
Vergaderjaar 2009–2010

---

32 360 XVIII

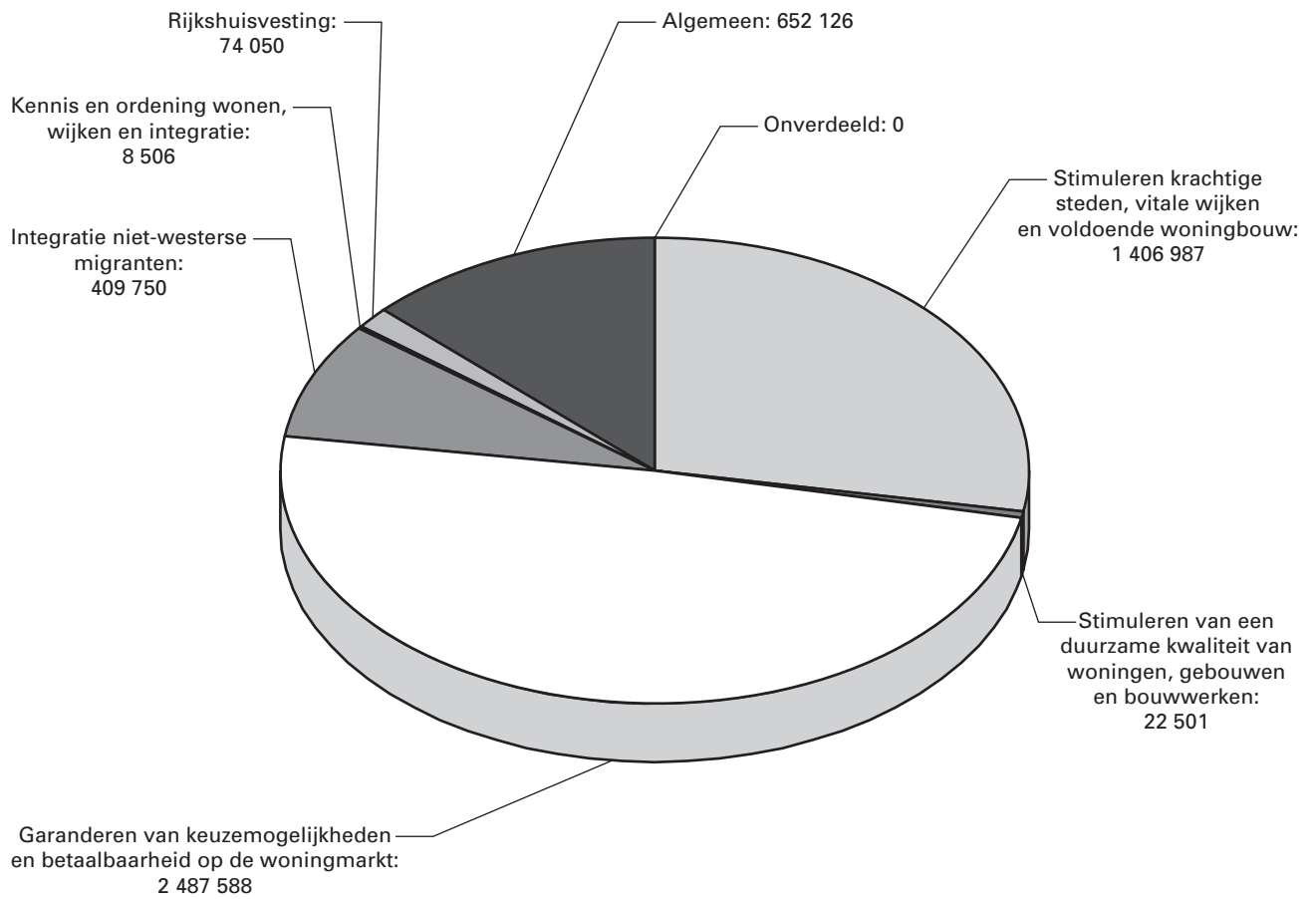
**Slotwet en jaarverslag Wonen, Wijken en
Integratie 2009**

Nr. 3

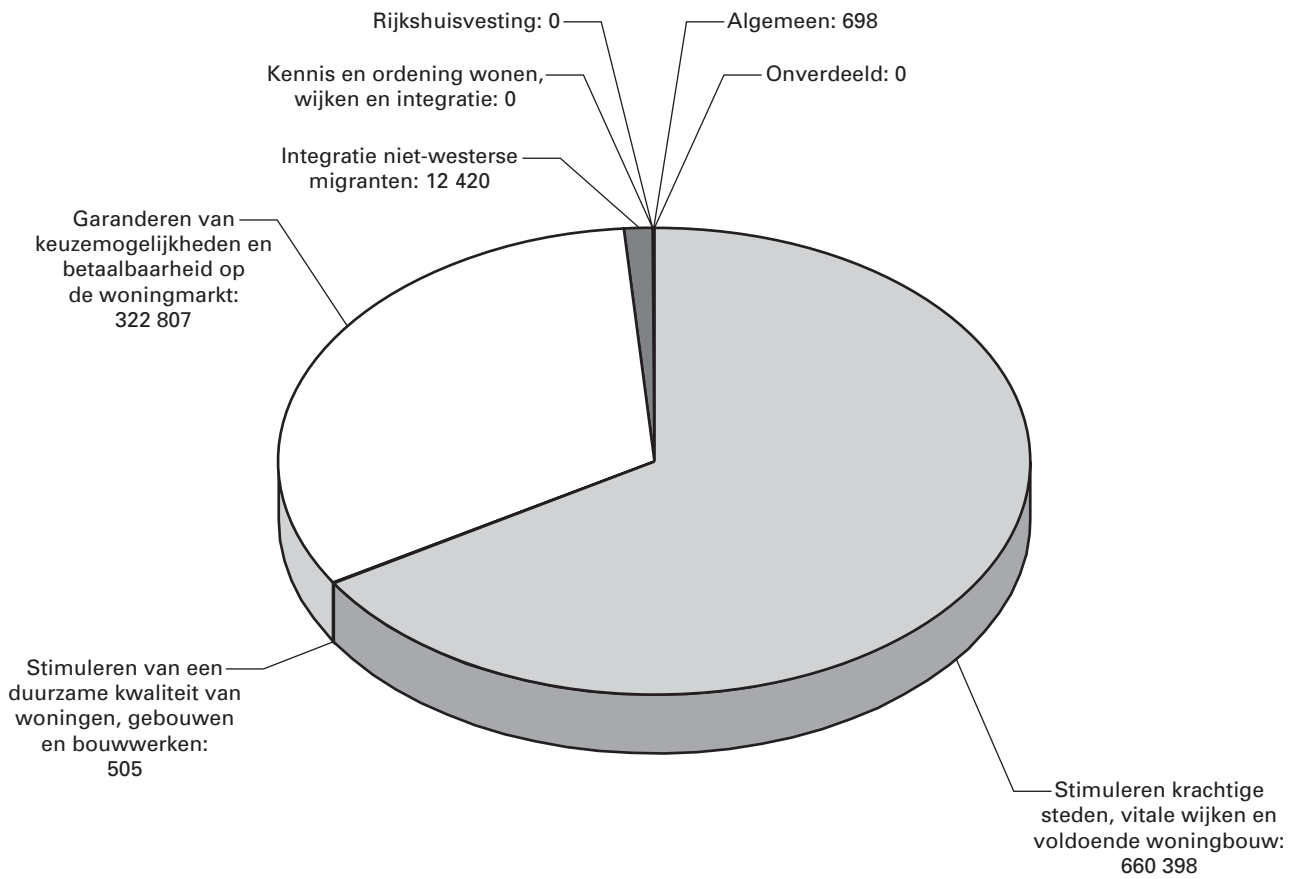
JAARVERSLAG VAN WONEN, WIJKEN EN INTEGRATIE (XVIII)
Aangeboden 19 mei 2010

Realisatie uitgaven naar beleidsartikelen voor 2009 (x € 1000)

Realisatie ontvangsten naar beleidsartikelen voor 2009 (x € 1000)

Jaarverslag 2009

Wonen, Wijken en Integratie (XVIII)

Inhoudsopgave	blz.
A. Algemeen	6
Dechargeverlening	6
Leeswijzer	9
B. Beleidsverslag	13
Beleidsprioriteiten	13
Beleidsartikelen	34
Artikel 1. Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw	34
Artikel 2. Stimuleren van een duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken	37
Artikel 3. Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt	39
Artikel 4. Integratie niet-westerse migranten	42
Artikel 5. Randvoorwaarden voor de integratie en een goed werkende woningmarkt	44
Artikel 6. Rijkshuisvesting	46
Niet-beleidsartikelen	48
Artikel 95. Algemeen	48
Artikel 96. Onverdeeld	50
Bedrijfsvoeringsparagraaf	51
C. Jaarrekening	53
De departementale verantwoordingsstaat 2009 van de begroting Wonen, Wijken en Integratie (XVIII)	53
Baten-lastendienst: Rijksgebouwendienst (Rgd)	64
D. Bijlagen	81
Bijlage 1: Toezichtrelaties en ZBO's/RWT's	81
Bijlage 2: Extra-comptabel overzicht Grotestedenbeleid	82

A. ALGEMEEN

Dechargeverlening

Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening van de Minister voor Wonen, Wijken en Integratie aan de Voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal. Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoeken wij de beide Kamers van de Staten-Generaal decharge te verlenen over het in het jaar 2009 gevoerde financiële beheer met betrekking tot de uitvoering van de begroting van Wonen, Wijken en Integratie (XVIII). Ten behoeve van de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening is door de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport opgesteld van haar bevindingen en haar oordeel met betrekking tot:

- het gevoerde financieel en materieelbeheer;
- de ten behoeve van dat beheer bijgehouden administraties;
- de financiële informatie in de jaarverslagen en jaarrekeningen;
- de departementale saldibalansen;
- de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
- de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering van Wonen, Wijken en Integratie (XVIII).

Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen, naast het onderhavige Jaarverslag en het hierboven genoemde rapport van de Algemene Rekenkamer, de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2009; dit jaarverslag wordt separaat aangeboden;
- b. de slotwet van Wonen, Wijken en Integratie (XVIII) over het jaar 2009;

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen;

- c. Het rapport van de Algemene Rekenkamer over het jaar 2009 met betrekking tot de onderzoeken, bedoeld in artikel 83 van de Comptabiliteitswet 2001. Dit rapport, dat betrekking heeft op het onderzoek van de centrale administratie van 's Rijks schatkist en van het Financieel jaarverslag van het Rijk, wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aangeboden;
- d. De verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot de in het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2009 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten van het Rijk over 2009 alsmede met betrekking tot de Saldibalansen van het Rijk over 2009 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister voor Wonen, Wijken en Integratie,
E. van Middelkoop

A. Algemeen: Dechargeverlening

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

LEESWIJZER

Met ingang van 2008 is voor de programmagelden van de Minister voor Wonen, Wijken en Integratie een apart begrotingshoofdstuk (XVIII) ingesteld. De verantwoording hierover vindt plaats in het jaarverslag van Wonen, Wijken en Integratie (XVIII). De apparaatsbudgetten worden volledig verantwoord in het jaarverslag van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (XI).

Opbouw jaarverslag

De opbouw van het jaarverslag 2009 volgt de Rijksbegrotingvoorschriften waaronder de aanvullende voorschriften die gelden in het kader van het «Experiment verantwoording en begroting».

Het jaarverslag bestaat uit een algemeen gedeelte, het beleidsverslag, de bedrijfsvoeringparagraaf, de jaarrekening en enkele bijlagen. In het beleidsverslag staat centraal het gevoerde beleid op de beleidsterreinen van Wonen, Wijken en Integratie, en de budgettaire gevolgen van dit beleid. Het beleidsverslag is opgebouwd uit twee delen: de beleidsprioriteiten en de beleids- en niet-beleidsartikelen. Het beleidsverslag bevat zowel financiële als niet-financiële gegevens. Deze gegevens zijn aan verschillende kwaliteitsnormen onderhevig.

De jaarrekening is opgebouwd uit de verantwoordingsstaat van het begrotingshoofdstuk WWI (XVIII), de saldibalans met toelichting en de toelichting inzake de baten-lastendienst Rijksgebouwendienst. In de bijlagen zijn opgenomen de toezichtrelaties met ZBO's/RWT's en het extra-comptabel overzicht Grotestedenbeleid.

In het vervolg van deze leeswijzer wordt een aantal onderdelen van het jaarverslag toegelicht, wordt ingegaan op de ministeriële verantwoordelijkheid en wordt afgesloten met een groeiparagraaf met betrekking tot de totstandkoming van het jaarverslag.

Beleidsverslag

Beleidsprioriteiten

In het hoofdstuk over de beleidsprioriteiten wordt verantwoording afgelegd over de bereikte resultaten van de beleidsagenda in de begroting 2009.

Behalve over de beleidsprioriteiten uit de begroting 2009, wordt tevens verantwoording afgelegd over de bereikte resultaten inzake de doelstellingen en projecten uit het beleidsprogramma «Samen werken, samen leven» voor zover relevant voor WWI. Deze doelstellingen en projecten komen terug in de prioriteiten waar zij zijn ondergebracht. Tevens is in dit onderdeel aandacht besteed aan de maatregelen genomen in het kader van de financiële crisis.

De beleidsmatige conclusie is net als vorig jaar, steeds apart na iedere prioriteit opgenomen.

Aan de motie Vendrik en Pechtold is invulling gegeven door middel van de tabel «Budgettaire gevolgen en behaalde tussenresultaten van de beleidsprioriteiten 2009». Deze tabel is opgenomen in het beleidsverslag, na de toelichting op de beleidsprioriteiten.

Het onderwerp Huurtoeslag wordt als overige beleidsprioriteit tevens beleidsmatig toegelicht. Dit aangezien met dit onderdeel een relatief groot financieel belang is gemoeid.

A. Algemeen: Leeswijzer

Beleids- en niet-beleidsartikelen

De beleids- en niet-beleidsartikelen verantwoorden alleen de realisatie van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten. Daarbij zijn de budgettaire en financiële consequenties te vinden waarbij de opmerkelijke verschillen tussen de begroting en realisatie worden toegelicht (Heeft het gekost wat we dachten dat het zou kosten?). Voor het toelichten van de verschillen wordt een ondergrens van € 3 mln gehanteerd, met dien verstande dat waar politiek relevant ook posten onder deze grens zijn toegelicht.

Uitgaven ambtelijk personeel

De uitgaven voor ambtelijk personeel zijn verantwoord in het jaarverslag van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (XI).

Artikel 6 waarop de inputfinanciering van de Rijksgebouwendienst (Rgd) betrekking heeft

De Rgd wordt jaarlijks bevoorschot. Dit voorschot is niet gerelateerd aan de werkelijke uitgaven van het agentschap. Het gevolg is dat op bepaalde posten te hoog dan wel te laag is bevoorschot. Dit wordt op artikelniveau met het voorschot in het jaar 2010 gecorrigeerd.

Bedrijfsvoeringsparagraaf

De bedrijfsvoeringsparagraaf bestaat uit twee delen:

1. rechtmatigheid;
2. totstandkoming beleidsinformatie.

Paragraaf 1 over de rechtmatigheid van de begrotingsuitvoering vloeit voort uit de versnelde toepassing van de besluiten uit de IBO regeldruk en controletoeren ten aanzien van de verantwoording van de departementen (waaronder VROM) die betrokken zijn bij de besteding van de toeslag-gelden.

Jaarrekening

In de Jaarrekening zijn de volgende onderdelen opgenomen: de verantwoordingsstaat van het begrotingshoofdstuk Wonen, Wijken en Integratie (XVIII), de samenvattende verantwoordingsstaat van de Rijksgebouwendienst (Rgd), de departementale saldibalans en de jaarrekening van de Rgd.

Bijlagen

De bijlagen «Inkoop van adviseurs en tijdelijk personeel (inhuur externen)» en «Publicatie Personele Topinkomens» zijn niet opgenomen in het jaarverslag van Wonen, Wijken en Integratie (WWI). Binnen WWI gerealiseerde inhuur en eventuele meldingen personele topinkomens zijn verantwoord in het jaarverslag van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (XI). In het onderdeel bijlagen volgt een overzicht van de toezichtrelaties en ZBO's/RWT's. Daarnaast is opgenomen het extracomp-tabel overzicht Grotestedenbeleid.

Ministeriële verantwoordelijkheid

De Minister voor WWI is onder meer verantwoordelijk voor:

Met betrekking tot artikel 1. Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw:
het vormgeven en ondersteunen van een probleemgerichte en samenhan-gende aanpak in de 40 wijken;

A. Algemeen: Leeswijzer

het vormgeven van preventief beleid om te voorkomen dat andere wijken aandachtswijken worden (Preventiebudget wijken);
de rijksbrede gecoördineerde aanpak van het Grotestedenbeleid en de inhoudelijke samenhang in en het beheer van de Brede Doeluitkering (BDU) Sociaal, Integratie en Veiligheid (SIV) en de BDU Fysiek (ISV);
vormgeven van het stedenbeleid na 2009;
het stimuleren en faciliteren van voldoende woningproductie in aansluiting op de behoefte.

Met betrekking tot artikel 2. Stimuleren van een duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken
De bouwregelgeving, het aanreiken van instrumenten ten behoeve van het toezicht op naleving van de wettelijke voorschriften, de implementatie van de Europese regelgeving op het terrein van bouwen/bouwproducten en het stimuleren van kwaliteitsverbetering in de bouw, met name op het terrein van energiebesparing, duurzaam materiaalgebruik, gezondheid (binnenmilieu) en (brand-)veiligheid;
Invulling van het Sectorplan Gebouwde Omgeving van het programma Schoon en Zuinig, en daarmee het ontwikkelen en uitdragen van het beleid ten aanzien van energiebesparing in de gebouwde omgeving.
Voorts het stimuleren en faciliteren van marktpartijen en het aanspreken van die partijen op hun verantwoordelijkheden om te komen tot energiebesparing.

Met betrekking tot artikel 3. Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt
Regelgeving ter bevordering van een evenwichtige verdeling van de woningvoorraad;
Voorwaarden scheppen voor beschikbaarheid voldoende betaalbare woningen;
In stand houden van een voorziening voor de huurgeschillenbeslechting;
Betaalbaarheid van het wonen voor in het bijzonder de lagere inkomensgroepen en het beleid met betrekking tot bijzondere aandachtsgroepen;
Beleidsmatige vormgeving van het instrument huurtoeslag; de staatssecretaris van Financiën is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet op de huurtoeslag, waaronder de bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik;
Het ontwikkelen van kaders om onrechtmatige bewoning tegen te gaan.

Met betrekking tot artikel 4. Integratie niet-westerse migranten
De Minister voor WWI heeft een integrale verantwoordelijkheid voor de opzet en voortgang van het kabinetsbrede integratieprogramma en rapporteert hierover aan de Tweede Kamer. Belangrijke delen van het programma worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van bewindslieden van andere departementen.
De Minister voor WWI heeft beleidsverantwoordelijkheid voor de inburgering en voor een aantal specifieke integratieonderwerpen. Dit laatste vaak in samenwerking met andere bewindslieden. Gemeenten hebben uitvoeringsverantwoordelijkheid voor de inburgering en zijn betrokken bij de uitvoering van andere specifieke integratieonderwerpen.
De Minister voor WWI is ook verantwoordelijk voor de uitvoering van de remigratieregeling.

Met betrekking tot artikel 5. Randvoorwaarden voor de integratie en een goed werkende woningmarkt
Het ontwikkelen, ontsluiten en verspreiden van kennis over integratie, de wijken en wonen;

A. Algemeen: Leeswijzer

Het zorgen voor een heldere verdeling van rollen en verantwoordelijkheden van de partijen op het terrein van WWI;
Partijen in staat stellen hun rollen en verantwoordelijkheden te vervullen.

Met betrekking tot artikel 6. Rijkshuisvesting

De Minister voor WWI is coördinerend Minister voor de rijkshuisvesting en is verantwoordelijk voor:

De huisvesting van de Hoge Colleges van Staat en het ministerie van Algemene Zaken;

De huisvesting van het Koninklijk Huis voor zover vallend onder de verantwoordelijkheid van de Staat;

De doelmatige werking van het stelsel waar onder valt dat er rijksbrede afspraken worden gemaakt over bijdragen aan het bereiken van rijksbeleidsdoelen door middel van rijkshuisvesting.

Groeiparaagraaf

Na afronding van het jaarverslag 2007 is binnen WWI in 2008 een verbetertraject ingezet voor de totstandkoming van het jaarverslag. Deze lijn is doorgezet bij het jaarverslag 2009.

De voornaamste verbeteringen ten opzichte van het jaarverslag 2008 hebben betrekking op de volgende punten:

- Eenduidigere formulering van beleidsconclusies gericht op het daadwerkelijk trekken van conclusies, mede op basis van de ervaringen opgedaan bij het jaarverslag 2008 en de evaluatie met onder meer Financiën.
- Toelichten van grote geldstromen bij de beleidsprioriteiten.
- Opnemen van de Ministeriële verantwoordelijkheid in de leeswijzer.
- Betrouwbaardere totstandkoming van het jaarverslag door een versterkte interne controle, toegenomen bestuurlijk aandacht voor het jaarverslag en een verdere organisatorische inbedding van het totstandkomingsproces van het jaarverslag.

B. BELEIDSVERSLAG

BELEIDSPRIORITEITEN

Inleiding

De politieke focus wordt bereikt door het beleidsverslag in te delen volgens de beleidsprioriteiten van het Kabinet en daarover te rapporteren. In dit beleidsverslag worden de kabinetsdoelstellingen toegelicht.

Het WWI-beleid draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen uit pijler drie en vier van het beleidsprogramma van het Kabinet «*Samen werken, samen leven*». De bijdragen van WWI worden hieronder thematisch toegelicht:

- Integratie en inburgering
- Wijken en Stedenbeleid
- Verstedelijking en woningproductie
- Energiebesparing woningen en andere gebouwen
- Woningcorporaties.

Daarnaast wordt ingegaan op één overige beleidsprioriteit: Garanderen van de betaalbaarheid van het wonen voor lage inkomensgroepen (vraaggericht): huurtoeslag. Deze overige beleidsprioriteit wordt beleidsmatig toegelicht, omdat met dit onderdeel een relatief groot financieel belang is gemoeid.

1. Integratie en inburgering

1a Project Deltaplan Inburgering

Draagt bij aan realisatie kabinetsprioriteit(en)

In het beleidsprogramma van dit kabinet «*Samen werken samen leven*» is onder Pijler 4 – Sociale samenhang – de volgende doelstelling opgenomen: het verbeteren van de kwaliteit van de inburgering, zodat meer mensen hun inburgering afronden met een hoger niveau en ook in economisch, sociaal en cultureel opzicht deelnemen aan de samenleving.

Beoogd doel in de periode 2007–2011

Project 7, het Deltaplan Inburgering, dat loopt van 2008 tot en met 2011, moet leiden tot een betere kwaliteit van de inburgering en meer personen die inburgeren. In 2009 moest worden bereikt:

1. Verdere vereenvoudiging van de regelgeving (Wet Inburgering), door invoering persoonlijk inburgeringsbudget; invoering van één handhavingstermijn voor alle groepen inburgeringsplichtigen; opname van vrijwillige inburgering in de wet; het inburgeringsaanbod af te stemmen op mogelijkheden tot arbeidsinschakeling; gemeenten meer ruimte te geven om de eigen bijdrage te verlagen of geheel niet te vragen van vrijwillige inburgeraars.
2. Verbetering van de kwaliteit van inburgeringprogramma's door meer maatwerk in de inburgeringsprogramma's en versterking van de verbinding tussen inburgering en participatie.
3. Versterking van de uitvoering door invoering van het participatiebudget. Het participatiebudget bundelt de verschillende Rijksbijdragen voor reïntegratie, volwasseneneducatie en inburgering. Daarmee kunnen gemeenten het totaal optimaal inzetten voor het bevorderen van duurzame deelname aan de samenleving. Daarnaast het bereiken

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

van verdere professionalisering van gemeentelijk opdrachtgeverschap door de inzet van procesmanagers en wijkgerichte aanpak.

Doelbereik 2009

De jaren 2007 en 2008 waren voor inburgering een moeizame aanloopperiode en hebben veel gevraagd van alle betrokken partijen. In de praktijk bleek de uitvoering op meerdere punten ingewikkeld en lastig. Het Rijk heeft daarom als systeemverantwoordelijke een aantal wijzigingen doorgevoerd om de uitvoerbaarheid te vereenvoudigen. Ook werden gemeenten in de uitvoering ondersteund door procesmanagement en werd veel aandacht besteed aan kennisoverdracht. Om beter aan te sluiten bij de behoefte van inburgeraars zijn tevens twee nieuwe profielen ontwikkeld op de vlakken maatschappelijke participatie en ondernemerschap.

In 2007 en 2008 startten gemiddeld ruim 25 000 mensen aan een inburgeringstraject. In 2009 zijn 49 256 mensen begonnen. Dat is conform de verwachting van circa 50 000 die in januari 2009 mogelijk werd geacht (Kamerstukken II, 2008–2009, 31 143, nr. 38).

Halverwege het jaar 2009 leek het aantal nieuwe deelnemers aan het inburgeringsprogramma nog aanzienlijk lager uit te komen. Dit was reden voor het Kabinet om aanvullende maatregelen te nemen die zowel voor 2009 als daarna effect zullen sorteren (Kamerstukken II, 2008–2009, 31 143, nr. 67 en nr. 70).

De Minister voor WWI heeft gemeenten gevraagd de inspanningen te richten op het nog zoveel mogelijk realiseren van de doelstellingen voor 2009. Daarnaast is gesproken over een ambitieuze maar reële inzet voor 2010. Dat resulteerde in afspraken over de inzet op 55 000 trajecten.

De groep inburgeringsplichtigen wordt steeds kleiner. Om de doelstellingen te kunnen realiseren moeten gemeenten in toenemende mate mensen benaderen die op vrijwillige basis kunnen inburgeren. Om dit mogelijk te maken zijn extra inspanningen en nieuwe werkwijzen nodig. Ter ondersteuning zet het Kabinet daarom in 2010 extra middelen in op inburgering bij reïntegratie, inburgering bij deeltijd WW en inburgering op de werkvloer. Hierdoor kunnen gemeenten nu bijvoorbeeld instapcursussen aanbieden aan mensen voor wie het direct beginnen met een inburgeringscursus een te grote stap is.

Prestatie-indicatoren Project Deltaplan Inburgering

Prestatie-indicatoren Inburgering Nederland	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Begroting 2009	Realisatie 2009
Aantal aangeboden inburgeringvoorzieningen	9 608	45 198	62000*	49 256
Aantal duale trajecten in percentage van het totaal aantal aangeboden inburgeringsvoorzieningen	21%	43%	40%	48%
Aantal geslaagden voor het inburgeringsexamen**	693	7 327	14 000	17 582
Slagingspercentage	85%	82%	55%	75%

Bron: Informatiesysteem Inburgering (ISI), stand per ultimo 2007, 2008 en 2009, peildatum 1 februari 2010. Het aantal voorzieningen 2009 zal nog toenemen. De invoertermijn voor gegevens over 2009 is verlengd tot en met 17 februari 2010.

* In zijn brief van 30 januari 2009 (Kamerstukken II, 2008–2009, 31 143, nr. 38) heeft de minister aangegeven dat het volume van 62000 in 2009 niet gehaald zal worden en dat nog keihard gewerkt zal moeten worden om in 2009 op een niveau van circa 50 000 trajecten te komen.

** De geslaagden in 2009 zijn in 2009 of in eerdere jaren gestart en hebben hun traject in 2009 met succes afgerond.

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Realisatie prestaties Project Deltaplan inburgering

Beoogde prestatie 2009	Bereikte resultaat in 2009
1. Kwaliteitsverbetering door vereenvoudiging regelgeving	Gerealiseerd De wijziging van de Wet Inburgering (vereenvoudiging) is op 1 december 2009 aangenomen door de Eerste Kamer.
2. Kwaliteitsverbetering door versterking en ondersteuning van de uitvoering	Gerealiseerd De Wet Participatiebudget is voor de Niet-G31 inwerking getreden per 1-1-2009; voor de G31 per 1-1-2010. <ul style="list-style-type: none"> • Het aanjaagteam (de procesmanagers) heeft de 50 grote gemeenten intensief ondersteund en de overige gemeenten op basis van regelmatige voorlichtingsbijeenkomsten. • Aan 26 gemeenten zijn innovatietrajecten inzake onderzoek naar kwaliteitsverbetering toegevoegd. • De voorbereidingstrajecten P-budget zijn afgerond. • De campagne «Het begint met taal» uit 2008 heeft een doorstart gemaakt in 2009. • Sinds augustus 2009 (het betreft de gegevens vanaf juli 2009) is maandelijks een monitor samengesteld: het Informatie Systeem Inburgering (ISI). Vanaf januari 2010 is de monitor openbaar. Zoals aangekondigd in de brief van 25 augustus 2009 (Kamerstukken II, 2008–2009, 31 143, nr. 67) is in het gewijzigd besluit Inburgering geregeld dat gemeenten een termijn van 4 weken hebben om de start van een traject in ISI te zetten, waardoor ISI een actueel beeld geeft van het aantal gestarte trajecten.
3. Kwaliteitsverbetering van inburgeringsprogramma's door versterking, verbinding, inburgering en participatie	Gerealiseerd <ul style="list-style-type: none"> • 48% van de trajecten was duaal (streven was 40%). • Er zijn in 2009 3 974 taalkoppels (taalcoach en inburgeraar) gekomen. • In 2009 kunnen inburgeraars ook in twee nieuwe examenprofielen (ondernemerschap en maatschappelijke participatie) examen doen. • Conform planning is de 2e fase Leerlastonderzoek begonnen.
4. Het kabinet komt met een visie op huwelijksmigratie	Gerealiseerd In de brief van 2 oktober 2009 (Kamerstukken II, 2009–2010, 32 175, nr. 1) zette het Kabinet zijn visie op huwelijksmigratie uiteen. De Minister voor WWI heeft in die brief aanpassingen aangekondigd van het examen inburgering buitenland, namelijk de uitbreiding van het examen met een alfabetiseringstoets en de verhoging van het examen naar niveau A1. Daardoor zijn degenen die naar Nederland komen, nadat ze hun examen inburgering buitenland hebben gehaald, in de toekomst beter toegerust voor de inburgering in Nederland.

Beleidsconclusie

Begin 2009 was de verwachting dat heel hard gewerkt moest worden om in 2009 een niveau van 50 000 trajecten te realiseren. Inmiddels is duidelijk dat er in 2009 49 256 inburgeraars zijn gestart met een inburgeringstraject. Hoewel daarmee het oorspronkelijk geambieerde niveau van 62 000 trajecten niet is gehaald, is de bijgestelde verwachting wel gehaald. Het Rijk heeft in 2009 de randvoorwaarden voor een betere uitvoering gerealiseerd. Nu kunnen gemeenten echt aan de slag om ook in 2010 de doelstelling te halen.

1b Integratie

Draagt bij aan realisatie kabinetsprioriteit(en)

Het Actieplan Integratie is opgenomen in het beleidsprogramma van dit kabinet «Samen werken samen leven» (Pijler 4 Sociale samenhang). Dit plan richt zich op modern burgerschap, economische participatie, effectievere hulpverlening aan allochtone jongeren en de aanpak van discriminatie.

Beoogd doel in de periode 2007–2011

Uitgangspunt van het integratiebeleid van het Kabinet is dat het reguliere beleid op de terreinen van onderwijs, werk, gezondheid, welzijn en sport, justitie en openbare orde voor iedereen gelijkelijk werkt, dus iedereen

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

moet bereiken en voor iedereen even effectief werkt. Waar het reguliere beleid onvoldoende nieuwe Nederlanders bereikt en onvoldoende effectief is, zijn aanvullend flankerende dan wel specifieke, afzonderlijke maatregelen en acties nodig. De Integratiebrief van 17 november 2009 (Kamerstukken II, 2009–2010, 31 268, nr. 25) biedt het kader voor de koers van de integratie. De brief bevat de visie van het Kabinet op integratie die zowel ten grondslag ligt aan de al genomen maatregelen als sturend is voor het beleid in de nabije toekomst.

Doelbereik 2009

De aangekondigde maatregelen van de Minister voor WWI voor deze kabinetsperiode zijn vrijwel allemaal gerealiseerd. In nauwe samenwerking met de ministeries van BZK, Justitie en voor Jeugd & Gezin is beleid in gang gezet voor onder andere de aanpak van probleemjongeren, wetgeving voor een landelijk dekkend stelsel van antidiscriminatievoorzieningen en het programma Diversiteit in het jeugdbeleid.

Daarnaast is een aantal nieuwe onderwerpen op de politieke agenda gezet, waarover de Tweede Kamer in 2009 concrete voorstellen heeft ontvangen. Voorbeelden zijn de huwelijksmigratie in relatie tot de spankracht van de samenleving en de integratie van werknemers uit Midden en Oost-Europa.

Effectindicatoren voor integratie

Percentage netto-arbeidsparticipatie van de bevolking 15–64 jaar	2005	2006	2007	2008	2009
Niet-westerse migranten	49,2	49,7	53,3	56,5	54,7
Autochtone Nederlanders	65,2	66,8	68,2	69,2	69,1
Vershil	- 16	- 17,1	- 14,9	- 12,7	- 14,4
Percentage met startkwalificatie van de niet schoolgaande bevolking 15–64 jaar					
Niet-westerse migranten 2e generatie	64,1	65,8	68,0	67,5	68,2
Autochtone Nederlanders	68,8	69,7	70,6	71,8	72,3
Vershil	- 4,7	- 3,9	- 2,6	- 4,3	- 4,1
Aantal verdachten per 10 000 van de bevolking van 12 jaar en ouder					
Niet-westerse migranten	472	480	478	460	
Autochtone Nederlanders	122	124	126	118	
Vershil	350	356	352	342	

Bron: CBS kernindicatoren jaarlijkse aanlevering conform onderzoeksopdracht WWI

* Vanwege een nieuwe weegmethode van het CBS zijn de uitkomsten voor arbeidsmarktparticipatie en onderwijs vanaf 2001 tot en met 2007 gecorrigeerd.

Prestatie-indicatoren Integratie

Gemeenschappelijke beleidsagenda	2007*	Begroting 2009	Realisatie 2009
Percentage gemeenten dat deelneemt aan de gemeenschappelijke beleidsagenda voor het integratiebeleid.	0%	15%	34%

Bron: onderzoek B&A

* basiswaarde bij de start van het beleid

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Antidiscriminatie	2005*	2006	2007	2008	2009
Aantal meldingen bij een antidiscriminatievoorziening in % van het totaal aantal personen dat zich gediscrimineerd voelt op grond van ras.**	5%	Niet gemeten	Niet gemeten	Niet gemeten	Nog niet bekend
Aantal meldingen bij een antidiscriminatievoorziening van discriminatie op grond van ras.***	2 100	2 100	1 900	2000	Nog niet bekend

Bron:

- * basiswaarde voor het eerste prestatiegegeven
- ** monitor rassendiscriminatie (driejaarlijks)
- *** registratie van de antidiscriminatievoorzieningen in Nederland

Preventie eengerelateerd geweld	2007*	2008	2009
Aantal samenwerkingsafspraken tussen zelforganisaties, gemeenten en professionele instellingen op lokaal niveau.	0	Niet gemeten	1**
Aantal personen uit de doelgroepen dat bereikt is met informatie over de aanpak van eengerelateerd geweld.	0	Niet gemeten	Wordt gemeten na afloop van de beleidsperiode (2011)

* basiswaarde bij de start van het beleid in 2007.

** betreft het aantal reeds vastgelegde verklaringen. Andere gemeenten zijn nog samen met landelijke migrantenkoepels bezig met de voorbereidingen voor samenwerkingsafspraken in de lokale context; deze zullen komend voorjaar worden vastgelegd. In Rotterdam zijn samenwerkingsafspraken gemaakt en in uitvoering. Rotterdam gaat dit verder uitwerken in een beleidsinstrument (participatiemodel).

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Realisatie prestaties Integratie

Beoogde prestatie 2009	Bereikte resultaat 2009
1. Samen met gemeenten structureel beleid uitwerken inzake overlastgevende criminele Antilliaans- en Arubaans-Nederlandse risicojongeren.	Gerealiseerd Zoals aangegeven in de brief van 2 oktober 2009. (Kamerstukken II, 2009–2010, 26 283, nr. 52) is in nauw overleg met gemeenten een structurele aanpak uitgewerkt voor de periode 2010–2017. Doel is enerzijds het verder terugdringen van de problematiek en anderzijds het onderbrengen van de benodigde specifieke kennis en deskundigheid bij de reguliere instellingen. Het jaar 2009 was een overgangsjaar. Gemeenten ontvingen een rijksbijdrage zodat hun activiteiten om schooluitval, werkloosheid en criminaliteit terug te dringen uit de periode 2005–2008 in 2009 konden worden voortgezet.
2. Starten met de uitvoering van de kabinetsbrief met acties inzake overlastgevende en criminele Nederlands-Marokkaanse jongeren.	Gerealiseerd De geschetste aanpak in de kabinetsbrief van 30 januari 2009 (Kamerstukken II, 2008–2009, 31 268, nr. 13) is in gang gezet. Gemeenten hebben van de Minister voor WWI een bijdrage ontvangen via het Gemeentefonds voor de inzet van straat- en gezinscoaches op basis van door hen ingediende plannen.
3. Preventieaanpak eengerelateerd geweld via uitvoering preventieprojecten «Aan de goede kant van de eer» met migrantenkoepels en afspraken met zeven gemeenten over een lokale preventie-aanpak.	Gerealiseerd De Minister voor WWI heeft afspraken gemaakt met wethouders van zeven gemeenten en vertegenwoordigers van migrantenkoepels over samenwerking tussen migrantengroepen en instanties en een preventieaanpak met onderwijsinstellingen als onderdeel van de lokale aanpak van eengerelateerd geweld. Die gemeenten ontvingen hiervoor in 2009 een rijksbijdrage via het Gemeentefonds. Het landelijk expertisecentrum eengerelateerd geweld is geopend.
4. Samen met de Minister voor Jeugd en Gezin starten met de uitvoering van de beleidsbrief «Diversiteit in het Jeugd-beleid».	Gerealiseerd De minister voor WWI heeft samen met de minister voor Jeugd en Gezin opdracht gegeven aan ZonMw voor de uitvoering van het programma Diversiteit in het Jeugdbeleid. De uitvoering van het programma ligt op schema. De Interculturele Meetladder en de handreiking versterking frontlinie zijn gereed; de databanken van het Nederlands Jeugd instituut worden aangepast op diversiteit; de drie academische werkplaatsen zijn in vol bedrijf. (www.ZonMw.nl/onderwerpen/alle_programma's/diversiteit/diversiteit-in-het-jeugdbeleid)
5. Gemeenten gaan verder met de uitwerking van de gezamenlijke beleidsagenda integratie (GIA).	Gerealiseerd In 2009 is het thema gezondheid in de GIA ondergebracht. In alle regio's zijn er meerdere bijeenkomsten belegd; in 2009 zijn 18 regionale bijeenkomsten georganiseerd. De verslagen en de agenda's van deze regionale bijeenkomsten zijn beschikbaar via de link: www.forum.nl/integratieagenda . De samenvatting van deze uitkomsten wordt aan de Tweede Kamer verstuurd, samen met de resultaten van het inventariserend onderzoek naar de resultaten en de meerwaarde van GIA in 2009 bij de gemeenten. Daarnaast is gestart met het trainen van jongeren/studenten om voor de achterban (de ouders) themabijeenkomsten te organiseren met als doel om de participatie en betrokkenheid van migranten bij het gemeentelijke beleid te vergroten.

Beleidsconclusie

Zoals ook het Sociaal en Cultureel Planbureau aangeeft in zijn jaarrapport Integratie 2009 (Kamerstukken II, 2009–2010, 31 268, nr. 25), is sprake van een gemengd beeld voor wat betreft de stand van de integratie. Er is substantiële vooruitgang op een aantal terreinen, maar op andere terreinen is er nog achterstand. Zo is vooruitgang geboekt voor wat betreft de instroom en deelname van nieuwe Nederlanders in het hoger onderwijs, de arbeidsmarktdeelname, het beroepsniveau en het eigen woningbezit. Tegelijkertijd is er nog veel schooluitval, is de arbeidsmarktpositie van jongeren van niet-westerse afkomst nog altijd slechter en staat deze verder onder druk door een oplopende jeugdwerkloosheid. Ook zijn jongeren van Antilliaans- en Marokkaans-Nederlandse afkomst oververtegenwoordigd onder verdachten van criminaliteit. Daarom heeft het Kabinet ook in 2009 verschillende maatregelen genomen en aangekondigd inzake Antilliaans-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse probleemjongeren en huwelijksmigratie.

2. Wijken en stedenbeleid

2a Actieplan Krachtwijken

Draagt bij aan realisatie kabinetsprioriteit(en)

De wijkenaanpak is een kabinetsproject uit het beleidsprogramma «Samen werken samen leven» onder pijler 4: sociale samenhang. Doelstelling is om wijken die achterop zijn geraakt gezamenlijk te ondersteunen zodat het binnen 8 tot 10 jaar weer vitale woon-, werk-, en leefomgevingen zijn, waar het voor bewoners prettig wonen en werken is en waarin mensen betrokken zijn bij de samenleving. Het gaat concreet om minder criminaliteit, meer bewoners aan het werk, betere onderwijsprestaties, betere woningen, een hogere levensverwachting, meer groen en speelvoorzieningen.

Beoogd doel in periode 2007–2011

In de begroting van 2009 is de doelstelling nader uitgewerkt; in 8 tot 10 jaar moet de achterstand van veertig aandachtswijken ten opzichte van het gemiddelde van de stad zijn afgenomen. Op basis van de nulmeting en tweejaarlijkse vervolgmetingen van de outcomemonitor wordt inzichtelijk wat de ontwikkelingen zijn. Medio 2010 verschijnt de 1-meting.

Doelbereik 2009

De wijkenaanpak is sinds de zomer 2008 in uitvoering. De partners werken sindsdien gezamenlijk aan de afspraken op wonen, werken, leren & opgroeien, integreren en veiligheid. Daarnaast experimenteren gemeenten en is een alliantie rond de wijken ontstaan van partners uit het maatschappelijk middenveld. De voortgang in de wijken verloopt langzaam maar zeker. Belangrijke procesopbrengsten zijn de stevige rol van bewoners binnen de aanpak en de andere manier van samenwerken. Het Kabinet heeft de wijken nu allemaal minimaal drie keer bezocht en gezien dat de wijkenaanpak overal is «geland». Er ontstaan initiatieven van bewoners om de wijken te verbeteren. Professionals werken op een andere manier samen waarbij bewoners en hun problemen centraal staan. Er ontstaan vruchtbare verbindingen tussen winkelstraatmanagers en ondernemers, verzuimambtenaren en ouders, politie en bewoners. Er is interdepartementaal commitment om de wijken er weer bovenop te helpen. Langzaam maar zeker worden de effecten zichtbaar. Belangrijke opbrengsten zijn de versterkte bewonersbetrokkenheid, de stevige samenwerking tussen gemeenten en corporaties, de andere manier van samenwerken en de brede inzet van de achter-de-voordeuraanpak. Het Kabinet is tevreden over de voortgang. De wijkenaanpak is een programma van 8 tot 10 jaar.

Er zijn aandachtspunten op de terreinen van werk en onderwijs. Maar de eerste ontwikkelingen zijn positief. De leefbaarheidssituatie in Nederland is in de afgelopen tien jaar verbeterd, zo blijkt uit het rapport *Leefbaarheid door de tijd*: juist de laatste twee jaar in de 40 aandachtswijken. In individuele wijken zien we concrete verbeteringen als het gaat om overlast en verloedering, een evenwichtiger woningvoorraad, veiligheid, armoedebestrijding, onderwijs, gezondheid en integratie. In Kruiskamp, Amersfoort, is het aantal meldingen van jeugdoverlast gedaald met 23%, in Arnhemse broek is het percentage werkzoekenden teruggebracht met 16%, het aantal arbeidsplaatsen in de Rivierenwijk in Deventer nam toe met 7,5%, er zijn twee extra stadswachten en een extra buurtagent actief in Korrewegwijk/De Hoogte in Groningen en in Heerlen zijn 175 jongeren zonder startkwalificatie thuis bezocht. De verbeteringen in de 40 aandachtswijken

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

gaan (vooralsnog) niet ten koste van de leefbaarheid in andere, aangrenzende gebieden, zo concludeert het onderzoek *Waterbedefferen van het wijkenbeleid Nulmeting (Kamerstukken II, 2009–2010, 30 995, nr. 75; bijlage)*.

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Realisatie prestaties Kracht- en overige wijken

Uitvoeren Actieplan Krachtwijken (40 wijken)

Beoogde prestatie 2009	Bereikt resultaat in 2009
<p>Voor alle 40 krachtwijken hebben gemeenten concrete uitvoeringsplannen voor het jaar 2009 opgesteld. Het Kabinet faciliteert gemeenten en lokale partijen om de wijkplannen uit te kunnen voeren, via adoptie, de landelijke alliantie, het consortium van kenniscentra en experimenten.</p>	<p>Gerealiseerd De uitvoering loopt volgens planning. In de Voortgangsrapportage Wijkanaanpak 2009 (Kamerstukken II, 2009–2010, 30 995, nr. 75) bent u daar uitgebreid over geïnformeerd. Daarin wordt ook per wijk aangegeven hoe het er voor staat. De voortgang van de wijkanaanpak wordt kritisch besproken tijdens de wijkbezoeken en het bestuurlijk overleg. De ondersteuning via de landelijke alliantie, de kenniscentra en de experimenten is goed op gang gekomen. Adoptie is ingevuld via het betrekken van partners van de landelijke alliantie in specifieke wijken, adoptie door bewindspersonen van wijken en de inzet van experts in wijken bij complexe uitvoeringsvragen.</p>
<p>Het Kabinet wil dat de bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen wordt versterkt. Daarvoor stelt het Kabinet extra geld beschikbaar, zowel voor de 18 gemeenten met aandachtswijken (€ 15 mln) als voor de overige G31-gemeenten (€ 10 mln). Het Kabinet zal de gemeenten met een campagne ondersteunen om het gebruik van bewonersbudgetten te stimuleren.</p>	<p>Gerealiseerd Het budget is ter beschikking gesteld. Bewoners zijn meer dan ooit betrokken bij de wijkanaanpak. Dit wordt bevestigd door de onderzoeken «Bewonersparticipatie via vouchers; democratisch en activerend?» en «Aandacht voor bewonersparticipatie» (deze onderzoeken hebt u 18 december 2009 ontvangen). Maar bovenal wordt dit bevestigd door bewoners zelf. Zie ook de Voortgangsrapportage Wijkanaanpak 2009. De volledige Bewonerspeiling aandachtswijken Nulmeting 2009 is te bekijken via www.vrom.nl</p>
<p>Het Kabinet wil in het kader van de integrale en ontkokerde aanpak van de problemen van burgers in 2009 op bepaalde terreinen de problemen goed in kaart brengen en op elk van de terreinen in overleg met betrokken partijen experimenteren en maatregelen nemen die er toe leiden dat burgers beter geholpen worden.</p>	<p>Gerealiseerd Samen met gemeenten en andere departementen is in beeld gebracht hoe beter kan worden samengewerkt om problemen van bewoners op te lossen. Er zijn experimenten gestart om te «oefenen» met verschillende methoden. Daarnaast zijn departementen betrokken bij «gebiedsgerichte» initiatieven op de terreinen van wonen (Rotterdam Zuid), werk (wijkgerichte inzet UWW), inburgering (wijkgericht inburgeren) en onderwijs (Wijkschool). De resultaten van dit alles worden vertaald in praktische handleidingen die breed beschikbaar komen.</p>
<p>De activiteiten van de Landelijke Alliantie Krachtwijken worden in 2009 verder uitgerold, waarbij het Rijk als makelaar optreedt. Doel is dat elke partner in minimaal één wijk een concrete activiteit heeft gerealiseerd.</p>	<p>Niet gerealiseerd Deze ambitie is anders ingevuld. Het «administreren» op inzet per wijk is gewijzigd in een meer pragmatische aanpak. Op basis van de behoeften van wijk en partners zijn verbindingen gelegd. Samenwerking met partners uit het maatschappelijk middenveld levert veel dynamiek op. Vanuit het bedrijfsleven zijn partners als Albert Heijn en IBM van belang gebleken. Ook zijn in 2009 stappen gezet met partners op het terrein van sport; er zijn 16 nieuwe Cruyffcourts in de wijken (nog 8 in aanbouw) en 24 Krajicek playgrounds. Daarnaast wordt de inzet van betaald voetbal clubs als Vitesse, Ajax, NAC Breda voor de wijken gewaardeerd.</p>
<p>In 2009 en 2010 is € 4 mln beschikbaar als cofinanciering van het programma voor herbestemming en herontwikkeling van waardevolle en markante gebouwen in de 40 aandachtswijken.</p>	<p>Gerealiseerd De bijdrage vanuit WWI is overgeboekt naar OCW. Het totale budget van € 8 mln wordt in twee tranches uitgekeerd. In 2009 hebben 28 «locaties» in 15 aandachtswijken middelen ontvangen voor herbestemming. U bent geïnformeerd in de Voortgangsrapportage Wijkanaanpak 2009.</p>
<p>De Minister voor WWI houdt met alle 40 wijken bestuurlijk overleg. Hiertoe bezoekt hij deze wijken in een volgende ronde om het proces te volgen, waar nodig te faciliteren, waar mogelijk te enthousiasmeren, en om knelpunten in beeld te krijgen.</p>	<p>Gerealiseerd De minister voor WWI bezoekt samen met collega's uit het Kabinet wekelijks een aandachtswijk. Via bestuurlijk overleg volgen alle partners de voortgang kritisch. Via de website www.vrom.nl wordt inzichtelijk welke output per wijk tot stand is gebracht.</p>
<p>In 2009 worden samen met de gemeenten de externe visitaties voorbereid die in 2010 plaatsvinden.</p>	<p>Gerealiseerd De visitatieronde is door een werkgroep bestaande uit de partners van de wijkanaanpak (6 gemeenten en AEDES) voorbereid. De leden van de visitatiecommissie zijn bekend: W.J. Deetman (voorzitter), J. van der Lans en R. Scherpenisse. De visitatieronde start in het voorjaar 2010.</p>

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Overige wijken (niet zijnde de «40 wijken»)

Beoogde prestatie 2009	Bereikt resultaat in 2009
Voor de eerste tranche van het Budget 40+ wijken is € 30 mln beschikbaar voor de G31 gemeenten	Gerealiseerd Bij de eerste tranche, die voor de zomer afgerond is, zijn 15 van de 26 plannen gehonoreerd van gemeenten binnen de G31. U bent daarover geïnformeerd via de brief van 27 mei 2009.
De tweede tranche van € 30 mln wordt eind 2009 open gesteld. Voor deze tranche geldt een voorkeurspositie voor de steden buiten de G31	Gerealiseerd De tweede tranche van het 40+ wijkenbudget is november 2009 opengesteld voor gemeenten. Op 1 juni 2010 wordt de toekenning bekend gemaakt. Deze tweede tranche staat open voor gemeenten waarin de resterende gebieden met leefbaarheidsproblemen voorkomen. Het gaat om 100 wijken, zowel binnen als buiten de G31.

Beleidsconclusie

De grootste verbeteringen in de leefbaarheid vonden de afgelopen twee jaar in de aandachtswijken plaats. We kunnen concluderen dat:

- de bewonersbetrokkenheid is versterkt; meer en andere bewoners zijn actief in de wijken. Dat geeft zelfvertrouwen.
- de andere manier van samenwerken tussen de partners wordt gewaardeerd en resultaten oplevert; samenwerking wordt niet ingegeven vanuit de eigen doelstellingen, maar vanuit de wijk en de bewoners zelf.
- overheid en organisaties weer naar de bewoners toe komen via de brede inzet van de achter-de-voordeuraanpak in de 40 wijken; mensen worden zo concreet een stap verder geholpen.

Voortgang gaat in kleine stappen. Er is duidelijke, maar beperkte voortgang.

2b Stedenbeleid

Doelstellingen

a. Nieuw stedenbeleid

In 2008 en in 2009 zijn – zoals afgesproken in het Coalitieakkoord – de voorbereidingen getroffen voor het nieuwe gedecentraliseerde Stedenbeleid 2010–2014. Dit beleid biedt meer ruimte aan steden en is actiever en selectiever.

Het nieuwe Stedenbeleid fungeert als fundering: fysiek verbeteren van buurt en wijken, woonomgeving, leefbaarheid en veiligheid. Hiervoor zijn doelen gesteld.

De Wijkaanpak, die in 2007 is gestart voor een periode van 10 jaar, is de kop op het Stedenbeleid.

Naast deze generieke aanpak is gekeken naar een meer specifieke, thema-gerichte aanpak noodzakelijk is.

b. Grotestedenbeleid (GSB-III)

Eind 2009 liep het Grotestedenbeleid (GSB-III) ten einde. Gemeenten hebben hard gewerkt aan het realiseren van de doelen, die voor de periode 2005–2009 zijn gesteld. Deze moesten een bijdrage leveren aan de vijf doelstellingen:

- verbetering van de objectieve en subjectieve veiligheid;
- verbetering van de fysieke kwaliteit van de leefomgeving;
- verbetering van de sociale kwaliteit van de samenleving;
- binden van midden- en hoge inkomens aan de stad;
- vergroten van de economische kracht van de stad.

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Deze algemene doelstellingen zijn vertaald naar concrete prestaties die de gemeenten moeten leveren. Daarover brengen zij in 2010 verslag uit aan het Rijk.

Doelbereik 2009

In 2009 heeft het Kabinet vorm gegeven aan de uitwerking van de decentralisatie van het stedenbeleid vanaf 2010 (Kamerstukken II, 2008–2009, 31 757, nr. 7), en is een aantal thema's uitgewerkt: New Towns en Krimp.

Relevante (prestatie- en/of) effectindicatoren

De verantwoording en evaluatie van GSB III vindt plaats in 2010. In 2012 wordt wederom de stand van de stad opgemaakt.

Realisatie prestaties Stedenbeleid

Beoogde prestatie 2009	Bereikt resultaat in 2009
Zoals afgesproken in het Coalitieakkoord worden in 2009 voorbereidingen getroffen voor een vervolg op het stedenbeleid na 2009	Gerealiseerd In juli 2009 is aan de G31-steden een brief gestuurd over de uitwerking van de decentralisatie van het stedenbeleid vanaf 2010. In 2009 zijn de verdeelsleutel en beleidskader ISV-3 vastgesteld (Kamerstukken II, 2008–2009, 30 136, nr. 22; 2009–2010, 30 136, nr. 28). Deze vormen de basis voor afspraken met steden voor de periode 2010–2014 over het verbeteren van woningen, straten en pleinen. In 2009 zijn afspraken gemaakt over de inzet van de leefbaarheids- en veiligheidsmiddelen voor 2010 en 2011, gericht op een reductie van overlast en verloedering met 25 procent (Kamerstukken II, 2008–2009, 31 700 B, nr. 11).
Naast deze generieke aanpak wordt gekeken naar een meer specifieke aanpak noodzakelijk is	Gerealiseerd Opgesteld zijn: – Het Interbestuurlijke Actieplan Bevolkingsdaling «Krimpen met kwaliteit», gericht op een brede aanpak om de gevolgen van bevolkingskrimp op te vangen (Kamerstukken II, 2009–2010, 31 757, nr. 13), en – de Uitvoeringsagenda voor de zogenoemde Ortega-gemeenten (New Towns), gericht op het voorkomen van achterstanden (Kamerstukken II, 2009–2010, 31 757, nr. 14).
De wetgeving VVE wordt aangepast zodat de gemeenten in bijzondere gevallen besluitvorming binnen de vereniging van eigenaren kunnen beïnvloeden	Gerealiseerd Het wetsvoorstel is in behandeling bij de Tweede Kamer (Kamerstukken II, 2009–2010, 31 991, nr. 1–5).

Beleidsconclusie

In 2009 zijn voorbereidingen getroffen voor:

- het Stedenbeleid vanaf 2010: WWI werkt samen met verschillende partners verder aan krachtige steden. In het kader van decentralisatie worden administratieve lasten gereduceerd, zijn nieuwe verhoudingen gecreëerd tussen het Rijk en de gemeenten, en wordt opnieuw meerjarige zekerheid aan de gemeenten gegeven. Daarbij is er vanuit WWI een aantal nieuwe thema's uitgewerkt en geagendeerd, namelijk bevolkingskrimp en New Towns;
- een evaluatie van het Grotestedenbeleid (GSB-III, 2005–2009): wat was de meerwaarde van GSB-III de afgelopen jaren voor de ontwikkeling van de steden? De realisatie van de doelstellingen voor GSB-III lag tijdens de Midterm review, uitgevoerd in de tweede helft van 2007, op schema. (Kamerstukken II, 2007–2008, 30 128, nr. 15).

3. Verstedelijking en woningproductie

Doelstelling

Om te komen tot een integrale aanpak van de verstedelijking zal het Kabinet in 2009, voor de periode 2010–2019, afspraken maken met stedelijke regio's over de gebiedsgerichte ontwikkeling van woningbouw en daarmee samenhangende onderwerpen, waaronder groen en water, ontsluiting en infrastructuur, milieumaatregelen en bedrijventerreinen.

Het Kabinet streeft voor de periode tot en met 2011 naar een gemiddelde woningproductie van 80 000–83 000 woningen per jaar. Met die productie zal in 2012 (in plaats van in 2010, zoals eerder bij de woningbouwafspraken 2005–2009 is nagestreefd) een beleidsmatig acceptabel woningtekort worden bereikt van een landelijk gemiddelde van 1,5 procent (een tekort van circa 100 000 woningen).

Een belangrijke voorwaarde om tijdig voldoende woningen te kunnen realiseren is dat er voldoende direct te benutten (harde) bestemmingsplancapaciteit beschikbaar is. Om planuitval te kunnen opvangen, streeft het Kabinet naar een direct te benutten bestemmingsplancapaciteit van 130%.

In het beleidsprogramma «Samen werken samen leven» is de woningproductie onder 3.3 «De duurzame ruimtelijke inrichting van Nederland» gekoppeld aan doelstelling 23.

Doelbereik 2009

Ondanks de financiële en economische crisis is de woningproductie in 2009 uitgekomen op bijna 90 000 woningen, inclusief productie anderszins.

De verwachting is dat in 2010 en 2011 de woningproductie, als gevolg van de voortgang van de financieel-economische crisis, sterk zal afnemen. Om die terugval zoveel mogelijk te beperken heeft het Kabinet in maart 2009 € 395 mln beschikbaar gesteld om de woningbouw, en het herstel van monumenten, in die jaren te stimuleren. Dit budget wordt in 3 tranches toegekend. Twee tranches zijn in 2009 in werking getreden, de derde is beoogd te volgen in 2010. Met de 1e tranche van € 98 mln is voor ca. 15 000 woningen, die in 2009 zijn gestart, subsidie verleend. Met de 2e tranche van € 164 mln (incl. € 14 mln restitutie 1e tranche) is aan ruim 23 000 woningen subsidie verleend. De bouw van deze woningen moet medio 2010 zijn gestart. De 3e tranche ad. € 100 mln treedt voorjaar 2010 in werking. Daarnaast is € 13 mln beschikbaar gesteld voor 6 rijksmonumenten.

Ondanks het gebrek aan rijksgeld vanaf 2010 om de woningbouw te stimuleren, heeft het Rijk in 2009 overeenstemming bereikt met de stedelijke regio's over de in het beleidsprogramma van het Kabinet aangekondigde integrale en regionaal gedifferentieerde verstedelijkingsafspraken voor de periode 2010–2020. In dit kader hebben Rijk en Randstadregio's in 2009 onder andere de stuurgroep «Financiering Verstedelijking/Onorthodoxe maatregelen» ingesteld. Deze stuurgroep gaat na welke (onorthodoxe) maatregelen mogelijk zijn om toch locatieontwikkelingen mogelijk te maken. In 2009 heeft dat geleid tot de selectie van 5 pilotgebieden in de Randstad die nader onderzocht worden op hun mogelijkheden. Aan regio's buiten de Randstad is eveneens gevraagd pilotgebieden aan te dragen. De bedoeling is dat ook daar in 2010 5 à 7 pilots starten. Daarnaast zijn, indien de woningbouwproductie een belangrijk onderdeel uitmaakt van de gebiedsontwikkeling, met de regio's afspraken gemaakt over de start van MIRT-onderzoeken en -verkenningen.

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Gerealiseerde woningproductie 2005 t/m 2009

	2005	2006	2007	2008	2009
Woningproductie 20 stedelijke regio's	56 700	58 350	64 836	63 083	59 000
Totale woningproductie Nederland	74 400	79 700	87 537	86 096	89 948
Waarvan productie anderszins	7 350	7 300	7 344	7 214	6 948*

Bron: CBS Statline/woningmutaties / * voorlopige cijfers

Realisatie prestaties verstedelijking en woningproductie

Beoogde prestatie 2009	Bereikt resultaat in 2009
Voor het realiseren van de woningbouwopgave stimuleert en faciliteert het Kabinet uitvoerende partijen via onder andere wet- en regelgeving, monitoring, financiële bijdragen en de inzet van aanjaagteams	<p>Gerealiseerd</p> <ul style="list-style-type: none"> - De 1e en 2e tranche van de stimuleringsregeling woningbouw zijn ingediend, beoordeeld en uitbetaald (Kamerstukken II, 2009-2010, 30 136, nr. 31). - De woningbouwafspraken 2005-2009 zijn gemonitord. - Inzet van BLS-subsidie - Betrokkenheid WWI-accounts in de regio's.
Het Kabinet bevordert de uitwisseling van kennis en ervaring en het bij elkaar brengen van partijen	<p>Gerealiseerd</p> <p>Voorbeelden hiervan zijn</p> <ul style="list-style-type: none"> - het structureel overleg dat het Rijk voert met de bouwsector - de Stuurgroep Verstedelijking/Onorthodoxe maatregelen - de Nieuwe Reiswijzer Gebiedsontwikkeling (Kamerstukken II, 2008-2009, 29 435, nr. 244) - in het kader van de stimuleringsregeling woningbouw zijn partijen met elkaar in gesprek aangaande oplossingen voor woningbouwontwikkelingen.
Het Kabinet maakt met de bij de ontwikkeling van de stedelijke regio's betrokken partijen integrale en regionaal gedifferentieerde verstedelijkingsafspraken voor de periode 2010 tot 2020	<p>Gerealiseerd</p> <p>Deze afspraken zijn binnen het kader van het MIRT, in twee rondes, eind 2009 gemaakt (Kamerstukken II, 32 123 A, nr. 19).</p>
Om te bevorderen dat ruimtelijke ontwikkelingen duurzaam worden ingepast en op duurzame wijze tegemoet komen aan de kwantitatieve én kwalitatieve behoefte van bewoners, werkt het Kabinet aan een integrale en ontokerde aanpak	<p>Gerealiseerd</p> <p>Duurzaamheid maakt deel uit van de gebiedsagenda's en verstedelijkingsafspraken, zij het nog in onvoldoende mate. Nadere uitwerking vindt plaats door een verbeteringslag van de gebiedsagenda's. Via de gebiedsagenda wordt een link gelegd met de overige ruimtelijke ontwikkelingen. Afspraken over nadere uitwerking zijn gemaakt in het MIRT-overleg.</p>
Bij de afspraken met betrekking tot de woningbouwopgave is ook de regionale afstemming van de bouwprogramma's van groot belang. Waar nodig zal het Kabinet niet aarzelen om de wettelijke mogelijkheden te benutten om gemeenten te dwingen voldoende woningen voor lagere inkomensgroepen te realiseren	<p>Gerealiseerd</p> <p>Beleidslijn is uitgedragen in overleggen met de regio's Rotterdam en Arnhem/Nijmegen. Betrokken gemeenten zoeken naar mogelijkheden om de bouw van sociale woningen te verhogen.</p>
Partijen worden aangesproken op het tijdig beschikbaar hebben van voldoende streek- en bestemmingsplancapaciteit	<p>Gerealiseerd</p> <p>De WWI-accounts worden hiervoor ingezet. De plancapaciteit voor wonen is onderdeel van de verstedelijkingsafspraken.</p>
Herziening van de Ontheeningswet, in overleg met het Ministerie van Justitie	<p>Niet gerealiseerd</p> <p>Het Kabinet heeft in 2009 een ontwerp van de Crisis- en herstelwet bij het Parlement ingediend. De wijziging van de Ontheeningswetgeving in de Crisis- en herstelwet heeft met name tot doel om op zo kort mogelijke termijn te komen tot een substantiële versnelling en stroomlijning van procedures. Inmiddels heeft het Kabinet op verzoek van de Eerste Kamer alternatieven aange-reikt met betrekking tot de in de Crisis- en herstelwet opgenomen wijzigingen van de ontheeningswetgeving.</p>

Beleidsconclusie

De woningproductie in 2009 bedraagt bijna 90 000 woningen. Hiermee is in 2009 de in het «Actieplan woningproductie» (Kamerstukken II, 2007–2008, 31 200 XVIII, enz. nr. 10) door het Kabinet voor de periode 2007 t/m 2011 opgenomen beleidsdoelstelling van 80 000 – 83 000 woningen per jaar gehaald. Over de periode 2007 t/m 2009 bedraagt de woningproductie hiermee bijna 88 000 per jaar. Om, als gevolg van de economische crisis, een forse terugval van de woningproductie in 2010 en 2011 zoveel mogelijk te beperken heeft het Kabinet aanvullende maatregelen genomen.

4. Energiebesparing woningen en andere gebouwen

Draagt bij aan realisatie kabinetsprioriteiten

In het voorjaar van 2007 presenteerde het Kabinet Balkenende IV zijn beleidsprogramma met ambitieuze klimaat- en energiedoelstellingen. Hiermee wordt invulling gegeven aan pijler 2 (innovatie) en pijler 3 (duurzame leefomgeving). Op nationaal niveau moeten alle sectoren, inclusief de gebouwde omgeving, een forse bijdrage leveren aan de klimaat- en energiedoelstellingen.

De doelstellingen zijn naderhand uitgewerkt in het interdepartementale werkprogramma Nieuwe energie voor het klimaat: Schoon en Zuinig. De ambities van Schoon en Zuinig zijn hoog: in 2020 30% minder broeikasgassenuitstoot dan in 1990, verbetering van de energie-efficiëntie met 2% per jaar en 20% aandeel hernieuwbare bronnen.

Beoogd doel in de periode 2007–2011

De gebouwde omgeving is één van de zes sectoren waarvoor maatregelen en instrumenten in het werkprogramma «Schoon en Zuinig» worden beschreven. Zowel in de bestaande voorraad als in de nieuwbouw moet een forse reductie van de CO₂-uitstoot worden gerealiseerd en moeten energiebesparing en het gebruik van duurzame energie krachtig worden gestimuleerd.

De doelen voor de sector gebouwde omgeving zijn:

bestaande bouw

- Door uitvoering van het plan Meer Met Minder (een met en door marktpartijen ontwikkeld plan dat energiebesparende maatregelen in de bestaande voorraad stimuleert) moet vóór 1 januari 2012 de energieprestatie van 500 000 gebouwen zijn verbeterd, en vanaf 2012 jaarlijks 300 000 gebouwen. Uiteindelijk moeten in 2020 2,4 miljoen gebouwen ten minste 20 à 30% energiezuiniger zijn gemaakt.
- Tevens moeten eind 2011 100 000 bestaande woningen zijn uitgerust met duurzame energievoorzieningen, zoals zonnepanelen, zonneboilers en warmtepompen.

nieuwbouw

- Voor nieuwe woningen gaat de Energieprestatiecoëfficiënt (de nationale norm voor de berekening van de energieprestatie) naar 0,6 per 1 januari 2011 (25% energiezuiniger ten opzichte van 2006) en 0,4 per 1 januari 2015 (50% energiezuiniger). Het einddoel is de energieneutrale woning in 2020. Deze aanscherpingen zijn overigens mede afhankelijk van hetgeen in de komende jaren vrijwillig wordt gerealiseerd.
- Voor nieuwe utiliteitsgebouwen (kantoren, scholen, winkels e.d.) geldt een vergelijkbare aanscherping met als doel 50% energie-efficiëntere nieuwbouw in 2017.

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Doelbereik 2009

De planning van Meer Met Minder gaat uit van een in de tijd oplopen van de gerealiseerde aantallen aan gebouwen: 10 000 gebouwen in 2008 en 70 000 gebouwen in 2009, om daarna het volledige effect van alle inspanningen te krijgen en naar 200 000 en meer per jaar te groeien. De doelstelling tot en met 2009 is gehaald. Tegelijkertijd is er zorg over de jaren 2010 en 2011. Mede door de trage opstart van Meer Met Minder en de daaraan gekoppelde conventuutvoering voor de corporatiesector, zal het niet makkelijk zijn om de doelstelling voor 2010 en 2011 te halen.

De huidige economische crisis heeft een substantieel vertragend effect. Particuliere woningeigenaren, corporaties en andere professionele bouwweigenaren hebben minder investeringsruimte. Bovendien is het aantal natuurlijke momenten waarop men geneigd is om in energiebesparende maatregelen te investeren (bij aankoop, verbouwing of renovatie) drastisch teruggelopen.

Vaak weten woningeigenaren en -gebruikers ook niet hoeveel er in hun woning te besparen valt en welke regelingen er zijn om ze daarbij te helpen. In november 2009 is een Postbus 51-campagne gestart om particuliere eigenaren en huurders daarop te wijzen. Meer Met Minder biedt het handelingsperspectief om direct aan de slag te gaan.

Medio vorig jaar heeft het Kabinet diverse regelingen gelanceerd die een impuls moeten geven aan energiebesparing in de gebouwde omgeving. Een deel van de regelingen vloeit direct voort uit het instrumentarium voor de bestaande voorraad uit het werkprogramma «Schoon en Zuinig»; andere regelingen maken deel uit van het Crisis- en Herstelpakket. Het verloop van de regelingen vertoont een wisselend beeld. Voor wat betreft de subsidieregelingen om een maatwerkadvies aan te vragen en om isolatieglas te plaatsen, kan worden vastgesteld dat deze regelingen voortvarend lopen. Dit is mede het gevolg van de landelijke Postbus 51-campagne rond energiebesparing die eind 2009 is gehouden. Op grond van de subsidieregeling isolatieglas zijn in 2009 circa 27 000 waardebonnen verstrekt die een totaalbedrag van ongeveer € 14 miljoen vertegenwoordigen, waarmee 400 000 m² glas kan worden geïsoleerd. Minder voorspoedig lopen de regelingen waarvoor een grotere investeringsbereidheid is vereist. Er wordt nog niet op grote schaal gebruik gemaakt van de energiebesparingkredieten (waarvoor het Rijk tot juli 2011 een garantstelling afgeeft) en de tijdelijke verruiming van de energie-investeringsaftrek voor huurwoningen (EIA).

Realisatie prestaties Energiebesparing woningen en andere gebouwen

Beoogde prestatie 2009

In 2009 worden 70 000 bestaande woningen/bedrijfsgebouwen energiezuiniger door of het verwerven van energielabel B of het stijgen van twee klassen op het energielabel.

Bereikt resultaat in 2009

Gerealiseerd

Het doel voor 2008 en 2009 was in totaal 80 000 gebouwen ten minste 20 à 30% energiezuiniger.

Een steekproef onder woningcorporaties laat zien dat in beide jaren in totaal ruim 104 000 woningen 20 à 30% energiezuiniger zijn gemaakt. De (tussen)doelstelling voor 2008 en 2009 is dan ook gehaald.

Hier bovenop komen de verbeteringen door particuliere woningeigenaren en de particuliere verhuur. De cijfers voor deze sectoren kunnen pas begin 2010 in beeld worden gebracht. Naar verwachting zullen deze resultaten achterblijven bij de ambitie als gevolg van de economische crisis. De prognoses voor 2010–2011 vallen dan ook lager uit.

Realisatie prestaties Energiebesparing woningen en andere gebouwen

Beoogde prestatie 2009	Bereikt resultaat in 2009
<p>Om eigenaren aan te zetten tot het doen van investeringen wordt de stimuleringspremie voor eigenaren-bewoners voortgezet.</p>	<p>Gerealiseerd Op 23 januari 2008 hebben Rijk en aanbiedende partijen het convenant Meer Met Minder gesloten. Vanaf het eerste kwartaal van 2009 vond de landelijke uitrol van het programma plaats. De uitvoeringsorganisatie ontwikkelt samen met de convenantpartners een reguliere markt voor de uitvoering van energiebesparende maatregelen. Eind 2009 waren 18 proefprojecten in Nederland geselecteerd en in gang gezet. De projecten zijn zeer divers, maar richten zich vooral op particuliere woningeigenaren. Doel is ervaring op te doen met diverse vormen van financiële stimulering. Het Rijk ondersteunt met flankerend beleid, onder meer de stimuleringsregeling Maatwerkadvies, de subsidieregeling Isolatieglas en de tijdelijke verruiming van de Energie-investeringsaftrek (EIA) voor huurwoningen.</p>
<p>In 2009 treedt naar verwachting het gewijzigde Woningwaarderingstelsel (die de maximale huurprijs bepaalt) in werking, waarin de energieprestatie volgens het energielabel wordt meegevoerd.</p>	<p>Niet gerealiseerd Medio 2008 is aan de Tweede Kamer een voorstel toegezonden over het mee laten wegen in het Woningwaarderingstelsel (WWS) van de energieprestatie van een woning op basis van het energielabel. Daarbij zou sprake zijn van een beleidsneutrale omzetting. Uit de reacties bleek dat veel partijen wilden bekijken of een stap verder mogelijk is om een nog grotere stimulans te creëren voor het investeren in energiebesparende maatregelen. Een dergelijke aanpassing van het WWS vergt het nodige overleg met de meest betrokken partijen, opdat de aanpassing op een breed draagvlak kan rekenen. Het wetsvoorstel is op 29 januari 2010 naar de Tweede Kamer gestuurd en in behandeling (Kamerstukken II, 2009–2010, 32 302). Het streven is dat de aanpassing van het WWS per 1 juli 2010 in werking treedt.</p>
<p>Bij renovatie biedt de in 2008 verruimde Regeling groenprojecten een mogelijkheid voor goedkopere financiering voor het verlagen van het energieverbruik van bestaande woningen.</p>	<p>Gerealiseerd Per 1 juli 2009 is de aanpassing van de Regeling groenprojecten van kracht geworden. Dit betreft een verlaging voor particulieren van de in de Regeling groenprojecten 2005 opgenomen ondergrens van € 22 689 naar nul en een verlenging van de leentermijn van 10 jaar tot 15 jaar. Deze aanpassingen gelden voor de concrete projectcategorieën zonnecellen (fotovoltaïsch), zonnecollectoren en warmtepompen.</p>
<p>Voor de utiliteitsbouw (kantoren, fabrieken) biedt de in 2008 verruimde Energie-investeringsaftrek een prikkel om te investeren in energiebesparende technieken en de toepassing van duurzame energie. Per 1 januari 2009 treedt de aanscherping van de energieprestatie-eis voor utiliteitsgebouwen in werking. De aanscherping varieert per bouwcategorie (kantoren, scholen, ziekenhuizen, horeca e.d.) en bedraagt gemiddeld 20%.</p>	<p>Gerealiseerd Per 1 januari 2009 is de EIA verruimd met een energieprestatieverbetering voor bestaande bedrijfsgebouwen. Bedrijven die er qua energieverbruik ten minste twee labels op vooruitgaan of promoveren naar energielabel B, kunnen per 1 januari 2009 het gehele pakket energie-investeringen aftrekken van de belasting. Per 1 januari 2009 zijn de Energieprestatie-eisen voor nieuwe utiliteitsgebouwen met gemiddeld 20% aangescherpt. Voor de verschillende typen utiliteitsgebouwen gelden verschillende eisen, variërend van 1,0 voor niet-klinische gezondheidszorg en 1,1 voor kantoren tot 2,6 voor winkels. Met deze aanscherpingen wordt al deels invulling gegeven aan de beoogde aanscherping per 1 januari 2011.</p>
<p>In 2009 wordt een nieuwe toekomstbestendige rekenmethode ontwikkeld, de EnergiePrestatie Gebouwen (EPG). Eind 2009 moet het concept gereed zijn voor commentaar en toetsing.</p>	<p>Niet gerealiseerd De Energieprestatienorm (EPN) die eisen stelt aan de energiezuinigheid van nieuwbouw, wordt herzien. De definitieve versie van de nieuwe norm EPG wordt uiterlijk 1 september 2010 gepubliceerd.</p>
<p>Eind 2009 wordt het concept gepubliceerd van de EnergiePrestatie Locatie (EPL), die wordt uitgewerkt tot een officiële bepalingnorm.</p>	<p>Niet gerealiseerd De EPL heeft een ruime reikwijdte. Specifiek voor de gebouwde omgeving wordt gewerkt aan een bepalingmethode voor de Energieprestatie Maatregelen op Gebiedsniveau (EMG). In 2009 is hiervoor vooronderzoek verricht dat in het voorjaar 2010 zal leiden tot een ontwerp van de voornorm EMG. De voornorm wordt in 2010 in de praktijk getoetst.</p>

Realisatie prestaties Energiebesparing woningen en andere gebouwen

Beoogde prestatie 2009	Bereikt resultaat in 2009
5 tot 10% van de nieuwbouwproductie wordt betrokken in een experiment waarbij de energieprestatie 50% scherper is dan de geldende eis.	Gerealiseerd Op 22 december 2009 zijn alle gemeenten in een brief opgeroepen om voorstellen in te dienen voor zeer energiezuinige en innovatieve nieuwbouw. Maximaal dertien projecten waarbij zeer energiezuinig wordt gebouwd komen als «excellent gebied» in aanmerking. De Minister voor WWI ondersteunt deze gemeenten met een bijdrage voor de extra proces- en begeleidingskosten. Het totale budget hiervoor is 3 mln. In 2010 start de bouw in de excellente gebieden. Parallel hieraan loopt de Innovatie Agenda Energie Gebouwde Omgeving (IAGO). IAGO richt zich op het stimuleren van bouwprojecten met energieprestaties die minimaal 50% scherper zijn dan de wettelijke eisen, met als doel te komen tot bouwprocesinnovatie, opschaling e.d. In 2008 en 2009 zijn succesvolle subsidietenders uitgeschreven.
De verkenning naar de mogelijkheid voor het stellen van energieprestatie-eisen in de bestaande bouw wordt in 2009 voortgezet en afgerond.	Niet gerealiseerd In 2008 is een eerste verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden van het stellen van energieprestatie-eisen aan bestaande gebouwen. Vervolgens is nader onderzoek verricht naar administratieve lasten, draagvlak en praktische en juridische haalbaarheid. Het nader onderzoek wordt in 2010 afgerond.
De Rijksgebouwendienst geeft het goede voorbeeld bij (bouwproces)innovatie en opschaling van nieuwe technieken.	Gerealiseerd De ontwikkeling van publiek private samenwerking in de rijkshuisvesting zet door. De opgedane ervaring met de formulering van onder andere duurzaamheidseisen in prestatietermen leidt tot steeds betere resultaten. De ontwikkeling van instrumenten voor het programmatisch beheer van gebouwen, geïnitieerd door de Rijksgebouwendienst, leidt tot een (inter)nationale standaard. Duurzaamheid is daarbij een belangrijk aspect. In het kader van het Programma Groene Technologieën heeft de Rijksgebouwendienst de haalbaarheid van een aantal innovaties onderzocht. Enkele worden op kleine schaal in de praktijk toegepast. Een van de innovaties is zo succesvol dat in 2009 is gestart met een grootschalige toepassing in de rijkshuisvesting. Het betreft een aanpak voor het corrigeren en opnieuw inregelen van klimaatinstallaties en vervolgens het structurele energiebeheer. Op gebouwniveau kan dat leiden tot 10 à 15% energiebesparing. De verwachting is dat de markt binnen twee à drie jaar in staat is dit breed aan te bieden.

Beleidsconclusie

Energiebesparing in de gebouwde omgeving staat volop in de politieke en maatschappelijke belangstelling. Het aangekondigde instrumentarium is in werking getreden, op een enkel instrument na. Vrijwel alle acties zijn in gang gezet. Er wordt nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de innovatie- en duurzaamheidsprogramma's. Voor het bereiken van de ambitieuze energie-doelstellingen zijn immers innovatieve technieken een voorwaarde; bij de ontwikkeling van veel innovatieve producten is duurzaamheid weer een belangrijke factor.

In het kader van het aanvullend beleidsakkoord Werken aan toekomst en het Crisis- en Herstelpakket zijn in de loop van 2009 aanvullende instrumenten ingezet. Bij dit alles staat de integrale aanpak centraal. Het Rijk informeert, stimuleert en faciliteert burgers, bedrijven en andere overheden om energiebesparende maatregelen te nemen.

Ook de markt is, zij het nog beperkt, aan de slag. Mede door de economische crisis vallen de resultaten tot nu toe echter wat tegen. Positief is, dat eind 2009 een groot deel van de voorraad van woningcorporaties van een energielabel is voorzien. Hiermee ligt een goede basis voor een verdergaande aanpak in de komende jaren.

Voor wat betreft het energielabel kan worden gemeld dat dit, hoewel in de begroting van 2009 niet specifiek genoemd, in het afgelopen jaar tot diverse acties heeft geleid. Er is een verbetertraject ingezet dat op 1 januari 2010 is afgerond met de introductie van het vernieuwd energielabel. De wijzigingen hebben betrekking op onder meer de lay-out van het energielabel, verbetering van de opnamemethodiek en aanpassing

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

van de (invoer)software. Door deze verbeteringen heeft het energielabel een geslaagde doorstart gemaakt. Daarmee is en blijft het energielabel een belangrijk instrument om eigenaren en gebruikers van gebouwen objectief te informeren over de energieprestatie van hun gebouw.

5. Woningcorporaties

Draagt bij aan realisatie kabinetsprioriteiten

Het opnieuw bepalen van de verhouding tussen overheid en corporaties. In samenhang daarmee wordt de corporatieregelgeving herijkt, zodat corporaties hun maatschappelijke opdracht op het terrein van de volkshuisvesting, de leefbaarheid en daarmee samenhangende sociale opgaven, optimaal kunnen vervullen en de overheid het publieke belang voldoende kan waarborgen.

Doelbereik 2009

Mede op basis van het advies van de Stuurgroep Meijerink zijn in 2009 voorstellen ontwikkeld voor de beoogde vernieuwing van het corporatiestelsel. In dat kader zijn tevens de discussies met de Europese Commissie over de staatssteun voor corporaties tot een positief einde gebracht. De betreffende voorstellen zijn in het najaar van 2009 uitgewerkt in conceptwetgeving die inmiddels in procedure is gebracht.

Realisatie prestaties Woningcorporaties

Beoogde prestaties 2009	Bereikt resultaat in 2009
Onder voorzitterschap van de heer Meijerink is een reeks gesprekken met Aedes en andere betrokkenen gevoerd die moeten leiden tot concrete voorstellen aan de Tweede Kamer over een vernieuwd, solide bestuurlijk arrangement.	Gerealiseerd De Stuurgroep o.l.v. Meijerink heeft in november 2008 advies uitgebracht. Dit advies is op 1 december 2008 aangeboden aan de Tweede Kamer (Kamerstukken II, 2008–2009, 29 453, nr. 94). De voorstellen voor een nieuw corporatiestelsel zijn op 12 juni 2009 aan de Tweede Kamer gezonden (Kamerstukken II, 2008–2009, 29 453, nr. 118). Deze voorstellen richten zich op de inrichting van het toezicht, de afbakening van de staatssteun, fusies en het werkdomein van corporaties.
Herijking welke regelgeving noodzakelijk is om de publieke belangen te waarborgen, met name wat betreft: i. Prestaties van de corporaties ii. Het behoud van het maatschappelijk gebonden vermogen iii. De salarissen van de bestuurders. Na bespreking met de Tweede Kamer worden de verschillende voorstellen tot wijziging van de regelgeving in de loop van 2009 ingediend.	Niet gerealiseerd De Tweede Kamer is in de brief van 12 juni 2009 over de herijking geïnformeerd. Voor het waarborgen van prestaties en het behoud van vermogen van corporaties zijn o.m. nadere regels aangekondigd m.b.t. het werkdomein, verbindingen en fusies. Ook zijn maatregelen i.r.t. de inzet van staatssteun voorzien. De voorstellen zijn op 3 juli 2009 met de Tweede Kamer besproken, waarna met de benodigde wijziging van de regelgeving is gestart. In november 2009 zijn de wijzigingsvoorstellen aan de Raad van State gestuurd. De Tweede Kamer is op 15 december 2009 (Kamerstukken II, 2008–2009, 29 453, nr. 143) geïnformeerd over het akkoord dat met de Europese Commissie is bereikt over staatssteun voor corporaties. Hiermee is een einde gekomen aan een lang lopende discussie. Met het akkoord blijft het goed functionerende volkshuisvestingsbestel van Nederland behouden en worden tegelijkertijd problemen rond het gelijke speelveld van corporaties met andere partijen opgelost. De corporaties kunnen daarmee hun cruciale maatschappelijke rol blijven spelen. De Europese Commissie (EC) is akkoord met de inzet van staatssteun voor maatschappelijk vastgoed en voor de bijdragen van corporaties aan de bijzondere projectsteun voor de 40 wijken. Wel wil de EC dat Nederland (staatssteun)eisen stelt aan de toewijzing van huurwoningen. Tenminste 90% van de huurwoningen met een huur beneden de maximale huurtoeslaggrens (nu circa € 648) moeten corporaties toewijzen aan huishoudens met een belastbaar inkomen tot € 33 000. Vooruitlopend op de komende wetgeving waarin de toewijzingseisen definitief worden uitgewerkt, zullen deze in 2010 in interim-regelgeving worden vastgelegd. De conceptwetgeving voor normering van bestuurssalarissen die BZK in interdepartementale samenspraak voorbereidt, is in het najaar van 2009 voor consultatie aan het veld voorgelegd. Na verwerking van het commentaar zal het wetsvoorstel het wetgevingstraject (via Minister-raad en Raad van State) vervolgen.

Realisatie prestaties Woningcorporaties

Beoogde prestaties 2009	Bereikt resultaat in 2009
<p>Via het financieel toezicht (door Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting (CFV)) en het rechtmatigheidstoezicht (door WWI) bewaken c.q. bevorderen dat de prestaties van corporaties (ook blijvend) in lijn zijn met de landelijke prioriteiten, de financiële mogelijkheden en de regelgeving.</p> <p>In dit kader worden de sectorbeelden van het CFV over de voorgenomen activiteiten 2009–2013 en over het verslagjaar 2008 met begeleidende brieven aan de Tweede Kamer aangeboden.</p> <p>Bij overtreding van regelgeving, onregelmatigheden of bestuurscrises, treedt de minister zonodig handelend op.</p>	<p>Gerealiseerd</p> <p>Op 18 september 2009 ontving de Tweede Kamer de beleidsreactie op het «Sectorbeeld voornemens 2009, prognoseperiode 2009–2013» van het CFV (Kamerstukken II, 29 453, nr. 131). Ten behoeve van een AO over de financiële situatie bij corporaties op 3 december 2009 is op 2 december 2009 een eerste reactie op de samenvattingen van de CFV-rapportages over het Sectorbeeld realisaties 2009 en het Verslag financieel toezicht 2009 aan de Kamer gestuurd (Kamerstukken II, 2009–2010, 29 453, nr. 141). De definitieve beleidsreactie op de betreffende CFV-rapporten is op 15 januari 2010 naar de Tweede Kamer gegaan (Kamerstukken II, 2009–2010, 29 453, nr. 149).</p> <p>In 2009 zijn in aanmerkelijk méér gevallen dan voorheen toezichtsmaatregelen getroffen bij corporaties in verband met financiële en/of bestuurlijke problemen. Zo zijn bijvoorbeeld externe toezichthouders aangesteld bij onder meer de corporaties Rochdale, Woonbron en Rentree. Ook zijn acties in het kader van het toezicht genomen bij onder meer Servatius en SGBB. Bij de meeste van deze zaken is (de extern toezichthouders bij) de corporaties opgedragen maatregelen te treffen die de taken en het (financieel) voortbestaan van deze corporaties kunnen waarborgen. Waar sprake is van onrechtmatigheden of ernstige verwijtbaar gedrag liggen mogelijk ook nog civiel- en/of strafrechtelijke stappen in het verschiet.</p> <p>Mede vanwege diverse praktijkgevallen, is in april 2009 het «Meldpunt integriteit bij woningcorporaties» ingesteld, waar (vermoedens van) fraude kunnen worden gemeld. Over de werkzaamheden van het meldpunt (aantal en aard van de klachten, aantal onderzoeken dat daaruit voortvloeit e.d.) is de Tweede Kamer op 21 oktober 2009 geïnformeerd. Dit als onderdeel van de brief m.b.t. de bredere aanpak en voornemens rond het integriteitsvraagstuk bij corporaties (Kamerstukken II, 2009–2010, 29 453, nr. 133).</p>

Beleidsconclusie

Na bespreking van de hoofdlijnen van de beoogde wijzigingen van het corporatiestelsel met de Tweede Kamer op 3 juli 2009, zijn de betreffende wijzigingsvoorstellen in november aan de Raad van State gezonden. Belangrijk onderdeel zijn de voorstellen rond de inzet van staatssteun, waarover na jarenlange discussie, in het najaar van 2009 overeenstemming is bereikt met de Europese Commissie. Financiële en/of bestuurlijke problemen bij woningcorporaties vereisten een vrij intensieve inzet van het toezichtsinstrumentarium. Substantiële vorderingen zijn geboekt om door middel van concrete wetswijzigingen te komen tot een solide bestuurlijk arrangement met corporaties om de publieke belangen te waarborgen. De finale afronding van het wetstraject wordt voorzien in 2010.

Overige beleidsprioriteit

A. Garanderen van de betaalbaarheid van het wonen voor lage inkomensgroepen (vraaggericht): huurtoeslag

Doelstelling 2009

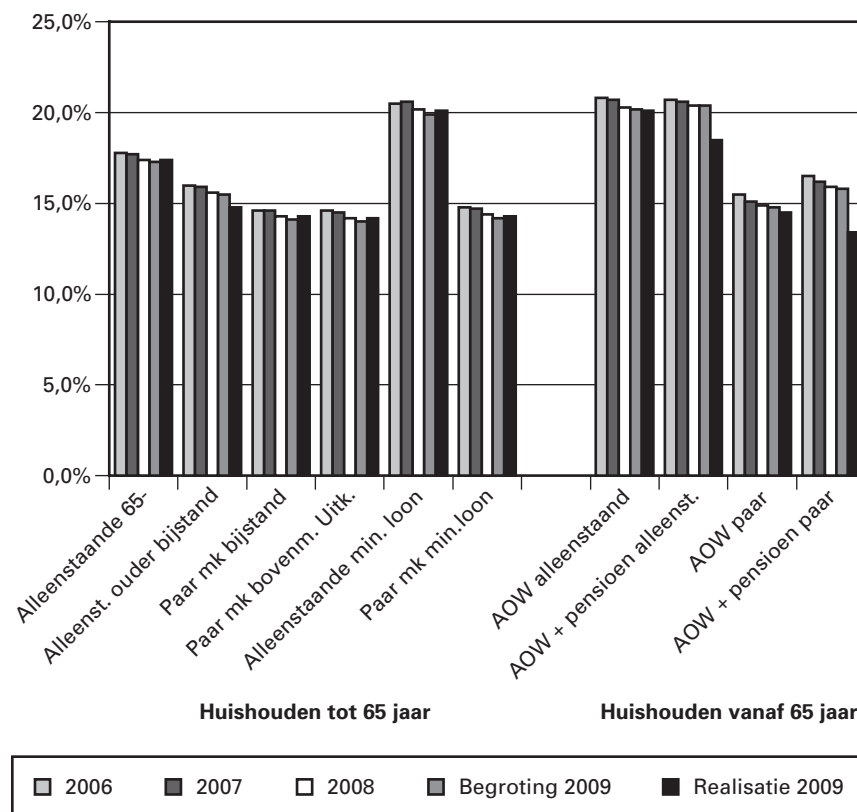
Om de betaalbaarheid van het zelfstandig wonen voor alle bevolkingsgroepen te garanderen en het effect van stijgende woonlasten voor specifieke groepen te beperken hanteert de overheid onder meer het instrument van de huurtoeslag.

Doelbereik 2009

Met behulp van de ontwikkeling van het kengetal netto-huurquote wordt het effect van de huurtoeslag op de betaalbaarheid van het huren voor de huishoudens met lage inkomens zichtbaar gemaakt. De in onderstaande tabel en grafiek opgenomen netto huurquote geeft aan welk deel van het

belastbaar inkomen wordt besteed aan netto-huurlasten (huur minus huurtoeslag). Daarbij is gerekend met de gemiddeld geldende huur voor de betreffende groep.

Figuur A.1. Ontwikkeling van de netto huurquote

Bron: WWI

De tabel en grafiek laten naast de in de begroting 2009 verwachte ontwikkeling van de netto-huurquote de gerealiseerde ontwikkeling van de netto-huurquote over 2009 zien. Voor drie van de gepresenteerde huishoudens is sprake van een fors lagere huurquote dan in de begroting 2009 nog werd voorspeld. Dit heeft te maken met wijzigingen in het belastbaar inkomen in 2009. Bij de gepresenteerde ouderen met een aanvullend pensioen ligt de huurquote zo'n 2%-punt lager. Dit heeft te maken met de beperking van de fiscale aftrek voor buitengewone uitgaven in 2009. Door deze wijziging stijgt het belastbaar inkomen voor de ouderen die hierdoor een lagere fiscale aftrekpost konden opvoeren voor hun aangifte inkomstenbelasting. Hiervoor zijn de inkomensgrenzen in de huurtoeslag aangepast, met als gevolg dat met een gelijk belastbaar inkomen recht bestaat op een hogere huurtoeslag. Deze wijziging van de inkomensgrenzen in de huurtoeslag was nog niet bekend ten tijde van het opstellen van de begroting 2009.

Ook voor de alleenstaande bijstandsgerechtigde met kinderen is de huurquote lager dan in de begroting 2009 nog werd verwacht. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van het belastbaar inkomen in verband met de beperking van de heffingskorting voor alleenstaande ouders in 2009, waar in de begroting 2009 nog geen rekening mee was gehouden.

B. Beleidsverslag: Beleidsprioriteiten

Uit figuur A.1 en tabel A.1 blijkt dat, afgezien van de hierboven beschreven meer door technische factoren veroorzaakte afwijkingen, de huurquote zich ontwikkeld heeft zoals in de begroting 2009 voorspeld. Dit onderstreept de werking van de huurtoeslag voor de blijvende betaalbaarheid van het wonen.

Tabel A.1. Ontwikkeling van de netto-huurquote

Huishouden tot 65 jaar			2006	2007	2008	Begroting 2009	Realisatie 2009
Bijstand	Alleen	Zonder kind.	17,8%	17,7%	17,4%	17,3%	17,4%
Bijstand	Alleen	Met kind.	16,0%	15,9%	15,6%	15,5%	14,8%
Bijstand	Meerp.	Met kind.	14,6%	14,6%	14,3%	14,1%	14,3%
Uitkeringsger.	MP-alleenverd.	Met kind.	14,6%	14,5%	14,2%	14,0%	14,2%
Marktloon	Alleen	Zonder kind.	20,5%	20,6%	20,2%	19,9%	20,1%
Marktloon	MP-alleenverd.	Met kind.	14,8%	14,7%	14,4%	14,2%	14,3%
Huishouden vanaf 65 jaar							
AOW	Alleen		20,8%	20,7%	20,3%	20,2%	20,1%
AOW+Aanv.pens.	Alleen		20,7%	20,6%	20,4%	20,4%	18,5%
AOW	Meerp.		15,5%	15,1%	14,9%	14,8%	14,5%
AOW+Aanv.pens.	Meerp.		16,5%	16,2%	15,9%	15,8%	13,4%

Bron: WWI

Beoogde en gerealiseerde prestaties 2009

In de begroting 2009 is aangegeven dat per 1 januari 2009 een pakket maatregelen ter vereenvoudiging van de huurtoeslagregelgeving in werking zou treden. Het doel hiervan was het vergroten van de transparantie voor de burger en het vereenvoudigen van de uitvoering door de Belastingdienst/Toeslagen. Dit pakket vereenvoudigingen is inderdaad doorgevoerd, de invoeringsdatum is voor het grootste deel van de maatregelen evenwel 1 januari 2010 geworden, in plaats van 1 januari 2009.

Nadere informatie over de uitvoering van de huurtoeslag in 2009 wordt opgenomen in het beheersverslag van de Belastingdienst over dat jaar.

Budgettaire gevolgen en behaalde tussenresultaten van de beleidsprioriteiten 2009

Nummer en omschrijving Kabinetsdoelstelling/project	Nummer relevant beleidsartikel/OD	Fin. belang: realisatie 2009 (x € 1 000)	Behaalde tussenresultaten in 2009 volgens delivery overzicht AZ
			Op het Big Board is dit project «groen»: de beoogde voortgang ligt op koers.
Pijler 3: een duurzame leefomgeving			
Doelstelling 23: Het bevorderen van 80 000 tot 100 000 nieuwe woningen per jaar	1.2.3	365 587	
Project Schoon en Zuinig	2.2.2	6 624	
			Op het Big Board is dit project «groen»: de beoogde voortgang ligt op koers.
Pijler 4: Sociale samenhang			
Project Deltaplan Inburgering	4.2.1	352 926	
Project Actieplan Krachtwijken	1.2.1	904 ¹	

¹ Dit bedrag is exclusief de bij 1e suppletore begroting 2009 overgeboekte budgetten naar het Gemeentefonds ten behoeve van:

• Bewonersinitiatieven	€ 24,3 mln
• Stimuleren wijkenaanpak	€ 58,5 mln
Totaal	€ 82,8 mln

Beleidsartikelen

Artikel 1. Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw

1.1 Tabel budgettaire gevolgen van beleid

Artikel 1. Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw
(x € 1000)

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	1 528 567	66 451	770 111	161 875	454 457	667 722	- 213 265
Uitgaven:	422 919	300 883	913 698	1 144 423	1 406 987	1 198 186	208 801
Programma:	422 919	300 883	913 698	1 144 423	1 406 987	1 198 186	208 801
Krachtwijken tot stand brengen	0	0	0	0	904	125 500	- 124 596
Bewonersinitiatieven	0	0	0	0	0	25 000	- 25 000
Stimuleren wijkaanpak	0	0	0	0	0	70 500	- 70 500
FES Maatschappelijke sectoren & ICT	0	0	0	0	904	0	904
Preventiebudget	0	0	0	0	0	30 000	- 30 000
Sociaal, fysiek en economisch verbeteren van de steden:	422 919	300 883	911 192	1 032 389	1 034 756	929 704	105 052
BDU-Fysiek Investeren Stedelijke vernieuwing	396 215	296 479	266 085	360 907	320 424	341 664	- 21 240
Innovatiebudget Stedelijke vernieuwing	26 704	4 404	6 386	10 128	5 806	17 083	- 11 277
BDU-Sociaal, Integratie en Veiligheid	0	0	537 293	612 539	657 194	516 902	140 292
Leefbaarheid/(preventieve) veiligheidsmiddelen	0	0	85 628	47 269	50 610	52 593	- 1 983
Sociale herovering	0	0	14 300	50	0	0	0
Faciliteren grotestedenbeleid	0	0	1 100	1 096	322	1 462	- 1 140
Sittard Geleen	0	0	400	400	400	0	400
Voldoende woningproductie:	0	0	0	108 321	365 586	136 030	229 556
Budget BLS				108 321	103 758	136 030	- 32 272
Bijdragen stimuleren woningproductie	0	0	0	0	261 828	0	261 828
Overige programmabudgetten:	0	0	2 506	3 713	5 741	6 952	- 1 211
Onderzoek	0	0	0	479	858	1 482	- 624
Kennisoverdracht	0	0	0	1 219	2 582	2 386	196
FES NICIS	0	0	2 222	2 015	2 301	3 084	- 783
Kenniscentum	0	0	284	0	0	0	0
Ontvangsten:	0	0	539 710	615 787	660 398	519 707	140 691

Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:

Bewonersinitiatieven en Stimuleren wijkaanpak

De op de begroting voor WWI voor de jaren 2009–2011 gereserveerde budgetten voor bewonersinitiatieven, stimuleren wijkaanpak en de 40+ wijken zijn overgeboekt naar de decentralisatie-uitkering van het Gemeentefonds.

BDU Fysiek Investeren Stedelijke vernieuwing en Innovatiebudget

De uitgavenraming van de BDU ISV voor 2009 is verlaagd vanwege een minder beroep op het budget dat beschikbaar is voor de aanleg en verbetering van volkstuinen alsmede een vertraging bij de afwikkeling van

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 1

Maatwerkafspraken en projecten van de Impulsregeling. De ISV-budgetten zijn inter-temporeel gewijzigd, zodat de meerjarige budgetten weer aansluiten bij de planning.

De voor de afwikkeling van de Impulsregeling beschikbare uitgavenbudgetten vormen vanaf de 1e suppletore wet onderdeel van de verzameluitkering van WWI. Verantwoording van deze budgetten vindt op artikel 95 «Algemeen» plaats.

Innovatiebudget Stedelijke vernieuwing

Als gevolg van een wijziging in het tempo van uitvoering van enkele projecten zijn de uitgaven lager uitgekomen dan geraamd. Door middel van een inter-temporele schuif is deze verlaging doorgeschoven naar latere jaren.

BDU-Sociaal, Integratie en Veiligheid (BDU SIV)

De realisatie is hoger (€ 140,2 mln) dan geraamd omdat aan de BDU SIV in de loop van 2009 bijdragen van andere departementen zijn toegevoegd. De bijdrage voor het onderwijsachterstandenbeleid en de maatschappelijke opvang, vrouwenopvang en verslavingszorg zijn toegevoegd. Per saldo is het effect hiervan neutraal omdat zowel de uitgaven als de ontvangsten van deze bijdragen in de begroting zijn opgenomen.

Faciliteren grotestedenbeleid, onderzoek en bijdragen aan kennisinstellingen

De realisatie is in 2009 achtergebleven bij de raming om aan de verplichtingen uit vorige jaren te kunnen voldoen. Dit heeft tot gevolg dat over de jaren heen het effect beleidsmatig en financieel neutraal is.

Budget BLS

Een achterblijvende woningbouwproductie en realisatie op het gebied van particulier opdrachtgeverschap hebben geleid tot een onderuitputting. Deze onderuitputting is aan de raming voor 2010 toegevoegd.

Bijdragen stimuleren woningbouwproductie

In het kader van het aanvullend beleidsakkoord «Werken aan de toekomst» is gemeld (Kamerstukken II, 2008–2009, 27 562, nr. 36) dat de woningproductie en 6 monumenten vanuit de WWI begroting artikel 1 «Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw» gestimuleerd zullen worden. De terugontvangen middelen van de 1e tranche van de stimuleringsregeling zijn ingezet voor de 2e tranche.

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 1. Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2009	818 446	1 288 862	534 822
Mutaties Slotwet 2009	– 363 989	118 125	125 576
Stand Slotwet 2009 (realisatie)	454 457	1 406 987	660 398

Toelichting op mutaties Slotwet 2009:

De programmagelden voor het grotestedenbeleid (BDU-SIV) zijn overgedragen van het ministerie van BZK aan WWI. Echter, bij de overboeking in

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 1

2007 zijn de aangegane verplichtingen voor de gehele GSB3-periode in de begrotingsadministratie niet in één jaar opgenomen. Dit betekent dat voor 2009 ten onrechte verplichtingenbudget in de vastgestelde begroting 2009 is weergegeven. Dit leidt bij de verplichtingen tot een technische correctie.

Vergeleken met de stand 2e suppletoire begroting is bij de BDU-SIV in 2009 € 14,9 mln meer verplicht en betaald omdat van OCW en VWS aanvullende toekenningsbrieven zijn ontvangen. Tegenover deze hogere uitgaven staan even hoge, extra ontvangsten.

1.2 Incidentele subsidies

In 2009 is aan 6 gemeenten een eenmalige bijdrage verstrekt van € 9 000 of € 12 000 (per gemeente) voor het laten maken van een zogeheten «Stadsfoto» door de Stichting «Atlas voor Gemeenten». De inzichten uit de stadsfoto's bieden belangrijke aanknopingspunten voor het stellen van beleidsprioriteiten op het gebied van het stedenbeleid, en voor een ex ante inschatting van de te verwachten effecten van het maatwerk dat het nieuwe stedelijke beleid wil leveren.

1.3 Overzicht afgeronde onderzoeken

Type	Onderwerp	Algemeen Doel of Operationeel Doel	Start	Afgerond	Vindplaats
Overig evaluatie-onderzoek	Twee themapublicaties stedelijke vernieuwing op basis van WoON	OD 1.2.2	2009	2010	

Twee themapublicaties stedelijke vernieuwing op basis van WoON

De publicatie Kwaliteit van buurt en straat is afgerond in 2009. Het onderzoek voor de publicatie Omslagpunten in de ontwikkeling van woongebieden is gestart in 2009, de publicatie zal in 2010 worden afgerond.

Artikel 2. Stimuleren van een duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken**2.1 Tabel budgettaire gevolgen van beleid****Artikel 2. Stimuleren van een duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken**
(x € 1000)

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	38 988	73 175	22 589	23 595	53 911	38 335	15 576
Uitgaven:	113 664	139 208	135 899	28 485	22 501	57 230	- 34 729
Programma:	113 664	139 208	135 899	28 485	22 501	57 230	- 34 729
Stimuleren van voldoende woningproductie:	74 066	111 305	107 831	0	0	0	0
Budget BLS 2008	72 290	106 055	107 831	0	0	0	0
Planologische en woningbouwknelpunten VINEX en VINAC	1 776	0	0	0	0	0	0
Bijdragen stimulering woningproductie	0	5 250	0	0	0	0	0
Verruimen van het aanbod van geschikte woningen voor ouderen en gehandicapten:	0	0	0	0	0	0	0
Verruimen van het aanbod van geschikte woningen voor ouderen en gehandicapten	0	0	0	0	0	0	0
Realisatie CO ₂ reductiedoelstellingen in de gebouwde omgeving	33 141	15 222	16 604	15 122	19 389	51 650	- 32 261
Programma energiebudgetten	6 752	8 105	12 817	12 760	6 416	10 990	- 4 544
Subsidies energiebesparing (CO ₂ reductie) gebouwde omgeving	22 461	4 908	3 072	1 831	12 416	34 171	- 21 755
Regeling sanering loden drinkwaterleidingen	575	281	63	6	14	0	14
Regeling energiebesparing huishoudens met lagere inkomens	2 219	1 577	513	427	241	519	- 278
Innovatief bouwen	1 134	351	139	98	198	0	198
Subsidies innovatie energiebesparing gebouwde omgeving (FES)	0	0	0	0	104	6 000	5 896
Overige programmabudgetten:	6 457	12 681	11 464	13 363	3 112	5 580	- 2 468
Onderzoek	1 827	2 645	2 212	1 832	1 832	661	1 171
Kennisoverdracht	4 630	4 993	3 745	4 684	1 280	2 132	- 852
Kosten uitvoeringsorganisaties	0	5 043	5 507	6 858	0	2 557	- 2 557
nader aan te wijzen	0	0	0	0	0	230	- 230
Ontvangsten:	4 274	1 551	1 884	1 357	505	6 091	- 5 586

*Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:**Programma Energiebudgetten en kosten uitvoeringsorganisaties*

Het verschil tussen de oorspronkelijke begroting (€ 11,0 mln programma energiebudgetten en € 2,6 mln kosten uitvoeringsorganisaties) en de realisatie van € 6,4 mln, wordt voornamelijk veroorzaakt door bedragen die zijn overgeboekt naar de VROM begroting als gevolg van een stelselwijziging waarbij de uitvoeringskosten (in dit geval van SenterNovem/Agentschap NL) centraal begroot en verantwoord worden.

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 2

Subsidies Energiebesparing gebouwde omgeving

De onderuitputting is het gevolg van het later in werking treden van de subsidieregelingen «Maatwerkadvies» en «Glasisolatieregeling». Bij beide regelingen is ook het aantal aanvragen achtergebleven bij de raming. Deze laatste regeling is pas 1 oktober 2009 opengesteld. Ook vertoonde het verloop van beide regelingen aanvankelijk een wisselend beeld, waardoor in 2009 het aantal aanvragen is achtergebleven bij de raming.

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 2. Stimuleren van voldoende woningbouw en duurzame kwaliteit	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2009	88 262	57 494	1 678
Mutaties Slotwet 2009	- 34 351	- 34 993	- 1 173
Stand Slotwet 2009 (realisatie)	53 911	22 501	505

Toelichting op mutaties Slotwet 2009:

Als gevolg van het later dan gepland in werking treden van de Tijdelijke regeling Glasisolatie is € 26 mln minder gerealiseerd dan geraamd. Ook is het aantal aanvragen achtergebleven bij de raming. Daarnaast zijn er voor € 3 mln. minder uitvoeringskosten gerealiseerd dan geraamd.

2.2 Overzicht afgeronde onderzoeken

Type	Onderwerp	Algemeen Doel of Operationeel Doel	Start	Afgerond	Vindplaats
Effectenonderzoek (ex post)	Evaluatieonderzoek EPC aanscherping woningen (naar 0,8)	OD 2.2.2	2008	2010	

Effectenonderzoek EPC

Onderzoek naar het effect van de aanscherping van de EPC van 1,0 naar 0,8 is uitgesteld tot maart 2010 vanwege het niet tijdig voorhanden hebben van voldoende praktijkgegevens.

Artikel 3. Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt

3.1 Tabel budgettaire gevolgen van beleid

Artikel 3. Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt
(x € 1000)

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	2 746 928	2 187 830	2 339 781	2 543 034	2 701 008	2 392 768	308 240
Uitgaven:	1 742 344	2 188 247	2 303 832	2 411 817	2 487 587	2 320 776	166 811
Programma:	1 742 344	2 188 247	2 303 832	2 411 817	2 487 587	2 320 776	166 811
Regelgeving ter bevordering van een evenwichtige verdeling van de woningmarkt	0	0	0	0	0	0	0
Garanderen betaalbaarheid voldoende huurwoningen en evenwichtige verdeling:	0	0	0	0	0	0	0
Garanderen van de betaalbaarheid van voldoende huurwoningen en evenwichtige verdeling	0	0	0	0	0	0	0
Garanderen betaalbaarheid wonen voor lage inkomensgroepen (vraagge-richt):	1 741 988	2 187 978	2 303 564	2 411 27 7	2 486 631	2 317 749	168 882
Huursubsidie en huurtoeslag	1 696 058	2 135 757	2 302 248	2 406 056	2 470 933	2 302 276	168 657
Vangnetregeling	42 744	11 093	0	0	0	0	0
Eénmalige bijdrage huurbeleid	2 073	98	0	0	0	0	0
Kostenvergoeding verhuurders	6	0	0	0	0	0	0
Bevorderen eigen woonbezit	1 107	1 030	1 316	5 221	15 698	15 473	225
Bijdrage financiering startersle-ningen	0	40 000	0	0	0	0	0
Garanderen van een laagdrempelige geschillenbeslechting	0	0	0	0	0	0	0
Bekostiging huurcommissie	0	0	0	0	0	0	0
Verruimen van het aanbod van geschikte woningen voor bijzondere aandachtsgroepen, alsmede het bestrijden van onrechtmatige bewo-ning	0	0	0	0	0	0	0
Verruimen van het aanbod van geschikte woningen voor bijzondere aandachtsgroepen, alsmede het bestrijden van onrechtmatige bewo-ning	0	0	0	0	0	0	0
Overige programmabudgetten:	356	269	268	540	956	3 027	- 2 071
Onderzoek	290	154	178	457	505	542	- 37
Kennisoverdracht	66	115	90	83	451	625	- 174
Kosten uitvoeringsorganisatie	0	0	0	0	0	1 860	- 1 860
Ontvangsten:	63 198	85 517	133 793	266 853	322 807	316 000	6 807

Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:

Huursubsidie en huurtoeslag

De uitgaven zijn hoger uitgevallen dan geraamd als gevolg van drie oorzaken.

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 3

Door de economische teruggang is het aantal uitkeringsgerechtigden sterker toegenomen dan in de begroting 2009 werd verwacht. Er zijn hogere voorschotten verstrekt als gevolg van het afschaffen van de fiscale aftrek Buitengewone Uitgaven. Omdat in 2009 de fiscale aftrek is afgeschaft gaat voor veel huishoudens (met name ouderen) het belastbaar inkomen omhoog. Hier is in de huurtoeslag rekening mee gehouden door de inkomensgrenzen voor ouderen te verhogen. Als de opgegeven inkomens niet in gelijke mate meestijgen ontvangen de ouderen in eerste instantie meer huurtoeslag. Bij het definitief toekennen zal een correctie (en terugvordering) plaatsvinden. Uit de definitieve vaststellingen over het toeslagjaar 2007 zijn hogere nabetalings verstrekt dan geraamd.

Kosten uitvoeringsorganisaties

De aan SenterNovem betaalde kosten voor het uitvoeren van diverse subsidieregelingen zijn in 2009 verantwoord op artikel 2. Hierdoor is € 1,8 mln minder gerealiseerd dan geraamd.

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 3. Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2009	2 720 828	2 495 667	307 200
Mutaties Slotwet 2009	- 19 820	- 8 080	15 607
Stand Slotwet 2009 (realisatie)	2 701 008	2 487 587	322 807

Toelichting op mutaties Slotwet 2009:

In de begroting 2009 is aangegeven dat per 1 januari 2009 een pakket maatregelen ter vereenvoudiging van de huurtoeslagregelgeving in werking zou treden. Het doel hiervan was het vergroten van de transparantie voor de burger en het vereenvoudigen van de uitvoering door de Belastingdienst/Toeslagen. Dit pakket vereenvoudigingen is inderdaad doorgevoerd, de invoeringsdatum is evenwel 1 januari 2010 geworden, in plaats van 1 januari 2009.

Nadere informatie over de uitvoering van de huurtoeslag in 2009 is opgenomen in het beheersverslag van de Belastingdienst dat in het voorjaar 2010 verschijnt.

3.2 Overzicht afgeronde onderzoeken

Onderwerp	Algemeen Doel of Operationeel Doel	Start	Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichtingen	Huurbeleid			
	Garanderen van een laagdrempelige geschillenbeslechtiging	OD 3.2.4	2008	2009

¹ Kamerstukken II, 2008–2009, 27 926, nr. 138.

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 3

Beleidsdoorlichting Huurbeleid

In verband met de heroverwegingen is de aangekondigde beleidsdoorlichting van het huurbeleid opgeschort. De Tweede Kamer is hier reeds over geïnformeerd (Kamerstukken II, 2009–2010, 27 926, nr. 143).

Artikel 4. Integratie niet-westerse migranten

4.1 Tabel budgettaire gevolgen van beleid

Artikel 4. Integratie niet-westerse migranten
(x € 1000)

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	0	0	913 369	313 602	241 178	502 416	- 261 238
Uitgaven:	0	0	425 434	442 593	409 750	502 416	- 92 666
Programma:	0	0	425 434	442 593	409 750	502 416	- 92 666
Bewerkstelligen dat oud- en nieuwkomers hun inburgeringsexamen halen	0	0	362 739	376 324	354 241	425 911	- 71 670
Facilitering inburgering	0	0	362 739	376 324	354 241	425 911	- 71 670
Het versterken van de maatschappelijke emancipatie en het vergroten van de sociale integratie van niet-westerse migranten:	0	0	62 695	66 269	55 509	76 505	- 20 996
Facilitering remigratie	0	0	29 339	29 762	30 623	37 781	- 7 158
Overige instrumenten	0	0	33 356	36 507	24 886	38 724	- 13 838
Ontvangsten:	0	0	9 671	7 642	12 420	2 440	9 980

Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:

Facilitering inburgering

Voor uitvoeringskosten van inburgeringstrajecten en projecten in het kader van het Deltaplan Inburgering is € 33 mln overgeboekt naar het Gemeentefonds. Het opzetten van projecten voor taalcoaches en innovatietrajecten maakt hier onderdeel van uit.

Gemeenten en inburgeraars hebben in 2009 minder gebruik gemaakt van inburgeringvoorzieningen dan verwacht. Dit geldt voor de regeling voor volumeverhoging van inburgeringstrajecten en voor de extra bijdrage die gemeenten kunnen ontvangen voor inburgeringstrajecten in het kader van de nalatenschap van de oude vreemdelingenwet. In totaal bedraagt dit € 34 mln.

Inburgeraars hebben voor € 4 mln minder dan geraamd gebruik gemaakt van de leenfaciliteit voor de financiering van hun cursus. Sinds 2007 kan iedere inburgeringsplichtige een aanbod krijgen van de gemeente.

Facilitering remigratie

In verband met de motie Van Toorenborg over de Herooverweging Remigratiewet is € 6,8 mln doorgeschoven naar 2010.

Overige instrumenten

Voor de uitvoering van de lokale aanpak van eengerelateerd geweld, de aanpak van Marokkaans-Nederlandse en Antilliaans-Nederlandse probleemjongeren is € 11 mln aan gemeenten beschikbaar gesteld.

Ontvangsten

In 2009 zijn de voor 2008 geraamde ontvangsten van de remigratieregeling gerealiseerd door een onvoorziene vertraging bij de afwikkeling van de afrekening met de Sociale Verzekeringsbank.

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 4

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 4. Integratie niet-westerse migranten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2009	234 982	411 782	6 040
Mutaties Slotwet 2009	6 196	- 2 032	6 380
Stand Slotwet 2009 (realisatie)	241 178	409 750	12 420

Toelichting op mutaties Slotwet 2009:

Omdat in 2009 aflopende contracten moesten worden verlengd voor 2010 heeft eind 2009 een overschrijding van € 5,3 mln plaatsgehad op de verplichtingen. De feitelijke uitbetaling op deze contracten vindt plaats in 2010. Hiervoor is voldoende budget beschikbaar. Het gaat vooral om het contract voor het onderhoud aan de inburgeringsexamens, de tweede fase van het leerlastonderzoek en de kwaliteitstoets op het inburgeringsexamen.

Het budget van € 10 mln dat beschikbaar was voor preventieprojecten op de begroting 2009 is niet volledig besteed. Reden is dat onvoldoende projecten met gerede kwaliteit zijn aangemeld.

4.2 Overzicht afgeronde onderzoeken

Soort onderzoek	Onderwerp	AD of OD	Start	Afgerond	Vindplaats
Overig evaluatie onderzoek	Jaarrapport Integratie	OD 4.2.2	Jaarlijks	Jaarlijks	Jaarrapport integratie: www.SCP.nl
	Evaluatie Wet Inburgering Buitenland	OD 4.2.1	2008	2009	Kamerstukken II, 2008–2009, 32 005, nr.1
	Marktwerking in het inburgeringonderwijs	OD 4.2.1	2008	2009	Kamerstukken II, 2008–2009, 31 143, nr. 64

Artikel 5. Randvoorwaarden voor de integratie en een goed werkende woningmarkt

5.1 Tabel budgettaire gevolgen van beleid

Artikel 5. Randvoorwaarden voor de integratie en een goed werkende woningmarkt
(x € 1000)

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	14 741	7 758	14 194	9 662	11 852	11 426	426
Uitgaven:	11 994	11 074	8 679	10 851	8 506	11 318	- 2 812
Programma:	11 994	11 074	8 679	10 851	8 506	11 318	- 2 812
Tijdig inspelen op maatschappelijke veranderingen:	0	0	0	0	0	0	0
Tijdig inspelen op maatschappelijke veranderingen	0	0	0	0	0	0	0
Ontsluiten van kennis en onderzoekscoördinatie:	0	0	0	0	0	0	0
Ontsluiten van kennis en onderzoekscoördinatie	0	0	0	0	0	0	0
Bevorderen van maximale maatschappelijke prestaties van wooncorporaties:	0	0	0	0	0	0	0
Bevorderen van maximale maatschappelijke prestaties van wooncorporaties	0	0	0	0	0	0	0
Versterken van de positie van de woonconsument:	1 283	1 149	1 125	1 286	790	1 302	512
Subsidies woonconsumentenorganisaties	1 283	1 149	1 125	1 286	790	1 302	- 512
Overige programmabudgetten:	10 711	9 925	7 554	9 565	7 716	10 016	- 2 300
Onderzoek	6 962	5 312	3 677	5 524	5 160	6 243	- 1 083
Experimenten en kennisoverdracht	3 749	4 613	3 877	4 041	2 556	3 773	- 1 217
Ontvangsten:	0	0	0	0	0	0	0

Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:

Overige programmabudgetten

In verband met de overdracht van internationale taken van WWI naar VROM is budget van het instrument experimenten en kennisoverdracht overgeboekt naar de begroting van VROM. De overige onderuitputting op onderzoek en experimenten en kennisoverdracht betreft technische mutaties tussen de budgetten van de verschillende WWI artikelen.

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 5

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 5. Randvoorwaarden voor integratie en een goed werkende woningmarkt	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2009	9 495	9 387	0
Mutaties Slotwet 2009	2 357	- 881	0
Stand Slotwet 2009 (realisatie)	11 852	8 506	0

Toelichting op mutaties Slotwet 2009:

De verplichtingen mutatie slotwet betreft een aangegane verplichting voor Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV), deze is voor een jaar langer aangegaan dan vooraf was geraamd.

5.2 Overzicht afgeronde onderzoeken

Type	Onderwerp	Algemeen Doel of Operationeel Doel	Start	Afgerond	Vindplaats
Overig evaluatieonderzoek:	De voor 2008 nieuw afgesloten prestatieafspraken tussen gemeenten en corporaties worden geanalyseerd; de voornemens van de sector met betrekking tot 2009 (prognoseperiode 2009–2013) worden geanalyseerd; de prestaties van de sector op specifieke thema's (leefbaarheid) worden geëvalueerd	OD 5.2.2	jaarlijks		Zie toelichting

Toelichting

De analyse van de prestatieafspraken is in 2009 afgerond en op 27 mei 2009 naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstukken II, 2009–2010, 31 700 XVIII, nr. 82). De beleidsreacties op de rapporten van het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting met de analyses van de voornemens (periode 2009–2013) en prestaties (2008) zijn op respectievelijk 18 september 2009 (Kamerstukken II, 2009–2010, 29 453, nr. 131) en 15 januari 2010 (Kamerstukken II, 29 453, nr. 149) naar de Tweede Kamer gezonden.

Artikel 6. Rijkshuisvesting**6.1 Tabel budgettaire gevolgen van beleid****Artikel 6. Rijkshuisvesting
(x € 1000)**

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	71 242	122 047	102 274	88 176	74 050	113 236	- 39 186
Uitgaven:	71 242	122 047	102 274	88 176	74 050	113 236	- 39 186
Programma:	71 242	122 047	102 274	88 176	74 050	113 236	- 39 186
Vanuit de rijkshuisvesting bijdragen aan rijksdoelen:	6 847	5 460	5 066	6 513	3 080	10 618	- 7 538
Beleidsondersteuning (mede) van toepassing op de rijkshuisvesting en de doelmatige werking van het rijks- huisvestingsstelsel	2 786	2 843	2 859	4 179	2004	3 324	- 1 320
Onderzoek Rgd	1 183	612	261	590	180	589	- 409
Coördinatie rijksopdrachtgeverschap in de bouw	1 714	1 232	1 939	637	0	2 193	- 2 193
Energiebesparing rijkshuisvesting	1 137	773	7	1 107	896	4 512	- 3 616
Duurzaam bouwen rijkshuisvesting	27	0	0	0	0	0	0
Monumenten beheren:	20 166	17 301	16 962	8 212	7 426	14 508	- 7 082
Stimuleren architectonische kwaliteit	5 908	4 966	3 511	0	0	0	0
Beheer monumenten in rijksbezit	14 258	12 335	13 451	8 212	7 426	14 508	- 7 082
Huisvesten van het Koninklijk Huis, de Hoge Colleges van Staat en het minis- terie van Algemene Zaken:	44 229	99 286	80 246	73 451	63 544	88 110	24 566
Onderhoud HCvS/AZ	5 924	5 436	6 507	4 413	6 590	3 601	2 989
Investeringen HCvS/AZ	12 027	45 439	33 342	17 930	33 619	42 968	- 9 349
Huren	2 332	2 647	3 449	3 108	3 639	3 490	149
Asbestsanering	0	0	0	0	0	0	0
Paleizen	16 688	37 148	29 973	43 126	11 346	29 548	- 18 202
Functionele kosten Koninklijk Huis	7 258	8 616	6 975	4 874	8 350	8 503	- 153
Ontvangsten:	13 001	0	0	0	0	2 626	- 2 626

*Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:**Energiebesparing rijkshuisvesting*

Door een vertraging in de uitvoering in 2008 van het Programma Groene Technologieën (PGT) zijn de ramingen voor het Programma Groene Technologieën herzien.

Beheer monumenten in rijksbezit

Hoge Colleges van Staat en het Ministerie van AZ zijn deels gevestigd in monumenten. Voor het onderhoud van deze gebouwen is in 2009 extra budget nodig, waarvan € 4 mln ruimte binnen het budget voor monumenten is gevonden.

Investeringen Hoge Colleges van Staat/Ministerie van AZ

De vertragingen in de uitvoering bij diverse projecten dwingen er toe de totale uitgavenramingen over de jaren heen ook te herzien. Vertragingen in lopende projecten hebben tot gevolg, onder andere door beperkingen

B. Beleidsverslag: Beleidsartikel 6

die aan de beschikbare capaciteit zijn gesteld, dat voorziene nieuwe projecten later in uitvoering worden genomen.

Paleizen

De ombuigingen die voortvloeien uit het aanvullend beleidsakkoord met betrekking tot het herstel van het Koninklijk Paleis Amsterdam en vertragingen in de uitvoering van lopende projecten leiden tot minder uitgaven dan geraamd. (€ 18 mln)

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 6. Rijkshuisvesting	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2009	83 345	83 345	357
Mutaties Slotwet 2009	- 9 295	- 9 295	- 357
Stand Slotwet 2009 (realisatie)	74 050	74 050	0

Toelichting op mutaties Slotwet 2009:

De ombuigingen die voortvloeien uit het aanvullend beleidsakkoord met betrekking tot het herstel van het Koninklijk Paleis Amsterdam zijn eveneens de belangrijkste oorzaak van de lagere uitgaven ultimo 2009 dan geraamd bij 2e suppletore begroting 2009 (€ 9 mln). De afwegingen die gemaakt moesten worden hoe de ombuiging van € 17 mln ingepast kon worden in de uitvoering van het projectplan voor renovatie en restauratie van dak en gevel van het Koninklijk Paleis Amsterdam vergden de nodige tijd, waardoor de uitvoering later startte dan voorzien.

6.2 Overzicht afgeronde onderzoeken

Geen nadere toelichting.

NIET-BELEIDSARTIKELEN

Artikel 95. Algemeen

Tabel 95.1. Budgettaire gevolgen van beleid

Artikel 95. Algemeen
(x € 1000)

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	3 248	54 689	3 236	126 862	535 040	548 242	- 13 202
Uitgaven:	210 350	261 595	192 704	306 415	652 126	688 782	36 656
Programma:	210 350	261 595	192 704	306 415	652 126	688 782	36 656
Afkoop subsidies DGW regelingen	0	48 911	3 172	126 040	535 040	545 000	- 9 960
Kosten uitvoeringsorganisaties	0	0	0	0	0	0	0
Betaalbare woonkeuze koop- en huur- sector	31 293	24 464	17 643	14 602	12 634	10 947	1 687
Budget BWS 1992-1994	149 867	149 393	149 832	149 427	89 390	128 776	- 39 386
Woningbouw en duurzame kwaliteit	0	5 000	0	0	0	0	0
Huisvesting gehandicapten en woon- zorg	24 651	18 715	15 599	13 124	295	797	- 502
Stedelijke vernieuwing Lelystad	3 176	3 176	0	0	0	0	0
LVS en W I	0	0	5 129	2 470	1 180	3 262	- 2 082
Verzameluitkering	0	0	0	0	13 587	0	13 587
Ontvangsten:	1 363	11 936	1 329	752	698	448	250

Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:

Afkoop subsidies DGW regelingen

Als uitvloeisel van het Coalitieakkoord heeft het Kabinet in 2008 besloten om in 2009 € 516 mln ter beschikking te stellen voor de gefaseerde afkoop van het Besluit Woninggebonden Subsidies (BWS). Het eerste deel is in 2008 gerealiseerd. Hiermee vervallen langlopende verplichtingen aan gemeenten, wordt het aantal specifieke uitkeringen teruggebracht en wordt het beeld voor de jaren na 2010 ontlast. De afkoopsommen voor BWS zijn lager uitgekomen dan geraamd, omdat achteraf de gedetailleerde berekeningen per gemeente lager zijn uitgevallen dan de vooraf gemaakte totale inschatting.

Betaalbare woonkeuze koop- en huursector

In 2009 is € 1,7 mln meer uitgegeven als gevolg van minder intrekkingen dan geraamd bij de Eigen woningen regeling 1984 (EW 1984).

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 95. Algemeen	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2008	548 242	664 144	448
Mutaties Slotwet 2008	- 13 202	- 12 018	250
Stand Slotwet 2008 (realisatie)	535 040	652 126	698

B. Beleidsverslag: Niet-beleidsartikel 95

Toelichting op mutaties Slotwet 2009:

De afkoopsom voor het Besluit Woninggebonden Subsidies (BWS) is lager uitgekomen dan geraamd, onder meer omdat afkoop eerst aan het einde van 2009 heeft plaatsgevonden.

Artikel 96. Onverdeeld

96.1. Tabel budgettaire gevolgen van beleid

**Artikel 96. Onverdeeld
(x € 1000)**

	Realisatie 2005	Realisatie 2006	Realisatie 2007	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Vastgestelde begroting 2009	Verschil 2009
Verplichtingen:	0	0	0	0	0	- 204	204
Uitgaven:	0	0	0	0	0	- 204	204
Programma:	0	0	0	0	0	- 204	204
Loonbijstelling:	0	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling:	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
Onvoorzien:	0	0	0	0	0	0	0
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0
Nog te verdelen:	0	0	0	0	0	- 204	204
Nog nader te verdelen taakstellingen	0	0	0	0	0	0	0
Nog nader te verdelen overig	0	0	0	0	0	- 204	204
<hr/>							
Nog nader te verdelen taakstellingen							

Toelichting op tabel budgettaire gevolgen van het beleid:

Dit artikel is een administratief artikel hetgeen betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van dit artikel worden gedaan.

Slotwet

(Bedragen x € 1000)

Artikel 96. Onverdeeld	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Stand 2e suppletore begroting 2009	- 204	- 204	0
Mutaties Slotwet 2009	204	204	0
Stand Slotwet 2009 (realisatie)	0	0	0

BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

De Minister voor Wonen, Wijken en Integratie verklaart hierbij als volgt:

Indien fouten/tekortkomingen in de WWI-verantwoording vermeld moeten worden volgens de Rijksbegrotingsvoorschriften of criteria vastgesteld door het Audit Committee van VROM, worden ze hieronder toegelicht, onderverdeeld naar de rechtmatigheid van de begrotingsuitvoering en de totstandkoming van de beleidsinformatie. Eventuele uitzonderingen ten aanzien van de rechtmatigheid en de totstandkoming van de beleidsinformatie hebben betrekking op begrotingshoofdstuk XVIII (WWI) waaronder de Rijksgebouwendienst (Rgd). Zaken die vermeld moeten worden over het financiële en materiële beheer en overige aspecten van de bedrijfsvoering zijn opgenomen in het Jaarverslag van VROM (XI).

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de huurtoeslag ligt bij de Belastingdienst. De minister voor WWI is verantwoordelijk voor het beleid en begrotingsbeheer inzake de huurtoeslag. De minister van Financiën verantwoordt zich, als verantwoordelijk minister voor het beheer van de Belastingdienst, in zijn bedrijfsvoeringparagraaf over de uitvoering van de toeslagregelingen door Belastingdienst/Toeslagen. Tegelijkertijd verantwoordt de vakministers zich in hun bedrijfsvoeringparagraaf over de rechtmatigheid vanuit hun beleids- en begrotingsverantwoordelijkheid.

Totstandkoming beleidsinformatie

- De Algemene Rekenkamer heeft over boekjaar 2008 geoordeeld dat WWI weinig beleidsinformatie in haar beleidsartikelen heeft opgenomen. Dit wordt verklaard door de focus op de beleidsprioriteiten in deze jaarverantwoording. Dat is een gevolg van het verzoek van de Tweede Kamer om WWI deel te laten nemen aan het experiment waardoor in principe alleen de beleidsprioriteiten worden toegelicht. Het operationeel doel «Garanderen van de betaalbaarheid van het wonen voor lage inkomensgroepen (vraaggericht): huurtoeslag» wordt dit jaar toegelicht vanwege het financiële belang. De rapportagewijziging is erop gericht om de politieke discussie meer op de hoofdlijnen (beleidsprioriteiten) te voeren. Op uw verzoek (Kamerstukken II, 2009–2010, 32 123, nr. 30) worden vijf onderwerpen centraal gesteld bij de verantwoording van de uitvoering van de begroting 2009 waarbij in dit begrotingshoofdstuk de nadruk zal liggen op de wijkenaanpak. Om deze reden is in de Verantwoordingsbrief additionele beleidsinformatie beschikbaar.
- Bij de evaluatie van het experiment (Kamerstukken II, 2009–2010, 31 865, nr. 6) is besluitvorming voorzien over de toereikendheid van de wel beschikbare beleidsinformatie over kalenderjaar 2009 bij het volgende besluitvormingsmoment.
- De beleidsinformatie in het jaarverslag is op conformiteit met de Rijksbegrotingsvoorschriften beoordeeld door FEZ en toegelicht waar nodig.

Rechtmatigheid

Onder rechtmatigheid wordt conform de Rijksbegrotingsvoorschriften verstaan comptabele rechtmatigheid. Dit houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag dient te worden verantwoord in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene

B. Beleidsverslag: Bedrijfsvoeringsparagraaf

maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden. In dit onderdeel wordt gerapporteerd als de overeengekomen tolerantiegrenzen voor zowel fouten als onzekerheden die betrekking hebben op de rechtmatigheid en de getrouwheid uit de Rijksbegrotingvoorschriften, voortkomend uit het experiment worden overschreden.

Artikel 2 Stimuleren van voldoende woningbouw en duurzame kwaliteit
In de brief van 5 oktober 2009 (Kamerstukken II, 2009–2010, 30 196, nr. 81) is de Tweede Kamer geïnformeerd over de afronding van het verbetertraject en de introductie van het vernieuwde energielabel op de woningmarkt. Voor het energielabel is per 1 januari 2010 een gewijzigde klachtenregeling in werking getreden. Om een snelle en adequate afhandeling van klachten mogelijk te maken zoveel mogelijk door de partijen die inhoudelijk betrokken zijn bij de energielabeling is een klachtenloket geïntroduceerd. Bij de aanbesteding is niet Europees aanbesteed maar gekozen voor snelle duidelijkheid en kwaliteit voor de burger. Gekozen is uit de twee (Nederlandse) partijen, die voldoende in staat werden geacht om een dergelijk klachtenloket als het energielabel tot een succes te brengen. Voor een bedrag van € 340 340 is niet Europees aanbesteed.

Artikel 4 Integratie Minderheden

Door de Tweede Kamer bij motie (Dijsselbloem) is gevraagd om een oplossing waarbij alle drie partijen (Rijk vanwege gecompliceerde en late wet, de gemeenten vanwege trage uitvoering en de taalaanbieders die zelf risico hebben genomen) hun aandeel in de geleden exploitatieverliezen zouden dragen.

In de bedrijfsvoeringparagraaf in het Rijksjaarslag 2008 hoofdstuk Wonen, Wijken en Integratie is aangekondigd dat in 2009 definitieve vaststellingen volgen van de gedeeltelijke compensatie aan de taalaanbieders ten behoeve van de exploitatietekorten die zijn ontstaan als gevolg van het feit dat in 2007 veel minder inburgeraars op een cursus zijn geplaatst dan oorspronkelijk zijn geraamd door de gemeenten. Op basis van de verstrekte verantwoordingsinformatie van de mede overheden en de reviewresultaten van de Rijksauditedienst hebben de vaststellingen in 2009 plaatsgevonden voor een bedrag van circa € 13 mln. Na afstemming met de Algemene Rekenkamer melden wij dat de Algemene Rekenkamer van opvatting is dat de Algemene Wet Bestuursrecht onvoldoende juridische basis biedt om tot de vaststellingen te kunnen overgaan waardoor de vaststellingen door haar onrechtmatig worden verklaard. Overigens werkt Justitie op dit moment aan een wetsvoorstel dat in de Algemene Wet Bestuursrecht meer duidelijkheid zal moeten bieden bij het toekennen van schadevergoeding bij rechtmatige en onrechtmatige overheidsdaad.

Rijksgebouwendienst

Inzake de totstandkoming van beleidsinformatie en de comptabele rechtmatigheid zijn er geen bijzonderheden te melden.

C. JAARREKENING

De departementale verantwoordingsstaat 2009 van de begroting Wonen, Wijken en Integratie (XVIII)

De departementale verantwoordingsstaat 2009 van de begroting Wonen, Wijken en Integratie (XVIII)
(x € 1000)

	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting 2009	Realisatie 2009*	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting 2009
	verplichtingen uitgaven ontvangsten	verplichtingen uitgaven ontvangsten	verplichtingen uitgaven ontvangsten
Totaal	4 891 740	847 312	+ 169 767
Beleidsartikelen	4 203 162	846 864	+ 206 219
01 Stimuleren krachtige steden en vitale wijken en voldoende woningbouw	667 722	519 707	- 213 265
02 Stimuleren van duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken	38 335	6 091	+ 15 576
03 Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt	2 392 768	316 000	+ 308 240
04 Integratie niet-westerse migranten	502 416	2 440	- 261 238
05 Kennis en ordening wonen, wijken en integratie	11 426	0	+ 426
06 Rijkshuisvesting	113 236	2 626	- 39 186
Niet-beleidsartikelen	0	448	0
95 Algemeen	548 242	448	- 13 202
96 Onverdeeld	- 204	0	+ 204

* Door het per artikel afronden op duizendtallen van de realisaties wijkt het totaal aan gerealiseerde verplichtingen en uitgaven af van de bij de saldbalans vermelde realisaties

C. Jaarrekening: Saldibalans

De saldibalans 2009 van Wonen, Wijken en Integratie (x € 1 000)

	31-12-2009	31-12-2008		31-12-2009	31-12-2008
1. Uitgaven ten laste van de begroting			2. Ontvangsten ten gunste van de begroting		
– Begroting 2008		4 432 002	– Begroting 2008		892 390
– Begroting 2009	5 061 505		– Begroting 2009	996 827	
3. Liquide middelen	0	0	4a. Rekening-courant RHB	4 063 321	3 539 487
5. Uitgaven buiten begrotingsverband	– 1 357	– 125	6. Ontvangsten buiten begrotingsverband	0	0
7. Openstaande rechten	0	0	7a. Tegenrekening openstaande rechten	0	0
8. Extra-comptabele vorderingen	31 008	45 926	8a. Tegenrekening extra-comptabele vorderingen	31 008	45 926
9a. Tegenrekening extra-comptabele schulden	83	39	9. Extra-comptabele schulden	83	39
10. Voorschotten	7 140 790	5 404 581	10a. Tegenrekening voorschotten	7 140 790	5 404 581
11a. Tegenrekening garantieverplichtingen	30 543	129 973	11. Garantieverplichtingen	30 543	129 973
12a. Tegenrekening openstaande verplichtingen	812 849	2 540 642	12. Openstaande verplichtingen	812 849	2 540 642
13. Deelnemingen	0	0	13a. Tegenrekening deelnemingen	0	0
Totaal-generaal	13 075 422	12 553 039	Totaal-generaal	13 075 422	12 553 039

De toelichting op de saldibalans

Ad 1. Uitgaven ten laste van de begroting (€ 5 061 505)

Deze post bevat de nog niet met het ministerie van Financiën verrekende begrotingsuitgaven. Verrekening van de begrotingsuitgaven 2009 vindt plaats nadat de Slotwet door de Staten-Generaal is vastgesteld.

Ad 2. Ontvangsten ten gunste van de begroting (€ 996 827)

Deze post bevat de nog niet met het ministerie van Financiën verrekende begrotingsontvangsten. Verrekening van de begrotingsontvangsten 2009 vindt plaats nadat de Slotwet door de Staten-Generaal is vastgesteld.

Ad 3. Liquide middelen (€ 0)

Geen nadere toelichting.

Ad.4. Rekening-courant Rijks Hoofdboekhouding (RHB) (€ 4 063 321)

Onder deze balanspost is de rekening-courant van de RHB opgenomen. Het saldo per 31 december 2009, volgens het saldobiljet van de RHB van 2 februari 2010 bedraagt € 4 063 321.

Ad 5. Uitgaven buiten begrotingsverband (– € 1 357)

Onder de uitgaven buiten begrotingsverband zijn posten opgenomen, die met derden moeten worden verrekend.

Opbouw van de uitgaven buiten begrotingsverband (x € 1 000)

A	Te verrekenen met andere departementen	– 1 065
B	Te verrekenen met lagere overheden/overige derden	– 292
Totaal		– 1 357

C. Jaarrekening: Saldibalans

Ten opzichte van ultimo 2008 is de stand van uitgave buiten begrotingsverband gestegen van – € 125,0 mln naar – € 1 357,0 mln. De grootste wijziging betreft te verrekenen uitgaven buiten begrotingsverband met lagere overheden en overige derden.

Ad 6. Ontvangsten buiten begrotingsverband (€ 0)

Geen nadere toelichting.

Ad 8. Extra-comptabele vorderingen (€ 31 008)

Ad 8a. Tegenrekening Extra-comptabele vorderingen (€ 31 008)

Ontvangsten op deze vorderingen worden ten gunste van de ontvangstenbegroting geboekt.

Verloop van de vorderingen in 2009 (x € 1 000)

Stand vorderingen per 31-12-2008	45 926	
Stand vorderingen per 01-01-2009		45 926
Bij: In 2009 ontstane vorderingen	669 648	669 648
Af: Ontvangen/verrekend	681 912	
Ingetrokken	2 501	
Definitief buiten invorderingstelling c.q. kwijtschelding	153	
		684 566
Stand vorderingen per 31-12-2009		31 008

Vorderingen op artikelniveau en ouderdom per 31-12-2009 (x € 1 000)

Artikel	Omschrijving	vóór 2008	2008	2009	Totaal
01	Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw	0	0	0	0
02	Stimuleren van een duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken	177	0	9	186
03	Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt	26 317	86	23	26 426
04	Integratie niet-westerse migranten	120	621	3 011	3 752
05	Kennis en ordening wonen, wijken en integratie	0	0	0	0
06	Rijkshuisvesting	0	0	0	0
95	Algemeen	287	344	13	644
Totaal		26 901	1 051	3 056	31 0 08
Buitenbegrotingsverband		0	0	0	0
Totaal generaal		26 901	1 051	3 056	31 008

Toelichting:

Ten opzichte van ultimo 2008 is het saldo vorderingen met ruim 32% (€ 14,9 mln) gedaald van € 45,9 mln naar € 31,0 mln.

Omvangrijke vorderingen

Artikel 3

In het kader van het project Afbouw Huursubsidie is de incasso van de overige vorderingen overgedragen aan het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB). Dat bureau draagt zorg voor verdere inning van deze

C. Jaarrekening: Saldibalans

vorderingen. De betreffende vorderingen zijn voor het grootste deel op jaarlaag 2008 en ouder verantwoord. Door CJIB is in 2009 € 11,6 mln aan vorderingen ontvangen en is tevens € 0,9 mln ingetrokken, waardoor het resterende saldo openstaande vorderingen uitkomt op een bedrag van € 26,4 mln.

Artikel 4

Als gevolg van het aflossen van € 0,6 mln aan leningen van inburgeringsplichtigen 2008 staat er per saldo nog een vordering open van € 1,7 mln. Voor de remigratiebijdrage 2008 is er een vordering vastgelegd voor € 1,5 mln.

Artikel 95

Er hebben geen grote wijzigingen ten opzichte van 2008 voorgedaan. De grootste nog openstaande posten zijn: Woonzorgstimuleringsregeling € 0,3 mln en Beschutte Sfeer – aflossingen € 0,1 mln. De prestatienormering vorderingen uit 2006 bleek dubbel in de administratie opgenomen te zijn. Dit is inmiddels gecorrigeerd.

Ad 9. Extra-comptabele schulden (€ 83)

Ad 9a. Tegenrekening extra-comptabele schulden (€ 83)

Het saldo is bepaald aan de hand van de openstaande facturen met een factuurdatum tot en met 31 december 2009 en geregistreerd tot en met 13 januari 2010 waarvoor het «verplichtingen = kas beginsel» geldt. Hierop zijn de nog niet verrekende creditnota's die betrekking hebben op facturen uit deze categorie in mindering gebracht.

Ad 10. Voorschotten (€ 7 140 790)

Ad 10a. Tegenrekening Voorschotten (€ 7 140 790)

Op deze rekening staat het saldo gebaseerd op de Regeling Departementale Begrotingsadministratie (voorschotten, vooruitbetalingen en voorlopige betalingen). De definitieve vaststelling dan wel de afwikkeling vindt plaats na indiening van de einddeclaratie.

Verloop van de voorschotten binnen en buiten begrotingsverband in 2009 (x € 1 000)

Stand voorschotten per 31-12-2008	5 404 581	
Bij: Correctie op beginstand 01-01-2009	53 865	
		<hr/>
Stand voorschotten per 01-01-2009		5 458 446
Bij: In 2009 verleende voorschotten waarvoor voor VROM-diensten	2 021 239	2 021 239
Af: Afgerekende voorschotten	338 895	
		<hr/>
waarvoor voor VROM-diensten		338 895
Stand voorschotten per 31-12-2009		7 140 790

De correctie op de beginstand ad € 53,9 mln betreft enerzijds een voorschot van € 152 mln inzake het GSB, dat bij de overgang van het GSB van BZK naar VROM/WWI niet in de overgedragen standen was opgenomen; anderzijds heeft bij SenterNovem in 2009 een opschoningsactie plaatsgevonden van de openstaande voorschotten per 1-1-2009, hetgeen heeft geresulteerd in een negatieve bijstelling ad € 98 mln.

C. Jaarrekening: Saldibalans

Voorschotten op artikelniveau en organisatieonderdeel gerubriceerd naar ouderdom per 31-12-2009 (x € 1 000)

Artikel	Omschrijving	vóór 2008	2008	2009	Totaal
01	Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw	2 878 382	1 312 024	1 311 799	5 502 205
02	Stimuleren van een duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken	49 037	15 038	9 784	73 860
03	Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt	17	244	335	596
04	Integratie niet-westerse migranten	442 278	397 087	390 997	1 230 362
05	Kennis en ordening wonen, wijken en integratie	50 990	6 041	6 457	63 488
06	Rijkshuisvesting	0	97 350	74 050	171 400
95	Algemeen	78 956	4 117	14 777	97 850
Totaal binnen begrotingsverband		3 499 660	1 831 901	1 808 201	7 139 762
Departementen		386	336	248	971
VROM-diensten		0	0	0	0
Derden		0	49	9	58
Totaal buiten begrotingsverband		386	385	257	1 028
Totaal-generaal		3 500 046	1 832 286	1 808 458	7 140 790

Toelichting

In 2009 is het saldo openstaande voorschotten gestegen met 32% (€ 1,7 mln) van € 5 404,6 mln tot € 7 140,7 mln.

Nieuw is de Tijdelijke Stimuleringsregeling Woningproductie. Het Kabinet heeft € 262 mln gereserveerd voor woningbouwprojecten die door de crisis stil dreigen te vallen. Een deel is bestemd voor de restauratie van monumenten. Gemeenten konden voor 15 juli 2009 aanvragen indienen voor de eerste tranche van € 100,0 mln van deze regeling.

Omvangrijke voorschotten

Artikel 1

De verstrekte voorschotten hebben met name betrekking op oudere jaarlagen van de betreffende instrumenten:

- Brede Doel Uitkering «Sociaal, Integratie en Veiligheid» (BDU-SIV) 2005–2010, dat onderdeel is van het Grote Steden Beleid (GSB). De voorschotten ad. € 2,5 mld zijn hoger omdat aan de BDU SIV in de loop van 2009 bijdragen van andere departementen zijn toegevoegd. De volgende regelingen zijn toegevoegd: de bijdrage voor het onderwijsachterstandenbeleid, de maatschappelijke opvang, vrouwenopvang en verslavingszorg.
- Bij het instrument BDU Fysiek Investerings Stedelijke Vernieuwing (BDU-FIS) is een voorschot van € 1,7 mld verstrekt.
- Bij het instrument BDU-Veiligheidsmiddelen is in 2009 een voorschot verstrekt van 0,3 mld.
- Ten laste van het Budget Besluit Locatiegebonden Subsidies (BLS) 2005–2010 is een voorschot van € 0,5 mld verstrekt.
- Voor het instrument Experimenten en Kennisoverdracht zijn voorschotten verstrekt voor een bedrag van € 4,7 mln.

Artikel 2

In instrument zijn voor de Bijdragen Stimulering Woningproductie 2008 voorschotten verstrekt van € 18 mln. Op het instrument «Programma

C. Jaarrekening: Saldibalans

Energiebudgetten» zijn voor bijna € 15,8 mln aan voorschotten verstrekt. Voor het instrument «Subsidies Energiebesparing» zijn met name voor de projecten Meer Met Minder voorschotten verstrekt van € 7,4 mln. Ten slot is voor de «Kosten Uitvoeringsorganisaties» een voorschot verstrekt van € 23,8 mln.

Artikel 4

De belangrijkste oorzaak van de toename van de voorschotstand is gelegen in de systematiek rond de «Facilitering Inburgering» met als voorschot een bedrag van € 1 107,9 mln. Voor de G31 wordt in het kader van de BDU-SIV vijf jaar lang bevoorschot. De afrekening vindt plaats na afloop van deze periode. Voor de NG31 wordt eveneens jaarlijks een voorschot verstrekt en grotendeels achteraf afgerekend. Voor het programma Overige Instrumenten bedraagt het saldo openstaande voorschotten € 61,7 mln. In dit programma is een aantal regelingen opgenomen, waaronder het Bestuurlijke Arrangement Antilliaanse Jongeren 2005–2008, de subsidies aan maatschappelijke organisaties en de regeling Ruimte voor Contact. Tevens is voor 2009 in het kader van de Remigratiewet een voorschot verstrekt van € 29,1 mln. Dit voorschot wordt afgerekend op basis van het jaarverslag van de Sociale Verzekeringsbank (SVB), in 2010.

Artikel 5

Voor de VROM Startersleningen is er een voorschot verstrekt van € 40,0 mln ten laste van het instrument Subsidies Woonconsumentenorganisaties. Ten laste van het programmabudget Experimenten en Kennisoverdracht is aan de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) om het ingezette innovatie- en experimentenbeleid beter aan te laten sluiten op maatschappelijke- en marktontwikkelingen een voorschot van € 7,6 mln verstrekt.

Artikel 6

Op artikel 6 Rijkshuisvesting staat een bedrag van € 171,4 mln aan voorschotten. Deze voorschotten hebben te maken met inputfinanciering van de Rijksgebouwendienst (RGD). Het voorschotsaldo is ontstaan door de nog openstaande voorschotten 2008 en het nieuwe voorschot voor het jaar 2009.

Artikel 95

Op het instrument Woningbouw en Duurzame Kwaliteit is in het kader van de Subsidie Grote Bouwlocaties (SGB) staat een voorschot open van € 30,6 mln. Bij het instrument «Leefbaarheid, Veiligheid en Stadseconomie (LVS) en Werkgelegenheidsimpuls (WI) resteert nog een openstaand voorschot van € 13,8 mln.

Ad 11.Garantieplichtingen (€ 30 543)

Ad 11a.Tegenrekening garantieplichtingen (€ 30 543)

Dit betreft de garantieplichtingen die door WWI zijn aangegaan.

De per 31 december 2009 nog lopende garanties (x € 1 000)

Artikel	Omschrijving soort regeling	Maximaal garantiebedrag	Stand per 31-12-2009
A.	100% deelname van het Rijk		
1.95	Huurwoningen	Leningovereenkomst	30 543
B.	Specifieke garanties		
1.95	St. Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)	Achtervangfunctie	0
2.95	St. Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW)	Achtervangfunctie	0
Totaal			30 543

Toelichting:

A. 100% deelneming in het verlies

De raming van de openstaande stand per ultimo 2009 (€ 30,5 mln) is met € 99,4 mln afgenomen ten opzichte van de stand per ultimo 2008 (€ 129,9 mln). Deze afname is het gevolg van de volgende mutaties:

- In 2009 is voor een totaalbedrag van ongeveer € 147,5 mln. aan vrijwaringen verleend door het WSW.
- De jaarlijkse stijging op de niet gevrijwaarde regelingen bedraagt circa € 48,1 mln

De openstaande stand bedraagt € 30,5 mln. Hiervan is bij WSW voor € 21,9 mln aangemeld voor vrijwaring, waarvan nog geen terugmelding is ontvangen. Het restant van € 8,6 mln is niet aangemeld bij het WSW. Deze regelingen zullen te zijner tijd vervallen in verband met het verstrijken van de looptijd van 20 jaar.

B. Specifieke garanties

Stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)

Het Rijk en de gemeenten staan borg voor de stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Voor het WSW geldt dat indien het fondsvermogen na gebruikmaking van de zekerheidsstructuur een zeker minimum heeft bereikt, zoals vastgelegd in de achtervangovereenkomst, het WSW een beroep kan doen op de achtervangers. Dit beroep is, in beginsel, ongelimiteerd. Het Rijk en de deelnemende gemeenten verstrekken in geval van eventuele liquiditeitsproblemen bij het WSW ieder voor 50% een renteloze lening aan het WSW.

Deze borgstelling vormt de tertiaire zekerheid van het fonds. De primaire zekerheid wordt gevormd door het eigen vermogen van de aangesloten corporaties. Indien de financiële positie van de corporatie, naar de eisen van kredietwaardigheid van het WSW, onvoldoende is, kan onder bepaalde voorwaarden saneringssteun worden verleend door het Centraal Fonds Volkshuisvesting (CFV). De secundaire zekerheid wordt gevormd door het vermogen van het WSW. Dit vermogen is opgebouwd uit een borgstellingreserve en een obligo op corporaties. Ultimo 2008 bedroeg de borgstellingreserve € 438,0 mln en het totaalbedrag aan obligo's € 2 760,0 mln. De kans dat de tertiaire zekerheid wordt aangesproken is nagenoeg nihil.

C. Jaarrekening: Saldibalans

In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de vermogenspositie van de stichting WSW.

Kengetallen stichting WSW (x € 1 mln)	jaar 2008	jaar 2007	jaar 2006	jaar 2005
Totaal aan gegarandeerde leningen	71 700	64 900	59 700	56 000
Garantievermogen (borgstellingreserve)	438	422	398	366
Totaal aan schadebetalingen	0	0	0	0

Bron: jaarrekening WSW 2008/2007/2006/2005

Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW)

Het Rijk en de gemeenten staan borg voor de stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW). Voor het WEW geldt dat indien het fondsvermogen na gebruikmaking van de zekerheidsstructuur een zeker minimum heeft bereikt, zoals vastgelegd in de achtervangovereenkomst, het WEW een beroep kan doen op de achtervangers. Dit beroep is, in beginsel, ongelimiteerd. Het Rijk en de deelnemende gemeenten verstrekken in geval van eventuele liquiditeitsproblemen bij het WEW ieder voor 50% een renteloze lening aan het WEW.

De huidige vermogenspositie van het WEW is goed te noemen. Jaarlijks wordt een aanzienlijk bedrag toegevoegd aan het garantievermogen. De schadebetalingen liepen tot afgelopen jaar geleidelijk op met de stijging van het totaal aan gegarandeerde leningen. Het aantal schadebetalingen daalt sinds afgelopen jaar als gevolg van verscherpte fraudebestrijding door het WEW. Het garantievermogen van de stichting is gegroeid naar € 529 mln ultimo 2008 en groeit nog steeds. Hiermee is een substantiële buffer gevormd om incidentele schokken op te vangen. De kans dat het buffervermogen zal dalen onder het minimaal noodzakelijk niveau, en er door de stichting een aanspraak moet worden gemaakt op de achtervangers, wordt klein geacht.

In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de vermogenspositie van het WEW.

Kengetallen stichting WEW (x € 1 mln)	jaar 2008	jaar 2007	jaar 2006	jaar 2005
Totaal aan gegarandeerde leningen	98 255	95 681	90 878	77 850
Garantievermogen	529	473	425	387
Totaal aan schadebetalingen	19,2	25,5	20,7	14,9

Bron: jaarrekening WEW 2008/2007/2006/2005

Ad 12. Openstaande verplichtingen (€ 812 849)**Ad 12a. Tegenrekening openstaande verplichtingen (€ 812 849)****Verloop van de verplichtingen binnen en buiten begrotingsverband in 2009 (x € 1 000)**

Stand verplichtingen per 31-12-2008	2 540 641	
Stand verplichtingen per 01-01-2009		2 540 641
Bij: Aangegane verplichtingen/verhogingen	4 070 455	
Af: Betalingen	5 060 417	4 070 455
Verlagingsen/intrekkingen voorgaande jaren	737 830	
		5 798 247
Stand verplichtingen binnen en buiten begrotingsverband per 31-12-2009		812 849

Verplichtingen binnen begrotingsverband op artikelniveau gerubriceerd naar ouderdom per 31-12-2009 (x € 1 000)

Artikel	Omschrijving	vóór 2008	2008	2009	Totaal
01	Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw	168 112	2 061	2 060	172 234
02	Stimuleren van een duurzame kwaliteit van woningen, gebouwen en bouwwerken	32 099	11 915	36 064	80 078
03	Garanderen van keuzemogelijkheden en betaalbaarheid op de woningmarkt	37 416	124 606	225 344	387 366
04	Integratie niet-westerse migranten	44 591	12 460	42 249	99 300
05	Kennis en ordening wonen, wijken en integratie	4 468	1 741	9 759	15 967
06	Rijkshuisvesting	0	0	0	0
95	Algemeen	57 765	0	0	57 765
Totaal binnen begrotingsverband		344 451	152 783	316 792	812 710
Departementen		129	0	0	129
VROM-diensten		0	0	0	0
Derden		0	0	10	10
Totaal buiten begrotingsverband		129	0	10	139
Totaal generaal		344 580	152 783	316 802	812 849

Toelichting

Ten opzichte van ultimo 2008 is het saldo van de openstaande verplichtingen gedaald met 68% (€ 1 727,79 mln) van € 2 540,6 mln naar € 812,8 mln. De daling wordt met name veroorzaakt door:

- Artikel 1
  - Betalingen en intrekkingen op oude meerjarige verplichtingen bij de onderwerpen:
    - o BDU Fysiek Investerings Stedelijke Vernieuwing (– € 337,2 mln);
    - o BDU-Sociaal, Integratie en veiligheid (– € 528,9 mln);
    - o Budget Besluit Locatiegebonden Subsidies (BLS) (– € 100,5 mln);
- Artikel 95
  - Als uitvloeisel van het Coalitieakkoord heeft het Kabinet in 2008 besloten om in 2009 € 535,0 mln (artikel 95) ter beschikking te stellen voor de gefaseerde afkoop van het Besluit Woninggebonden Subsidies (BWS).

C. Jaarrekening: Saldibalans

Omvangrijke openstaande verplichtingen

Artikel 1

Per ultimo 2009 resteert nog een openstaande verplichtingenstand van totaal € 172,3 mln. Dit betreft onder andere het Budget Besluit Locatiegebonden Subsidies (BLS) met € 91,4 mln op voornamelijk de oudere jaren. Voor de BDU-Investerings Stedelijke Vernieuwing bedraagt het restant nog slechts € 42,5 mln, terwijl voor Innovatie Stedelijke Vernieuwing de verplichtingenstand € 33,9 mln rest.

Artikel 2

In het kader van het instrument «Subsidies energiebesparing (CO₂-reductie) gebouwde omgeving is een verplichting ad € 35,0 mln vastgelegd ten behoeve van het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW), belast met de verstrekking en borgstelling voor leningen ten behoeve van eigendomsverrijking en kwaliteitsverbetering van koopwoningen. De openstaande verplichting bedraagt voor dit instrument € 61,3 mln. Voor het programma Energiebudgetten is een verplichting voor ruim € 7,0 mln vastgelegd voor de projectmiddelen 2009 aan SenterNovem. Het totaal aan openstaande verplichtingen op Programma Energiebudgetten bedraagt € 13,2 mln.

Artikel 3

Huursubsidie en huurtoeslag

Door de economische teruggang is het aantal uitkeringsgerechtigden sterker toegenomen dan in de begroting 2009 werd verwacht. De verplichting in 2009 aangegaan voor € 2 470,9 mln is geheel betaalbaar gesteld. Hierdoor is er geen openstaande verplichting aanwezig. Grootste openstaande verplichtingen 2009 (totaal € 387,3 mln) betreft het instrument Bevorderen Eigen Woningbezit (€ 386,4 mln).

Artikel 4

De grootste openstaande verplichting op Facilitering inburgering van in totaal € 51,4 mln is het meerjarige contract met de Informatie Beheer Groep (IBG) voor de uitvoering van haar taken inzake inburgering. Op Overige instrumenten bedraagt de stand € 48,3 mln. De grootste verplichting hier is de meerjarige verplichting € 29,7 mln voor de jaren 2010–2014 aan het FORUM ter stimulering van de inburgering.

Artikel 5

Per ultimo 2009 is wordt de openstaande verplichtingen van totaal € 15,9 mln bepaald door Experimenten en kennis overdracht voor € 8,7 mln en Onderzoek € 4,8 mln. De openstaande stand op het programma Subsidies Woonconsumentenorganisaties € 2,3 mln betreft de meerjarige subsidie aan de Nederlandse Woonbond.

Artikel 6

Hoge Colleges van Staat en het ministerie van Algemene Zaken zijn deels gevestigd in monumenten. Voor het onderhoud van deze gebouwen was in 2009 extra budget nodig, waarvan € 4,0 mln binnen het budget voor monumenten is gevonden. De ombuigingen die voortvloeien uit het Aanvullend Beleidsakkoord met betrekking tot het herstel van het Koninklijk Paleis Amsterdam en vertragingen in de uitvoering van lopende projecten leiden tot minder uitgaven dan geraamd (€ 18,0 mln).

C. Jaarrekening: Saldibalans

Artikel 95

Afkoop subsidies DGW regelingen en Budget BWS 1992–1994

Als uitvloeisel van het Coalitieakkoord heeft het Kabinet in 2008 besloten om in 2009 € 535,0 mln ter beschikking te stellen voor de gefaseerde afkoop van het Besluit Woninggebonden Subsidies (BWS).

Met betrekking tot de openstaande verplichtingenstand van totaal € 57,7 mln staat voor de regeling Betaalbare Woonkeuze koop en huursector een saldo open van € 44,3 mln. Het restant van de openstaande verplichtingen wordt verder bepaald door de Verzameluitkering voor een bedrag van € 6,4 mln en de LVS en WI voor € 4,3 mln.

Baten-lastendienst: Rijksgebouwendienst (Rgd)

A. Beleidsdeel bij jaarverslag van de baten-lastendienst Rgd

De Rijksgebouwendienst (Rgd) ziet het als zijn missie bij te dragen aan het succesvol functioneren van zijn klanten, door het bieden van efficiënte en effectieve huisvestingsoplossingen. Met het in stand houden van monumenten draagt de Rgd bij aan het behoud van ons cultureel erfgoed. Sinds 1 januari 1999 heeft de Rgd de status van baten-lastendienst. Deze status vloeit voort uit het destijds vernieuwde rijkshuisvestingsstelsel. Het rijkshuisvestingsstelsel is in deze opzet ingevoerd met als doel een rijksbrede vergroting van de doelmatigheid in de huisvesting van de rijksoverheid.

Het beleidsdeel is ingedeeld in 3 niveaus:

Niveau 1: Het rijkshuisvestingsstelsel sec.

De gezamenlijke departementen zijn «eigenaar» van het stelsel. De kaderstelling vindt plaats door het Directoraat Generaal Organisatie en Bedrijfsvoering Rijk (DGOBR).

Niveau 2. De Rijksgebouwendienst als leverancier van efficiënte en effectieve huisvestingsoplossingen. Hier wordt ingegaan op de prestaties van de Rijksgebouwendienst als leverancier.

Niveau 3. De Rijksgebouwendienst als efficiënte en effectieve uitvoeringsorganisatie, waarbij de nadruk ligt op de uitvoering door de Rijksgebouwendienst.

In 2008 is het Besluit Rijksgebouwendienst 1999 gewijzigd (Stb. 2008, 381). Daarmee is onder andere besloten om de verantwoordelijkheid voor de kaderstelling voor het rijksbrede beleid op de terreinen van personeel en organisatie, informatie en ICT, inkoop, facilitaire zaken én rijkshuisvesting bij het in 2008 opgerichte Directoraat-generaal Organisatie en Bedrijfsvoering Rijk (DGOBR) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) te beleggen.

Ten aanzien van de rijkshuisvesting is vastgesteld dat de Rijksgebouwendienst in organisatorische zin blijft ressorteren onder het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu en dat de Minister voor Wonen, Wijken en Integratie verantwoordelijk is voor de uitvoeringspraktijk van de rijkshuisvesting.

Benchmarkgegevens huisvesting departementen voor DGOBR

Op 7 mei 2009 is de «eindrapportage huisvestingsplannen en benchmarking» door de directeur-generaal van de Rijksgebouwendienst aangeboden aan de directeur-generaal Organisatie en Bedrijfsvoering Rijk van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Rapportage over de doelmatige uitvoering van het rijkshuisvestingsstelsel

In 2010 wordt het rijkshuisvestingsstelsel opnieuw geëvalueerd. Hiervoor zijn in 2009 reeds de voorbereidende stappen ondernomen. In deze evaluatie wordt ook de doelmatige werking en uitvoering van het rijkshuisvestingsstelsel geëvalueerd. Tevens zijn door het Kabinet eind 2009 werkgroepen ingesteld om onderzoek en analyse te verrichten naar verschillende beleidsthema's om de financiële en economische crisis het hoofd te bieden. De werkgroep Bedrijfsvoering is specifiek ingesteld om het brede terrein van de bedrijfsvoering, waaronder het complex vastgoed/grond/domeinen, te onderzoeken. Hierin is ook specifiek aandacht

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

voor het aspect doelmatigheid. Deze werkgroepen zijn eind 2009 begonnen en zullen in het voorjaar van 2010 met conclusies en aanbevelingen komen.

De doelmatige uitvoering van het Rijkshuisvestingsstelsel wordt binnen bovenstaande ontwikkelingen nauwkeurig bekeken. Daarom wordt thans geen afzonderlijke rapportage over de doelmatige uitvoering van het rijkshuisvestingsstelsel opgesteld.

Niveau 2: het leveren van efficiënte en effectieve huisvestingsoplossingen

De Rijksgebouwendienst levert de producten huisvesting, services, adviezen en beleid. Gezien het grote belang van het product Huisvesting wordt onderstaand ingegaan op de indicatoren die hiermee samenhangen. Het product Huisvesting bestaat uit het ontwikkelen, realiseren en leveren van huisvesting. De Rijksgebouwendienst handhaaft de afgesproken kwaliteit van de geleverde huisvesting volgens de Regeling Taakverdeling Beheer Rijkshuisvesting.

De Rijksgebouwendienst heeft de volgende algemene doelstellingen:

- Het leveren van adequate huisvesting;
- Het realiseren van baten en lasten in evenwicht (in het financiële deel wordt hierop ingegaan);
- Het leveren van toegevoegde waarde.

Indicator klanttevredenheid

Indicator	2008	Streefwaarde 2009	2009
Klanttevredenheid	67%	Methode herzien	–

In 2009 is met de voorbereiding van een nieuwe methodiek klanttevredenheidsmeting begonnen. Het onderzoek zal vanaf 2010 geringer in omvang zijn, er zullen minder vragen worden gesteld en minder klanten worden benaderd. Kortom de vragen en het onderzoek zal gericht plaatsvinden. Hiermee zal het onderzoek niet alleen beter zijn, maar zal ook een betrouwbaarder beeld ontstaan dan tot dusver.

Voortgang programma Energieambitie 2020:

- 40% van de inkoop (in volume) van de Rijksgebouwendienst wordt in 2009 ingekocht volgens de vastgestelde criteria voor duurzaamheid (in 2010 100%). De implementatie van duurzaam inkopen binnen de Rijksgebouwendienst is vooral gericht op 100% duurzaam inkopen vanaf 1 januari 2010. Eind juli zijn de criteria voor duurzaam inkopen op de huisvesting van toepassing definitief vastgesteld. Aansluitend is gestart met de daadwerkelijke implementatie. Structurele monitoring vindt plaats vanaf 1 januari 2010. Hoewel bij een groot aantal inkoop, gedaan in 2009, duurzaamheid een rol heeft gespeeld is niet geregistreerd in hoeverre de inkoop ook daadwerkelijk aan de criteria voldoen.
- Bij minstens één project dat in 2009 wordt gestart (definitiefase), worden de principes van «Cradle-to-Cradle» toegepast. Deze principes worden meegenomen bij de voorbereiding van de renovatie van de hoofdzetel van VROM en bij het project Nationaal Centrum voor Biodiversiteit in Leiden.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

- 100% van de voorraad, die daarvoor in aanmerking komt, heeft een Energy Performance Building Directive (EPBD)-label;
- Voor alle eigendomsgebouwen die daarvoor in aanmerking komen (ca. 375) is een energielabel gemaakt. In ca. 25 van deze gebouwen zijn innovatieve technieken verwerkt, die nog niet goed worden gewaardeerd in de labelmethode. Deze zullen in 2010 opnieuw worden berekend met de dan aangepaste methode.
- De uitvoering van het Energieambitieprogramma E2020 is gestart. Voor de «kopgroep» is het basispakket aanbesteed en gegund. De uitvoering van maatregelen voor de «kopgroep» is in december 2009 voorlopig gegund (definitieve gunning in januari 2010). In december 2009 start de uitrol van de maatregelen voor 4 mln m² bvo rijksgebouwen.

Indicator Leegstand

Indicator	2008	Streefwaarde 2009	Realisatie 2009
Leegstand voor rekening RGD	2,4%	2,9%	3,3%

De leegstand voor rekening van de Rijksgebouwendienst (3,3%) is hoger dan begroot (2,9%), omdat er verschillende contractbeëindigingen zijn geweest. De verwachting is dat de leegstand in 2010 verder zal oplopen. De totale huisvestingsbehoefte zal de komende jaren minder worden als gevolg van de afslanking bij de Rijksoverheid. Daarnaast ontstaat behoefte aan andersoortige huisvesting waardoor de huisvestingsmutaties toenemen. In vergelijking met de markt (10–15% leegstand) is het leegstandspercentage van de Rijksgebouwendienst zeer laag.

Indicator technische kwaliteit

Indicator	2008	Streefwaarde 2009	Realisatie 2009
Technische kwaliteit	2,26	Tussen 2,1–2,4	2,32

De indicator technische kwaliteit (ITK) geeft in een cijfer de technische kwaliteit van de vastgoedportefeuille weer op een bepaald tijdstip. Het cijfer loopt van 1 (nieuwbouw) tot 6 (zeer slecht). De ITK is een gewogen gemiddelde van de technische condities van alle bouwelementen. Deze technische condities worden bepaald door inspecties. De realisatie voldoet aan de doelstelling doordat deze tussen de 2,1 en 2,4 blijft. Hiermee is het kwaliteitsniveau en het onderhoudsniveau van de Rijksgebouwen beter dan het gemiddelde niveau in de markt.

Indicator Inspecties monumenten

Indicator	Streefwaarde 2009	Realisatie 2009
Aantal geïnspecteerde monumenten	70	61

In 2009 is de Rijksgebouwendienst gestart met het inspecteren van monumenten op bouwkundige aspecten zoals dak, gevel en schilderwerk. In deze opstartfase hebben overlegtrajecten met uitvoerders van de inspecties langer geduurd dan voorzien. De uitvoering van de inspecties startte

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

daardoor later dan gepland. In plaats van de geplande 70 monumenten zijn in 2009 61 monumenten geïnspecteerd. De resterende 9 monumenten zullen in 2010 worden geïnspecteerd.

Brandveiligheid

In de voortgangsrapportage van februari 2008 is toegezegd dat eind 2009 100% van de cellen in justitiële inrichtingen op het niveau basis celveiligheid is gebracht. Na de toegezegde tussenstap van ruim 50% in 2008, is dit in 2009 voor 100% gerealiseerd. In de voortgangsrapportage aan de Tweede Kamer van november 2009 (Kamerstukken II, 2009–2010, 24 597 en 28 325, nr. 370) is de voortgang van het programma brandveiligheid justitiële inrichtingen nader toegelicht.

Basiscelveiligheid gereed

Indicator	Streefwaarde 2008	Realisatie 2009
Basiscelveiligheid	100%	100%

Niveau 3: een effectieve en efficiënte uitvoeringsorganisatie Rgd

Doelmatigheidsindicatoren

Indicatoren	2005	2006	2007	2008	2009
Fte's ambtelijk personeel gemiddelde bezetting	928	953	1 011	993	966
Omzet (= totaal baten x € 1 mln)	1 354	1 421	1 462	1 483	1 535
Efficiency indicator t/m 2007	97%	96%	97%		
Apparaat-omzet indicator (%)				8,6%	9,3%
Apparaat-m ² -indicator (€m ²)					20,66

De Rgd is een kapitaalintensieve dienst. De omzet van de dienst wordt in belangrijke mate bepaald door (lang) lopende huurcontracten met de departementen en hun diensten. De capaciteitsinzet van de Rgd is niet in diezelfde mate gericht op die lopende huurcontracten, maar op (huisvestings-)projectvoorbereiding en -realisatie, op het beheer van de bestaande voorraad en op het leveren van services en adviezen. De kosten van het Rgd-apparaat in relatie tot de omzet zijn relatief gering (< 10%).

Rapportage aan Nederlandse Mededingingsautoriteit

De Rijksgebouwendienst heeft in 2008 een meldpunt mededinging ingesteld dat fungeert als aanspreekpunt voor de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa). Bij dat meldpunt kunnen zowel medewerkers van de Rijksgebouwendienst als externe partijen vermoedens van prijs- of marktverdelingsafspraken of andere overtredingen van de Mededingingswet melden.

In het periodiek overleg met de NMa is ingegaan op de algemene wijze waarop de NMa met signalen vanuit de Rijksgebouwendienst omgaat. Er zijn geen concrete resultaten uit onderzoek door de NMa aan de Rijksgebouwendienst verstrekt. De Rijksgebouwendienst heeft geen formele meldingen gedaan aan de NMa over signalen van onregelmatigheden.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

In 2009 heeft de Rijksgebouwendienst de volgende informatie aan de NMa geleverd:

- een overzicht van aanbestedingen in de vorm van een aanbestedingsregister;
- een rapportage van de analyse van inschrijvingsbegrotingen bij aanbestedingen;
- de analyse over de aanbestedingen van 2009;
- informatie over enkele aanbestedingen, op verzoek van de NMa.

B. Financieel deel bij het jaarverslag van de baten-lastendienst Rgd

Het jaarverslag is opgesteld volgens de voorschriften van de Comptabiliteitswet 2001 en de nadere uitwerking hiervan in de Rijksbegroting- en verantwoordingsvoorschriften en de Regeling Departementale Begrotingsadministratie 2007. De Rgd heeft bij de invoering van het rijkshuisvestingsstelsel met het ministerie van Financiën nadere afspraken gemaakt omtrent bepaalde onderdelen van de jaarrekening. Deze afspraken zijn herijkt in het kader van de Regeling Baten-lastendiensten 2007. In deze Regeling is in beginsel het Burgerlijk Wetboek 2 (BW 2), titel 9 en de Richtlijnen voor de Jaarrekening (RJ) van toepassing verklaard. De afwijkingen van BW 2 titel 9 en RJ zijn goedgekeurd door het ministerie van Financiën.

Samenvattende verantwoordingsstaat 2009 inzake baten-lastendienst Rijksgebouwendienst van de begroting Wonen, Wijken en Integratie. (Bedragen in € 1 000)

	1	2	(3)=(2)-(1)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
Rijksgebouwendienst			
Totale baten	1 423 255	1 534 547	111 292
Totale lasten	1 422 086	1 540 264	118 178
Saldo van baten en lasten	1 169	- 5 717	- 6 886
Totale kapitaalontvangsten	535 000	829 557	294 557
Totale kapitaaluitgaven	807 099	1 027 034	219 935

In de oorspronkelijk vastgestelde begroting is ook meegenomen € 1,0 mln voor de bijdrage in de kosten van DGOBR (nota van wijziging; kamerstukken II, 2008–2009, 31 700 XVIII, nr. 10).

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

Balans baten-lastendienst Rgd per 31 december 2009

(Bedragen in € 1 000)	31 december 2009	31 december 2008
ACTIVA		
Vaste activa		
Materiële vaste activa:		
Vz BWR	- 72 745	- 71 307
Grond en gebouwen	5 014 547	4 861 260
Grond en gebouwen	4 941 802	4 789 953
Onderhanden huisvestingsprojecten (leenfaciliteit)	751 609	537 655
Inventaris en overige bedrijfsmiddelen	245	476
	5 693 656	5 328 084
Egalisatierekening	743 296	727 189
Financiële Vaste Activa	138 953	136 240
Vlottende activa		
Onderhanden werk services, adviezen en overig	60 594	61 845
Vz dub deb	- 2 636	- 2 756
Debiteuren en vorderingen	72 249	78 402
Debiteuren en overige vorderingen	69 613	75 647
Overlopende activa	30 914	16 590
	161 121	154 082
Banken en kas	7 399	6 622
In bewaring genomen gelden NRA	20 076	44 686
RHB Nazorgbudgetten	0	5 143
RHB	570 494	371 908
	597 969	428 359
Liquide middelen	597 969	428 359
TOTAAL ACTIVA	7 334 995	6 773 954
PASSIVA		
Eigen vermogen		
Exploitatiereserve	153 505	85 329
Bestemmingsreserves	90 412	105 769
Onverdeeld resultaat	- 5 717	- 3 678
	238 200	187 420
Vorzieningen		
Voorziening Asbestverontreiniging	36 551	40 357
Voorziening Leegstand	0	75 896
Overige voorzieningen	44 166	25 784
	80 717	142 037
Langlopende schulden		
Leenfaciliteit Financiën	5 997 075	5 678 483
Overige langlopende schulden	137 911	140 460
	6 134 986	5 818 943
Kortlopende schulden		
Nazorgbudgetten	30 871	32 945
Crediteuren	18 571	49 314
Overige schulden en overlopende passiva	423 720	246 990
Kortlopend deel langlopende schulden	407 930	296 305
	881 092	625 554
TOTAAL PASSIVA	7 334 995	6 773 954

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

De balanspost Grond en gebouwen is per 1 januari 2009 met € 61,3 mln verhoogd ten opzichte van de jaarverantwoording 2008, aangezien een opgeleverd deel van het Onderhanden Werk per abuis niet in 2008 is geactiveerd. Het saldo Onderhanden Werk 2008 is met hetzelfde bedrag verlaagd.

Toelichting op de egalisatierekening

Het gebruik van de egalisatierekening is verbonden met de regeling Rekenmethodiek Rijksgebouwendienst (RMR). Deze methodiek is, als onderdeel van het rijkshuisvestingsstelsel, door de ministerraad vastgesteld. Het ministerie van Financiën heeft in 2007 de egalisatierekening aangemerkt als geaccepteerde afwijking van de Regeling Baten-lastendiensten 2007.

De gebruiksvergoeding wordt bij aanvang zodanig vastgesteld dat gedurende de contractperiode de netto contante waarde van de kosten (inclusief rente en afschrijvingen) en de opbrengsten elkaar dekken. Hierbij wordt bij de berekening van de gebruiksvergoeding uitgegaan van een verwachte inflatie. Voor de departementen leidt dit over de gehele periode tot een vaste gebruiksvergoeding, die uitsluitend door de stijging van het prijsindexcijfer wordt beïnvloed.

De totale kosten van rente en afschrijvingen dalen over de jaren. Het verschil tussen kosten en opbrengsten wordt jaarlijks op contractniveau geëgaliseerd en in de balans tot uitdrukking gebracht in een langlopende afdwingbare vordering op de gebruikers van de objecten. De vordering wordt over de totale contractperiode geneutraliseerd en is bij afloop van het contract nihil. Bij vroegtijdige contractontbinding wordt de opgebouwde vordering (= egalisatie) door de klant afgekocht. Dit bedrag wordt dan gecrediteerd op de egalisatierekening.

De egalisatie is berekend op basis van de aannames bij de berekening van de gebruiksvergoeding en de vooraf geraamde inflatie. Omdat het Ministerie van Financiën in haar brief BZ 2007-07210 dd. 21/12/2007 heeft aangegeven dat dit ministerie vanaf het verslaggevingsjaar 2007 het inflatierisico op rente en afschrijving dat de Rijksgebouwendienst loopt als gevolg van de regeling RMR draagt, hebben de verschillen tussen de geraamde en de werkelijke inflatie geen gevolgen voor het resultaat van de Rijksgebouwendienst. Ingeval van een positief resultaat wordt dit afgedragen aan het Ministerie van Financiën, ingeval van een negatief resultaat wordt de Rijksgebouwendienst hiervoor gecompenseerd door het Ministerie van Financiën.

Het inflatieresultaat over 2009 bedraagt € 9,9 mln en zal worden afgedragen aan het Ministerie van Financiën.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

Egalisatierekening (Bedragen in € 1 000)

Egalisatie afschrijvingskosten 1 januari 2009		304 036	
Egalisatie rentekosten 1 januari 2009	+/+	423 153	
<hr/>			
Stand per 1 januari 2009			727 189
<i>Mutaties</i>			
Egalisatie afschrijvingskosten 2009	+/+	6 061	
Egalisatie rentekosten 2009	+/+	12 307	
Afgekochte egalisatie afschrijvingskosten	-/-	661	
Afgekochte egalisatie rentekosten	-/-	1 600	
<hr/>			
Totaal mutaties 2009			16 107
<hr/>			
Egalisatie afschrijvingskosten per 31 december 2009		309 436	
Egalisatie rentekosten 31 december 2009	+/+	433 860	
<hr/>			
Stand per 31 december 2009			743 296

Vordering op het Ministerie van Financiën

De Rgd heeft sinds 2008 een 25-jarige vordering op het ministerie van Financiën ten bedrage van € 139,2 mln gebaseerd op het leveringscontract met Financiën. De vordering omvat de geïndexeerde renovatiekosten van een in publiek, private samenwerking (PPS) uitgevoerd project. Tegenover deze vordering staat eenzelfde bedrag aan schuld aan een consortium in verband met het design, build, finance, maintain and operate (DBFMO)-contract dat ten behoeve van dit PPS project is afgesloten. De stand van de vordering bedroeg per 01-01-2009 € 139,0 mln (€ 136,2 langlopend en € 2,8 kortlopend). In 2009 is € 10,1 mln afgelost; de oprenting bedraagt € 7,3 mln. De stand per 31 december 2009 van de totale vordering is € 136,2 mln (€ 133,3 langlopend en € 2,9 kortlopend).

Afkoop BTW

In 2009 hebben twee BTW afkopen plaatsgevonden, die niet direct met de gebruikers van de huurpanden zijn verrekend. Deze afkopen worden in de gebruiksvergoeding opgenomen en in 10 jaar verrekend.

Toelichting op het eigen vermogen

Het is de Rgd toegestaan een genormeerd eigen vermogen aan te houden van minimaal € 35 mln en maximaal € 130 mln. Het overzicht vermogensontwikkeling laat zien dat het Rgd vermogen zich boven het gemaximeerde niveau van € 130 mln bevindt door de vrijval van de voorziening leegstand per ultimo 2009.

Overzicht vermogensontwikkeling 2008-2009 excl. bestemmingsreserves (x € 1 000)

Eigen vermogen per 1-1-2009	187 420
Corr. Bestemmingsres. per 1-1-2009	- 105 769
Voorziening leegstand	71 854
Exploitatiereserve	153 505
Saldo van baten lasten 2009	- 5 717
Rgd vermogen ultimo 2009 tbv normering eigen vermogen	147 788

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

De bestemmingsreserves tellen niet mee voor het genormeerd eigen vermogen en zijn dus uit het eigen vermogen gehaald.

Voorzieningen

De voorzieningen worden gevormd voor equalisatie van kosten en voorzienbare specifieke risico's en verplichtingen die uitgaan boven het algemene bedrijfsrisico dat aan het bedrijfsproces van de Rgd is verbonden. De voorzieningen zijn opgebouwd door kwantificering van de voorzienbare redelijkerwijs in te schatten risico's.

De voorziening leegstand is per 31 december vervallen, de vrijval is aan het eigen vermogen toegevoegd.

Overzicht voorzieningen per 31 december 2009 (x € 1 000)

	Stand 1-1-2009	Onttrekking	Dotatie	Vrijval	Naar EV	Saldo 31-12-2009
Asbestverontreiniging	40 357	- 7 370	7 752	- 4 188	0	36 551
Leegstand	75 896	- 17 699	13 657	0	- 71 854	0
Wachtgelden en FPU uitkering	5 840	- 1 782	540	0	0	4 598
Bodemsanering	4 276	- 1 148	96	0	0	3 224
Verlieslatende contracten	2 151	- 210	0	0	0	1 941
Herstel onderhoud	10 930	- 4 441	24 000	- 1 439	0	29 050
Geschillen en rechtsgedingen	2 587	- 244	3 821	- 811	0	5 353
Sub-totaal	142 037	- 32 894	49 865	- 6 438	- 71 854	80 717
Dubieuze debiteuren	2 756	0	1 064	- 1 184	0	2 636
Totaal:	144 793	- 32 894	50 929	- 7 622	- 71 854	83 353

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen bestaan uit:

Post	Omschrijving	Bedrag
Markthuren	De totale nominale betalingsverplichting voor de gehele contractsduur, die voortvloeit uit panden welke zijn gehuurd uit de markt.	looptijd < 1 jaar € 333 mln looptijd > 1 = 5 jaar € 934 mln looptijd > 5 jaar € 553 mln
Geïntegreerde contracten (PPS)	De waarderingsgrondslag voor de niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen in het jaarverslag 2009 is vrijwel identiek aan de gevolgde systematiek 2008. ● Herhuisvesting Belastingdienst en Informatie Beheer Groep Groningen ● Nieuwbouw detentiecentrum Rotterdam Airport ● Nieuwbouw Belastingkantoor Doetinchem Daarnaast vloeit uit het DBFMO-contract (onderdeel onderhoud en facilitaire diensten) inzake de huisvesting van het ministerie van Financiën een financiële verplichting voort.	€ 361 mln € 187 mln € 47 mln € 161 mln
Projecten	De verplichting is gelijk gesteld aan de geraamde betalingen in 2010 en volgende jaren ten behoeve van de projecten in projectadministratie.	€ 1 314 mln. allen hebben een looptijd korter dan 5 jaar.
Verplichting afdracht eigen vermogen boven € 130 mln	De Rgd draagt het eigen vermogen af voor zover dit het genormeerd eigen vermogen van € 130 miljoen overstijgt. Het eigen vermogen ultimo 2009 is € 147,8 miljoen.	In 2010 wordt het surplus € 17,8 mln afgedragen aan het moederdepartement.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

**Gespecificeerde Staat van baten en lasten per 31 december 2009
(Bedragen in € 1 000)**

Omschrijving	– 1	– 2	(3)=(2)-(1)	Realisatie 2008
	Oorspronkelijk vastgestelde begro- ting	Realisatie 2009	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begro- ting	
Baten				
Leveren producten en diensten:				
Opbrengsten departementen	1 285 484	1 382 093	96 609	1 353 115
Opbrengsten moeder	118 283	98 989	– 19 294	85 192
Opbrengsten derden	9 338	11 778	2 440	11 237
Bedrijfsvoering:				
Rentebaten	5 075	2 801	– 2 274	15 311
Overige baten	5 075	38 886	33 811	18 571
Totaal baten	1 423 255	1 534 547	111 292	1 483 426
Lasten				
Product huisvesting:				
Apparaatskosten	69 403	78 416	9 013	72 787
Huren vanuit de markt	319 133	336 250	17 117	329 302
Rentelasten	319 886	288 670	– 31 216	289 794
Afschrijvingen	297 423	313 458	16 035	305 314
Dagelijks beheer	170 858	171 979	1 121	167 049
Mutaties voorzieningen	31 946	43 307	11 361	39 026
Belastingen	23 579	23 187	– 392	23 500
Investerings buiten gbv	108 380	144 526	36 146	137 791
Overige producten:				
Services	61 408	58 303	– 3 105	64 483
Adviezen	5 075	7 553	2 478	5 704
Beleidsondersteuning	11 153	8 322	– 2 831	7 328
PPS lasten	0	16 958	16 958	1 651
Overige lasten:	3 842	49 335	45 493	43 375
Totaal lasten	1 422 086	1 540 264	118 178	1 487 104
Saldo van baten en lasten	1 169	– 5 717	– 6 886	– 3 678

In de oorspronkelijk vastgestelde begroting is ook meegenomen € 1,0 mln voor de bijdrage in de kosten van DGOBR (nota van wijziging; kamerstukken II, 2008–2009, 31 700 XVIII, nr. 10).

De Rijksgebouwendienst stelt voor om het negatieve bedrijfsresultaat (€ 5,7 mln) ten laste van de exploitatiereserve te brengen. Het bedrijfsresultaat van € – 5,7 mln is evenals het resultaat in 2008 veroorzaakt door incidentele gebeurtenissen. Derhalve bestaat geen aanleiding tot het nemen van maatregelen.

Toelichting op de staat van baten en lasten uitgaande van baten-lastendienst Rgd

Baten

Baten: leveren producten en diensten

Opbrengsten departementen

De opbrengsten huisvesting (€ 1 299,7 mln) hebben betrekking op:

- de interne verhuurcontracten met de ministeries volgens het huur-verhuurmodel (gebruiksvergoedingen);
- de kleine, à fonds perdu gefinancierde, huisvestingsprojecten voor ministeries;
- het verschil tussen de ontvangen gebruiksvergoeding en de afschrijvings- en rentekosten van de vaste activa (egalisatie).

Het onderdeel services (€ 58,1 mln) betreft de opbrengsten voor werkzaamheden, die volgens de RTB tot de taak van de afnemer worden gerekend (RTB-serviceverlening), maar die op verzoek van de afnemers, voor zover rijksoverheid, door de Rijksgebouwendienst worden verricht. Services worden door de Rijksgebouwendienst uitgevoerd zowel via incidentele opdrachten als via servicecontracten.

De opbrengsten adviezen (€ 7,4 mln) hebben betrekking op de opbrengsten van niet-projectgebonden huisvestingsadviezen aan rijksoverheden. Projectgebonden adviezen worden geactiveerd bij de materiële vaste activa.

De klantvraag met betrekking tot serviceprojecten en adviesopdrachten is vooraf lastig in te schatten. Tegenover hogere/lagere baten staan ook hogere/lagere lasten.

De PPS-opbrengsten (€ 17 mln) omvatten de totale vergoeding, die het Ministerie van Financiën uit hoofde van het DBFMO-contract verschuldigd is, minus de aflossingscomponent van de langlopende vordering. In de resultatenrekening zijn de opbrengstcomponenten «onderhoud en dienstverlening» en «rente» opgenomen. Deze transactie heeft per saldo geen resultaatconsequenties, aangezien deze opbrengsten gelijk zijn aan de PPS kosten. Bij het opstellen van de begroting 2009 had nog geen besluitvorming plaatsgevonden over de verwerking van PPS-projecten in de jaarrekening van de Rijksgebouwendienst. Hierdoor was het in de begroting 2009 nog niet mogelijk een raming op te nemen.

Opbrengsten moeder

Onder inputfinanciering buiten de huur- verhuurrelatie vallen de posten huisvesting voor het Koninklijk Huis, de Hoge Colleges van Staat (HCvS) en het ministerie van Algemene Zaken (AZ), het beheer van monumenten met een erfgoedfunctie, de functionele kosten van het Koninklijk Huis (FKKH), de beleidsondersteunende taken van de Rgd en het Energiebesparingsprogramma Rijkshuisvesting. Voor de dekking van de inputfinanciering wordt zorggedragen door het moederdepartement. Het moederdepartement verstrekt gedurende het jaar voorschotten aan de Rgd en op basis van de definitieve realisatiecijfers worden de kosten het jaar daarop afge-rekend.

Het verschil tussen de voorschotten (en overige ontvangsten) en de realisatie wordt afgerekend met het moederdepartement. De kosten en opbrengsten zijn aan elkaar gelijk.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

Bij de 1e suppletore begroting 2009 is de begroting verlaagd met € 25,0 mln. Hierdoor zijn de realisatie en de bijgestelde begroting nagenoeg aan elkaar gelijk. In 2009 is van het moederdepartement een voorschot ontvangen van € 76,8 mln, na verrekening van de openstaande schuld uit 2008, ad € 14,7 mln, blijft er een vordering over op het moederdepartement van € 7,5 mln.

Opbrengsten derden

Het onderdeel derden betreft de opbrengsten van huisvesting van organisaties op het niveau van de centrale overheid, die (vrijwel) geheel worden bekostigd uit collectieve middelen. De opbrengsten betreffen de huuropbrengsten RVOB. Onder deze post vallen tevens de opbrengsten voor de exploitatie van de bijzondere objecten. Hiertoehoren met name de opbrengsten van de parkeergarages en de grafelijke zalen. In de 1e suppletore begroting is de opbrengst derden verhoogd met € 2,0 mln.

Baten: Bedrijfsvoering

Rentebaten

De realisatie van de rentebaten is € 2,3 mln lager dan oorspronkelijk begroot (€ 5,1 mln).

Specificatie rentebaten

(Bedragen in € 1 000)	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Begroting 2009
Rentebaten rekening-courant RHB	10 812	551	5 075
Rentebaten projecten	1 804	629	0
Rentebaten deposito RHB nazorg	1 616	712	0
Overige rentebaten	1 079	909	0
Totaal	15 311	2 801	5 075

Bij de rentebaten rekening-courant RHB is sprake van een onderschrijding van de begroting, dit wordt veroorzaakt door een laag rentepercentage in het begin van 2009, in de tweede helft van 2009 was het percentage 0% zodat er geen rente meer is ontvangen.

Rentebaten projecten betreffen rentebaten op à fonds perdu projecten. Deze rentebaten worden niet afgedragen aan het Ministerie van Financiën, maar worden aan het resultaat toegevoegd.

De overige rentebaten betreffen de rentevergoeding over het deel van de rekening-courant dat in deposito was geplaatst.

Overige baten

De overige baten bestaan uit boekwinst verkoop onroerend goed (€ 9,0 mln), resultaten op nazorg (€ 2,2 mln), baten voorgaande jaren (€ 6,0 mln) en diverse overige baten (€ 21,7 mln).

De diverse overige baten betreft de opbrengsten uit de bestemmingsreserve ten behoeve van apparaatskosten brandveiligheid ad € 14,4 mln, de bijbehorende kosten worden bij de overige lasten gepresenteerd, en de aanpassing van de waardering van het complex Veenhuizen ad € 6,9 mln.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

Bij de 1e suppletore begroting zijn de overige baten verhoogd met € 12 mln t.b.v. de apparaatskosten Brandveiligheid.

Lasten: product huisvesting

Apparaatskosten

Deze post omvat alle apparaatskosten, die niet gedekt worden uit de overige producten te weten huisvestingsprojecten, adviezen, services en beleid maar die gedekt dienen te worden uit 1-opslag Gebruiksvergoeding. De apparaatskosten zijn de kosten voor intern en extern personeel plus de materiële kosten, zoals eigen huisvestingskosten en ICT-projecten. De correctie technisch advies heeft betrekking op de uitgevoerde advies werkzaamheden die direct ten laste van de projecten komen.

Specificatie apparaatskosten

(Bedragen in € 1 000)	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Begroting 2009
Totaal (bruto) kosten Personeel	102 989	109 741	92 686
Totaal (bruto) kosten Materieel	32 479	36 428	37 323
Totaal personele en materiële kosten	135 468	146 169	130 009
Correctie Technisch Advies	7 261	4 134	11 673
Apparaatskosten (bruto)	128 207	142 035	118 336
Totaal toegerekend aan overige producten	55 420	63 619	48 933
Totaal apparaatskosten (= netto)	72 787	78 416	69 403

Bij de 1e suppletore begroting zijn de netto apparaatskosten met € 9,0 mln verhoogd.

De hogere realisatie op personeelskosten betreft met name hogere inzet van externen ten behoeve van de uitvoering van het programma Brandveiligheid alsmede tijdelijk hogere inzet van personeel benodigd voor organisatieontwikkeling c.q. de implementatie van het Ondernemingsplan 2008–2012. De correctie technisch advies is lager dan begroot, hetgeen in lijn is met de ingezette organisatieontwikkeling om deze activiteiten aan de markt uit te besteden.

De hogere inzet Brandveiligheid leidt ook tot een hoger dan begrote toerekening van de overige producten, in dit geval de huisvestingsprojecten.

Gemiddelde loonkosten ambtelijk personeel	2005	2006	2007	2008	2009
Loonkosten per fte (in €)	61 621	61 087	63 327	66 402	70 528
Gemiddelde bezetting (in fte's)	928	953	1 011	993	966

In voorgaande tabel zijn de gemiddelde loonkosten en bezetting ambtelijk personeel over de afgelopen 5 jaren opgenomen. Onder de loonkosten ambtelijk personeel vallen de salarissen, inclusief aanspraken vakantiegeld en eindejaarsuitkering en incidentele beloningen.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

De stijging van de salariskosten is onder meer een gevolg van de doorwerking van de CAO-afspraken. De gemiddelde bezetting was in 2009 966 fte en is ten opzichte van 2008 met 27 fte gedaald. De werkelijke bezetting per 31 december 2009 was 965 fte (ten opzichte van 969 per 31 december 2008).

De gemiddelde bezetting in 2009 is gedaald ten opzichte van 2008.

Huren vanuit de markt

Het betreft hier de huren die de Rgd aan de markt betaalt. Bij de 1e suppletore begroting is het bedrag verhoogd met € 11,2 mln.

Rentelasten

Onder deze post worden de rentekosten van de rentedragende leningen en (eventuele) debetrente van de rekening courant RHB verantwoord. De gerealiseerde rentelasten zijn € 31,2 mln lager dan begroot.

Door de omzetting van de leningen van een annuïtair model naar een lineair model en vervroegde aflossing als gevolg van bijvoorbeeld afstoten of vroegtijdige beëindiging van contracten zijn de rentelasten lager dan begroot.

Afschrijvingen

De afschrijvingskosten gebouwen, inclusief inbouwpakketten betreffen met name de reguliere afschrijvingen.

Dagelijks beheer

Deze post omvat met name het dagelijks – en het planmatig onderhoud. De kosten van dagelijks onderhoud hebben betrekking op regelmatig terugkerende vaste werkzaamheden (contractbeheer en wettelijke verplichte keuringen) en storingsonderhoud. Deze activiteiten worden uitgevoerd voor zowel objecten binnen het huur-verhuurstelsel als voor objecten buiten het huur-verhuurstelsel. De gestegen kosten voor dagelijks onderhoud hebben met name betrekking op het preventief dagelijks onderhoud. Onder andere kosten met betrekking tot de energielabels (EPBD), het programma veilig werken op hoogte en legionella veroorzaken de stijging. De uiteindelijke uitvoering van planmatig onderhoud is lager dan oorspronkelijk begroot. De overige posten worden via de WWI-begroting gefinancierd. Hiervoor is bij de 1e suppletore begroting het budget met € 4,2 mln verlaagd. Per saldo zijn de totale kosten dagelijks beheer vrijwel gelijk aan de begroting.

Mutaties voorzieningen

Deze post bestaat enerzijds uit dotaties aan de voorzieningen (ad € 50,9 mln) en anderzijds uit vrijval van voorzieningen (ad € 7,6 mln). Bij de toelichting op de balans zijn de betreffende voorzieningen gespecificeerd.

Belastingen

Het betreft hier het eigenaarsdeel van de onroerend zaakbelasting (OZB) over de verhuurde voorraad onroerend goed. De OZB is afgedragen aan Domeinen.

Investerings buiten gebruiksvergoedingen

Onder deze post zijn investeringen opgenomen die niet leiden tot een (aanpassing van de) gebruiksvergoeding. Het betreft hier kleine projecten voor ministeries, investeringen voor klanten buiten het huur-verhuurstelsel en het energiebesparingsprogramma rijkshuisvesting. De beide laatstgenoemde posten zijn inputgefinancierd.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

Kleine projecten voor ministeries betreffen de integrale kosten van de door de Rgd uitgevoerde kleine, à fonds perdu gefinancierde, projecten voor ministeries alsmede à fonds perdu bijdragen aan investeringsprojecten. Het betreft hier (ver)bouwactiviteiten van relatief geringe financiële omvang. Bij de 1e suppletore begroting is het begrotingsbedrag met € 6,9 mln verhoogd. Met name door de hogere realisatie van de kleine projecten (€ 106,3 mln) is het totaalbedrag € 144,5 mln.

Overige producten

Services

De post services betreft de integrale kosten (inclusief apparaatskosten) voor werkzaamheden, die volgens de RTB tot de taak van de afnemer worden gerekend (RTB-serviceverlening), maar op verzoek van de afnemers door de Rgd worden verricht en overige services. Hieronder valt ook het facilitymanagement.

De service projecten komen pas in het uitvoeringsjaar in beeld en de totale omvang fluctueert jaarlijks.

Adviezen

De Rgd levert op verzoek van de gebruikers niet-projectgebonden adviezen. De kosten betreffen zowel de interne als externe kosten. De hogere realisatie is gevolg van het uitvoeren van meer adviesaanvragen voor de diverse ministeries. De adviesvraag van klanten aan de Rgd fluctueert over de jaren heen.

Beleidsondersteuning

Onder deze post zijn opgenomen de door het moederdepartement gefinancierde kosten voor beleidsondersteuning. Bij de 1e suppletore begroting is het begrotingsbedrag met € 3,8 mln verlaagd.

PPS Lasten

De PPS lasten omvatten de totale vergoeding, die Rgd uit hoofde van het DBFMO-contract verschuldigd is aan het consortium, minus de aflossingscomponent van de langlopende schuld. In de resultatenrekening zijn de kostencomponenten «onderhoud en dienstverlening» en «rente» opgenomen. Aangezien deze PPS-lasten gelijk zijn aan de PPS-baten heeft deze transacties per saldo geen resultaatconsequenties.

Overige Lasten

De overige lasten ad € 49,3 mln hebben betrekking op:

- lasten voorgaande boekjaren € 1,9 mln,
- resultaat op investeringsprojecten € 8,0 mln,
- de post overige lasten Rijksgebouwendienst ad € 9,1 mln (betreft onder meer kosten ondernemingsplan € 1,2 mln, afdracht DGOBR € 1,0 mln, bouwkundig tekenwerk € 0,5 mln, huurrestitutie € 6,0 mln,
- apparaatskosten van brandveiligheid ad € 14,4 mln,
- de afdracht van het inflatieresultaat ad € 9,9 mln aan het Ministerie van Financiën,
- bijzondere waardecorrecties € 6,0 mln.

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

Kasstroomoverzicht voor het jaar 2009
(Bedragen in € 1 000)

		- 1	- 2	(3)=(2)-(1)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2009	213 852	377 051	163 199
2.	Totaal operationele kasstroom	272 736	390 920	118 184
3a.-/	Totaal investeringen	- 500 000	- 722 200	- 222 200
3b+/-	Totaal boekwaarde desinvesteringen	35 000	22 802	- 12 198
3.	Totaal investeringskasstroom	- 465 000	- 699 398	- 234 398
4a.-/	Eenmalige uitkering aan moederdepartement	0	0	0
4b+/-	Eenmalige storting door moederdepartement	0	71 854	71 854
4c.-/	Aflossingen op leningen	- 307 099	- 304 834	2 265
4d+/-	Beroep op leenfaciliteit	500 000	734 901	234 901
4.	Totaal financieringskasstroom	192 901	501 921	237 166
5.	Rekening courant RHB 31 december 2009	214 489	570 494	284 151

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht geeft aan hoeveel kasmiddelen in de verslagperiode beschikbaar zijn gekomen en op welke wijze gebruik is gemaakt van deze middelen. Aan de hand van het kasstroomoverzicht worden de kapitaaluitgaven en ontvangsten toegelicht. In dit model vormen de posten 3a, 4a en 4c de kapitaaluitgaven, terwijl de posten 3b, 4b en 4d de kapitaalontvangsten vormen.

Operationele kasstroom

Bij het bepalen van de operationele kasstroom is uitgegaan van het saldo van baten en lasten, dat is gecorrigeerd voor de afschrijvingen en de mutaties in de balansposten egalisatie, voorzieningen en kortlopende activa en passiva en langlopende activa en passiva, voor zover dit niet betreft de leenfaciliteit van het Ministerie van Financiën.

Investeringskasstroom

De investeringskasstroom bestaat uit het saldo van investeringen en (boekwaarde van de) desinvesteringen.

Per 31 december 2009 is in de volgende vaste activa geïnvesteerd:

Onderhanden werk (investeringen)	€ 512,1 mln
Aankopen	€ 203,0 mln
BTW afkoop	€ 7,1 mln
Inventaris en overige bedrijfsmiddelen	€ 0 mln

Het verschil tussen de realisatie investeringen en de oorspronkelijk vastgestelde begroting is met name veroorzaakt door de aankopen in december 2009 van een aantal rechtbanken (€ 203 mln).

De desinvesteringen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Grond en gebouwen	€ 22,8 mln
Inventaris en overige bedrijfsmiddelen	€ 0 mln

C. Jaarrekening: Baten-lastendienst

Het verschil tussen de realisatie desinvesteringen en de oorspronkelijk vastgestelde begroting komt door de lagere – dan begrote – afstootresultaten, die niet door de Rijksgebouwendienst te beïnvloeden zijn.

Financieringskasstroom

Door de vrijval van de voorziening leegstand van € 71,9 mln vindt een mutatie in het eigen vermogen plaats, die aangemerkt wordt als eenmalige storting door het moederdepartement.

De aflossingen op leningen bestaan uit de aflossing op de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën (€ 304,8 mln).

Alleen voor de investeringen in huisvestingsprojecten en voor de terugbetaling van de voorfinancieringen wordt een beroep op de leenfaciliteit gedaan. De samenstelling van het «Beroep op leenfaciliteit» is als volgt:

Beroep op de leenfaciliteit (Bedragen in € 1 000 000)

Beroep leenfaciliteit 1e tot en met 3e kwartaal 2009		385,3
Beroep leenfaciliteit 4e kwartaal 2008	+/+	126,8
Beroep leenfaciliteit conform Financiën		512,1
Beroep leenfaciliteit 4e kwartaal 2009 minus 4e kwartaal 2008	+/+ -/-	222,8
Beroep leenfaciliteit 2009 conform Rgd		734,9

Het verschil tussen de realisatie van het beroep op de leenfaciliteit en de oorspronkelijk vastgestelde begroting is met name veroorzaakt door de aankopen in december 2009 van een aantal rechtbanken (€ 203 mln).

D. BIJLAGEN**Bijlage 1: Toezichtrelaties en ZBO's/RWT's**

Hieronder volgt een overzicht van de ZBO's en RWT's die onder de verantwoordelijkheid van de minister voor WWI vallen per 31 december 2009. Hierbij wordt tevens aangegeven aan welke beleidsdoelstellingen van WWI deze organisaties een bijdrage hebben geleverd.

Naam organisatie	RWT	ZBO	Wettelijke Taak	Begrotingsartikelen	Raming (x € 1 000)	Realisatie (x € 1 000)	URL
Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting	x	x	Het houden van financieel toezicht op corporaties en de sector als geheel. Daarnaast versterking van sanerings- en projectsteun in het belang van de volkshuisvesting.	Artikel 1 Stimuleren krachtige steden, vitale wijken en voldoende woningbouw	N.v.t.	N.v.t.	www.cfv.nl
Huurcommissies		x	Het doen van uitspraken in geschillen ten aanzien van aanvangshuur, huurstijgingen en servicekosten. Tevens huurprijs-toetsing in het kader van een huursubsidieaanvraag.	Artikel 3 Garanderen van keuzemogelijkheid en betaalbaarheid op de woningmarkt	De kosten van het ZBO maken integraal deel uit van het secretariaat HC.	N.v.t.	www.vrom.nl

Bijlage 2: Extra-comptabel overzicht Grotestedenbeleid

Bedragen x € 1 000		2007	2008	2009	Toelichting
Gebundelde geldstromen t.b.v. de convenantafspraken 2005 t/m 2009 (GSB III) met de G31					
TOTAAL BREDE DOELUITKERINGEN GSB (BDU ECONOMIE + BDU SOCIAAL, INTEGRATIE EN VEILIGHEID + BDU FYSIEK)		1 069 016	1 137 989	1 199 115	De derde convenantperiode Grotestedenbeleid beslaat de periode 2005 t/m 2009. De meeste deelbudgetten die opgenomen zijn in de brede doeluitkeringen, kennen een langere looptijd. Het betreft veelal structureel geld.
I BDU ECONOMIE		30 736	30 736	30 760	
EZ art. 3	Stadseconomie	30 736 30 736	30 736 30 736	30 760 30 760	
		totaal BDU G31	30 736	30 760	
II BDU SOCIAAL, INTEGRATIE EN VEILIGHEID					
VWS art. 44	Maatschappelijke opvang/ Verslavingsbeleid/Openbare geestelijke gezondheidszorg en Vrouwenopvang/Huiselijk Geweld/Tienermoeders	854 282	853 835	901 951	Incl. de bijdragen «Gezond in de stad» en «Voortijdig schoolverlaten» voor Sittard-Geleen (deze staan op de begroting van WWI)*
		300 344	348 349	401 307	De budgetverdeling wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van een vaste verdeelsleutel. Het bedrag van de G31 voor 2008 en 2009 is inclusief € 15 miljoen voor de G4 (verdeel-sleutel MO).
		265 825	293 589	338 317	Het bedrag voor de vrouwenopvang is miv 2008 verhoogd met € 3,1 miljoen. Budget komt van de regeling stimulering Advies- en steunpunten huiselijk geweld (ASHG); deze regeling liep t/m 2007. Vanaf 2008 zijn de middelen toegevoegd aan de BDU SIV resp. de su VO. Tevens is er vanaf 2008 een extra impuls voor VO/HG ca. beschikbaar gekomen.
VWS art. 41	Gezond in de stad	5 000 5 000	5 000 5 000	5 000 5 000	2005-2009 is het inlopen van de gezondheidsachterstanden bij mensen met een lage oplei-ding en een laag inkomen. De prestatieaf-spraken zijn met name gericht op het bestrij-ding van overgewicht bij jeugd.* Naast dit bedrag staat jaarlijks € 22 740 op de begroting van WWI (art. 1) voor Sittard-Geleen

D. Bijlagen: Extra-comptabel overzicht Grotestedenbeleid

Bedragen x € 1 000

		2009 Toelichting		
		2007	2008	2009
OCW art. 4.3	Voortijdig schoolverlaten	21 780 21 780	21 780 21 780	21 780 21 780 * Naast dit bedrag staat jaarlijks € 377 000 op de begroting van WWI (art. 1) voor Sittard-Geleen.
OCW art. 1.1	Onderwijsachterstandenbeleid	180 497 131 734	194 579 172 922	248 965 174 533 De middelen voor Onderwijsachterstandenbeleid zijn vanaf 1 augustus 2006 opgenomen in de BDU SIV. In 2007, 2008 en 2009 zijn telkens extra middelen beschikbaar gekomen voor verdere vergroting van het doelbereik en verbetering van de kwaliteit en de toegankelijkheid.
OCW art. 4.2	Volwasseneneducatie (WEB)	245 083 74 142	195 743 76 668	202 042 77 653 De middelen Volwasseneneducatie zijn per 1 januari 2007 uit het WEB-budget gehaald en in de BDU SIV opgenomen.
BZK art. 4.2	Veiligheid (Van Montfrans gelden)	32 242 32 242	31 990 31 990	31 990 31 990 De middelen Veiligheid, Sociale Integratie en Leefbaarheid zijn per 2007 gesplitst in middelen voor veiligheid (Van Montfransgeld) op begroting BZK en middelen voor Veiligheid, Sociale Integratie en Leefbaarheid op begroting WWI.
WWI art. 1	Veiligheid, Sociale integratie en Leefbaarheid	85 628 85 628	47 269 47 269	50 610 50 610 zie toelichting bij Veiligheid (Van Montfrans gelden)
WWI art. 1	Sociale herovering	14 300 14 300	50 50	0 0 Het betreft een impuls voor 12 van de G31 in 2007 en in 2008 een bijdrage aan een landelijke conferentie
WWI art. 1	Aanval op de uitval II	0 0	150 150	0 0 Het betreft een bijdrage aan de uitvoering van een tweearig programma in de G31 gericht op het opleiden en coachen van gemeenten in de complexiteit van de stedelijke regie
WWI art. 4	Inburgering	362 308 217 061	376 323 193 977	317 795 193 748 Vanaf 2007 zijn deze bedragen niet meer meegenomen in de bijdrageconstructie op artikel 1 (WWI), maar staan deze bedragen op artikel 4 (WWI).
WWI art. 4	Aanvullende middelen inburgering allochtone vrouwen	0 0	0 0	0 0 De in 2006 via de Justitie-begroting beschikbaar gestelde middelen (45 mln), voor de G31 opgenomen in de BDU SIV, vallen inmiddels onder WWI.

Bedragen x € 1 000

		2009 Toelichting		
		2007	2008	2009
JUS art. 14	Voorkomen criminele loopbaan allochtone jongeren	4 500 4 500	5 400 5 400	5 400 5 400 Deze middelen zijn bestemd voor de G4 (met name gericht op terugdringen van de oververtegenwoordiging van Marokkaanse jongeren in de criminaliteitscijfers)
VWS art. 35	Programma meedoen allochtone jeugd door sport	2 070 2 070	5 040 5 040	2 520 2 520 Deze middelen zijn bestemd voor de 11 gemeenten die deelnemen aan het programma.
III BDU FYSIEK	totaal BDU G31	183 998	253 418	266 404 Het ISV kent een uitfinanciering in 2010
WWI art. 1	Investeringsbudget stedelijke vernieuwing (ISV II)	256 735 183 998	354 504 253 418	368 156 266 404 ISV II betreft het gehele budget, incl. Groen en Cultuur, zoals in de WWI-administratie is opgenomen plus begroting/verantwoording.
LNV art. 24.13	Grootschalig Groen	0 0	0 0	0 0 Het betreft hier voor de G31 een bijdrage van LNV aan WWI ten behoeve van ISV II. De middelen van LNV zijn overgeboekt naar de WWI-begroting.
OCW art. 14	Cultuurimpuls	0 0	0 0	0 0 Het betreft hier voor de G31 een bijdrage van OCW aan WWI ten behoeve van ISV II. De middelen van OCW zijn overgeboekt naar de WWI-begroting.